

GU Journalen

OBEROENDE TIDNING FÖR MEDARBETARE VID GÖTEBORGS UNIVERSITET #4 HÖSTEN 2020

Nyheter

Inget slut på
e-posthaveriet

Nyheter

Bråket om
Genusdoktrinen

Reportage

När AI tar över
ditt jobb

Folkmusiker

MED PIPOR I PACKNINGEN

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Incidenten ska utredas ordentligt

HÖSTEN DOMINERAS tyvärr av de e-postproblem som universitetet har drabbats av. Trots att allt fler har återfått funktionalitet är vi dessvärre ännu inte i hamn. Många saknar fortfarande sin e-post som kommunikationskanal och som ett mycket viktigt arbetsredskap. Detta orsakar problem och stor frustration inte bara hos de omedelbart drabbade utan hos oss alla - även hos externa samarbetspartner.

Som myndighetschef känner jag givetvis också frustration men framför allt ett tungt ansvar. Jag får dagliga uppdateringar om hur arbetet bedrivs. IT-enheten och Kommunikationsenheten möts i arbetsgrupper två gånger om dagen och den centrala krisledningen tillser att alla tänkbara resurser finns och fattar nödvändiga beslut. Många medarbetare jobbar hårt och intensivt för att lösa problemen.

SAMMA DAG SOM händelsen inträffade anmäldes den till Myndigheten för samhällsskydd och beredskap vilket är rutin vid IT-incidenter. Händelsen är också anmäld som personuppgiftsincident till Datainspektion den 23 september, vilket vi är skyldiga att göra enligt GDPR.

Att denna allvarliga incident ska utredas har stått klart sedan problemen konstaterades och jag har tidigare meddelat att en djupgående revision kommer att äga rum. I veckan meddelade dessutom universitetets

styrelseordförande Peter Larsson att han i samråd med mig gett internrevisionen i uppdrag att genomföra en revision omgående och att externa utredare ska anlitas.

Jag är medveten om att det kan vara svårt att behålla tålamodet i en situation då många känner oro över förlorad historik, missade möten, viktig e-post och kontaktuppgifter. Än har vi inte ett fullständigt svar på vad som går att återskapa men även på detta område används all tillgänglig expertis på området.

FÖR OSS ANDRA, som inte är experter, gäller det att trots problemen vara konstruktiva och försöka hjälpa varandra utifrån den information som ges. Både medarbetare och chefer har ett ansvar att hålla sig uppdaterade. Läs på Medarbetarportalen som både till vardags och i kris är vår prioriterade kanal för intern kommunikation.

Jag vädjar om ert tålamod och att ni hjälper kollegor där det är möjligt samt följer uppdateringar och instruktioner från IT-enheten.

Vi gör allt som står i vår makt för att lösa detta.

Rektor EVA WIBERG

Innehåll

NYHETER 04–18

04. IT-chefen mot väggen.
06. Stor upprördhet bland medarbetarna.
07. Juridiska konsekvenser av e-posthaveriet.
08. Planering för dubbla högtider nästa år.
09. Påfyllnad i GU:s kassakista.
10. Gott betyg för distansundervisningen.
11. Samlat ansvar för lärarutbildningarna.

GENUSTEMA 12–18

12. *Genusdoktrinen* möttes med tystnad.
15. Bristande kunskap frustrerande.
17. Fem medarbetare om genusdiskussionen.

PROFILER 20–23

Folkmusiker
i takt med tiden.

FOKUS 24–31

24. AI - hot eller frälsning?
26. Felfria robotar önskas.
29. När AI tar över ditt jobb.
30. Roboten som kompiss.

REPORTAGE 32–39

32. Flyktiga kulturmiljöer.
35. Pandemin räddar inte klimatet.
36. Samverkan på gång.
38. Så får du hjälp att nyttiggöra!
40. EUTOPIA ger nya möjligheter.
42. Samverkan kring forskning.
43. Första kursen inom EUTOPIA.
44. Så är det att jobba hemma.
48. Två GU-forskare får ERC Grant.
50. Billig arbetskraft med frigivna slavar.
52. Vill leva som han lär.
54. Pris för arbete inom biodiversitet.
56. Dags för Ocean Blues.
58. Nya hedersdoktorer.
60. KVINNSAM får ny föreståndare.

DEBATT 61–63

61. Hög ambitionerna!
62. Tänk om GU ...
63. Skönt med långsammare tempo.
65. Här skedde kraschen.

12

Anna-Karin
Wyndhamn

Foto: JOHAN WINGBORG

Redaktionen

E-postkraschen har drabbat oss alla

EN INCIDENT" kallas det faktum att cirka 5 000 GU-medarbetare blev av med sin e-post den 18 september. Personal som GU Journalen talat med använder hårdare ord som "katastrof", "kaos", "haveri" och "totalt misslyckande". Oavsett vilket ord man använder har e-postkraschen påverkat oss alla och visar på sårbarheten i de digitala system som vi är beroende av. Av största vikt är att det görs en öppen och djupgående utredning av vad som har hänt för att undvika att det sker igen. Fortsätter problemen kan det, som Ola Vigsö nämnde i P1, påverka förtroendet för Göteborgs universitet. Ingen skugga ska dock falla på IT-teknikerna som jobbat dygnet runt de senaste veckorna.

E-postkraschen har också försenat utgivningen av detta nummer som skickas hem till alla anställda. Att tidningen kommer till din hemadress beror på att många jobbar hemma.

Den ökade kostnaden innebär dock att vi har blivit tvungna att dra in ett nummer i höst, vilket är beklagligt. Vi planerar också för en tryckt tidning som kommer ut i december.

Hur har ni det hemma? Vi har intervjuat några medarbetare som tycker att hemarbetet fungerar bra. Exempelvis menar Stefan Tengblad att flexibiliteten ökar och att det blir lättare att få ihop vardagspusslet. Samtidigt visar en ny enkät att den snabba omställningen har lett till merarbete och lägre grad av välbefinnande. Sanningen är väl att det nya arbetslivet passar vissa bättre, andra sämre. För organisationsforskare måste det vara spännande tider att kartlägga hur människor mår under dessa speciella omständigheter.

Som alltid vill vi gärna att ni läsare hör av er! Kom med tips och idéer, debatt, ris eller ros.

ALLAN ERIKSSON & EVA LUNDGREN

IT-chefen mitt i krisen

Efter en månad är e-posthaveriet långt ifrån löst. En majoritet av de drabbade har fått tillbaka sin e-postbrevlåda, men en tom sådan. Flera hundra har fortfarande ingen fungerande e-post.

– Från vår sida ligger allt fokus nu på att få igång funktionaliteten, säger IT-chef Sören Ehrnberg.

Men exakt vad som har hänt och varför, det får den externa revisionen utvisa. Det är också oklart om all data kan återskapas.

VID TIDNINGENS DEADLINE (15 oktober) hade IT-enheten lyckats återskapa 3 300 aktiva e-postkonton av totalt 5 000 drabbade. Arbetet med att återskapa e-postlådorna drar ut på tiden, vilket IT-chefen beklagar.

– Vi har full förståelse för att det är frustrerande att förlora sin e-post och att många har fått vänta så länge. Det är mycket allvarligt och vi gör allt vad vi kan för att få ordning på detta. Det är en svår balansgång mellan å ena sidan att få igång kommunikationen in och ut, å andra sidan att inte äventyra den data som finns lagrad. Risken med att slå på rakt av är att vi skjuter en tom brevlåda i sank. Det är en mycket komplex och mångsidig datormiljö med olika e-postprogram, så det komplicerar arbetet, som till stor del måste göras manuellt för varje användare, säger Sören Ehrnberg.

De senaste veckorna har det varit ett högt tryck på IT-supporten som dagligen får hantera tre gånger så många ärenden som vanligt och dagligen ligger på nästan 300 samtal. De flesta berör e-postkraschen. Enligt **Zeljko Ergic**, chef

för IT-supporten, jobbar uppemot 100 personer mer eller mindre med e-postincidenten.

– Av dessa har nästan 60 procent jobbat övertid i varierande grad. Utöver det har personal från vår driftpartner ATEA och underleverantörer som Microsoft varit djupt involverade i återställningsarbetet.

De skadade diskarna har skickats till hårddiskenföretaget IBIS som ska försöka rädda den data som finns på dem. Enligt vad GU Journalen erfar tar företaget 6 000-7 000 kronor i timmen för det jobbet.

– Men i sammanhanget är det inte jättemycket pengar med tanke på vad universitetet har råkat ut för. Fokus ligger på att rätta till det, mindre på vad det kostar, säger Sören Ehrnberg.

Enligt IT-chefen beror kraschen på ett dolt fel i den inbyggda programvaran, som skadat e-postsystemen. Hela incidenten har rapporterats till Datainspektionen. Händelsen ska granskas av externa utredare, enligt ett beslut från universitetets styrelseordförande och rektor. Sören Ehrnberg menar att det rör sig om två olika utvärderingar: en teknisk revision och en annan mer djupgående som tar fokus på processen och arbetsätten.

– Det vi vet idag är att det blev fel på lagringsdiskarna, både de ordinarie och backuperna samtidigt. Vi skulle gärna vilja veta mer om den exakta orsaken. Den "svarta lådan" kommer att analyseras och revisionen får komma fram till vad som är rätt eller fel.

Finns det en risk för att data och e-posthistorik går förlorad?

– En sådan risk kan inte uteslutas. Vi vet idag inte hur prognosen ser ut. Vi samlar allt som finns och som vi kan få tag på. I bästa fall kan vi återskapa allt som det såg ut innan kraschen och värsta scenariot att vi kan återskapa det som finns idag, säger Sören Ehrnberg.

Vilket ansvar har företaget ATEA, som har i uppdrag att sköta GU:s e-post, med tanke på att de har 24/7-övervakning?

– Det är något som revisionen får titta närmare på. Våra externa partner gör allt vad de kan för att få igång e-posten och rädda data. Men själva hårdvaran ägs och finns på Göteborgs universitet.

Vilka lärdomar har ni dragit av e-postkraschen?

– Vi kunde ens föreställa oss att detta kunde inträffa, så det är svårt att dra några lärdomar av det. En utmaning är att gå ut med rätt information. Tack och lov har vi haft dygnet runt-hjälp av Kommunikationsenheten.

– I mars hade vi en färdig plan att migrera över alla till den nya Office 365-plattformen som är molnbaserad och därmed säkrare. Men då kom coronapandemin och vi fick skjuta på de planerna. Men jag är ganska säker på att detta inte hade hänt om vi hade gått över till den lösningen i våras, säger Zeljko Ergic, som framhåller att IT-enheten följer Microsofts rutiner (best practice) för vad man ska göra i en sådan här kris.

– Vi försöker minimera påverkan för er som användare. Vi jobbar på i bakgrunden för att skapa en återställningsbrevlåda som vi också lyfter över i molnet för att säkerställa informationen. Vi har jättestor förståelse för att det har skapat stor irritation och ilska. E-posten är väldigt viktig. Min personal inom IT är extremt kompetent och har god människokännedom, så vi gör vår yttersta för att lösa problemen så fort som möjligt.

Text: **Allan Eriksson**

Foto: **Johan Wingborg**

IT-kraschen har fått stor medial uppmärksamhet och IT-chefen Sören Ehrnberg har fått svara på många frågor kring vad som har hänt.

Hela GU drabbat

E-posthaveriet, som pågått sedan 18 september, har lett till stor irritation och oro. Nu har de flesta fått tillbaka sin mejl men postlådorna är fortfarande tomma och kontakterna borta.

GU Journalen har talat med ett antal bekymrade medarbetare.

JOHAN MAGNUSSON, föreståndare för Swedish Center for Digital Innovation, är en

av flera medarbetare som är kritiska till hanteringen av e-post-kraschen.

- När sådant här inträffar krävs tydlig kommunikation om vad som hänt, hur det ska lösas samt vad som kommer att byggas upp i framtiden. Det är universitetets ledning som ska ta detta ansvar, inte IT-avdelningen, och det har man inte gjort.

E-posten kraschade samtidigt som en modernisering var på gång.

- Nu finns en risk att medarbetarna tappar förtroendet för tekniken och skapar egna lösningar istället, vilket i så fall kommer att leda till en enorm tillväxt av skugg-IT. En sådan mardröm måste universitetets ledning aktivt motarbeta. Enda sättet är genom tydlig kommunikation.

GÜNTHER DIPPE, IT-ansvarig på Nationellt Centrum för Matematikutbildning (NCM), menar att haveriet

har skapat både oro och ilska hos medarbetarna.

- Det blev inte bättre av att IT-chefen gick ut i GP med ett uttalande om alternativa kommunikationsvägar, som

fick GU:s medarbetare att gå i taket. Även universitetets ledning hanterade kraschen dåligt i början, det vill säga inte alls. Kanske fick de inte information om hur allvarligt läget var? Själv har jag, så vitt jag vet, drabbats relativt lindrigt av haveriet. Men NCM har flera projekt som befinner sig i intensiva faser där mejlkommunikationen är helt central. Haveriet orsakar givetvis allvarliga förseningar och mycket merarbete när vi inte kan kommunicera som vi brukar. Nu när vi äntligen börjar få tillbaka våra brev-lådor har vi fortfarande inte tillgång till våra gamla mejl. Det är ytterligare ett mycket allvarligt problem som snarast måste lösas.

ANN-MARIE EKENGREN, proprefekt på statsvetenskapliga institutionen, påpekar att det

främst är den externa kommunikationen som drabbats.

- Vi kom igång ganska snabbt med Teams, vilket GU:s informationssida förklarade att vi skulle använda. Men när det gäller externa parter är det inte alltid säkert att det finns några bra alternativ. Hur gör man då? Det blir särskilt svårt när mejlen fallerar i en situation där stora delar av forskarvärlden arbetar hemifrån.

Främst forskning- en drabbas hårt, menar **Staffan I. Lindberg**, professor i statsvetenskap.

- Det är ju katastrof och helt oacceptabelt ur verksamhetssynpunkt. Jag har aldrig ens hört talas om något

liknande vid något universitet någonsin.

ALEXANDRA WEILENMANN, professor i interaktionsdesign, menar att de största

konsekvenserna för forskning- en kommer att visa sig först på sikt.

- För egen del har haveriet resulterat i förseningar i framför allt ett projekt där vi precis skulle dra igång en enkätstudie. Samma dag som e-posten slutade fungera hade jag presenterat projektet för externa aktörer och bett dem kontakta mig för samarbete. Nu vet jag inte ens vilka som försökt kontakta mig eller om några fått kryptiska felmeddelanden och kanske gett upp. Det gör mig orolig att jag kanske framstår som slarvig och oprofessionell.

Också **Maria Sjöberg**, professor i historia, bekymrar sig över att haveriet kan påverka hennes forskning.

- Jag arbetar med Svenskt kvinnobiografiskt lexikon där drygt 400 författare medverkar. Vi kommunicerar enbart via e-post, så för oss är det väldigt allvarligt när den inte fungerar. Nu har vi, via en kollegas mejl, meddelat dem som tidigare bidragit till projektet om vad som hänt. Men eventuella nya författare som försökt kontakta oss vet vi ingenting om. Jag har också samarbete med kollegor i Kanada och de undrar hur ett sådant här haveri ens kan vara möjligt.

MARIA SUNNERSTAM, biträdande chef på PIL-enheten, fick tillbaka sin e-post efter två veckor.

- Men den uppför sig konstigt. Vissa mejl som jag skickat ligger kvar i utkorgen, det verkar som att de inte kommit iväg. Jag brukar också sortera mina mejl i olika mappar och eftersom jag gjorde en backup före kraschen har jag fått tillbaka en del post. Men det mesta är borta.

SUSANNE DODILLET, universitetslektor vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, menar att förlusten av adresser är en större katastrof än själva e-postkraschen.

- I samma stund som jag fick tillbaka min mejl raderades hela min privata adressbok ur min privata telefon. Det berodde på att jag registrerat min GU-adress i telefonens mejlapp.

SARA THOMÉE, forskare på psykologiska institutionen, menar att e-postkollapsen

visar på behovet av beredskap för oväntade situationer.

- Det borde finnas rutiner för hur vi ska bete oss när något händer, exempelvis att vi vet att alltid gå in på den interna hemsidan för att få information samt att alla känner till alternativa kanaler för kommunikation. I andra branscher har man regelbundna personalmöten som alla går på, men universitetet är annorlunda.

Allan Eriksson & Eva Lundgren

Vilket juridiskt ansvar har GU?

Sara Dahlberg, chefsjurist vid GU, svarar på frågor om e-post-kraschen.

Många medarbetare har börjat använda sin privata mejl. Finns det problem med det?

– **DET ÄR GENERELLT** sett inte bra att medarbetare använder sin privata mejl för att skicka meddelanden och dokument i tjänsten. Men om andra e-postfunktioner har använts inom ramen för handläggning av ärenden vid universitetet är det viktigt att sådana mejl med eventuella bilagor förs tillbaka in i universitetets system och diarieförs på ärendet i vanlig ordning.

– Andra arbetsmejl, som medarbetaren behöver ha tillgång till under en tid men som inte tillhör ett ärende som diarieförs, ska flyttas över till universitetets lagringsstyr. Det är också viktigt att den arbetsrelaterade e-postkommunikationen raderas från det privata mejlkontot när den förts tillbaka in i universitetets system.

Hur är det med GDPR, finns det juridiska risker med att använda privat mejl?

– Ja, det finns det. Det blir svårare för universitetet att ha kontroll över hur universitetets information hanteras, samt hur personuppgifter behandlas, när anställda använder tjänster utanför universitetets system.

Gäller samma regler för Teams som för e-post?

– Rutinerna för vad som får skrivas/lagras i Microsoft Teams är samma som för universitetets e-post: innehållet ska begränsas till informationsklass 1 och 2, vilket innebär att det inte får innehålla känsliga personuppgifter eller sekretessbelagd information. Allt som utgör allmänna handlingar vid

E-postincidenten innebär inte heller ett brott mot arkivlagen, eftersom mejl som inte kommit fram inte går att arkivera.

SARA DAHLBERG

Foto: JOHAN WINBERG

Sara Dahlberg påpekar att det finns risker med att använda privat mejl.

en statlig myndighet kan begäras ut. Vid en begäran om utlämning av uppgifter i Teams eller något annat samarbetsverktyg görs en bedömning på samma sätt som vid en förfrågan om att lämna ut e-post, huruvida den begärda handlingen är allmän och, om så är fallet, ifall det föreligger någon sekretessgrund.

Vilket ansvar har GU när det gäller försvunnen post? Enligt offentlighetsprincipen får myndigheten inte vägra lämna ut korrespondens – men i detta fall handlar det ju inte om vägran utan om att mejlen inte finns.

– Det är i nuläget inte fastställt att någon e-post försvunnit. Om så visar sig ha skett, behöver vi utreda om viktig information och/eller dokument gått förlorade i och med de förlorade e-postmeddelandena. Här finns självklart ett ansvar som vi behöver reda i när det är klarlagt om något, och i så fall vad, som har förlorats. Det är dock viktigt att ha med sig att medarbetarnas e-post-lådor inte ska fungera som

arkivsystem för myndigheten. Det betyder att viktig information, handlingar eller sakuppgifter i ärenden inte ska förvaras eller arkiveras i e-postlådor. Sådana väsentliga uppgifter i ärenden ska diarieföras i universitetets diarieföringssystem. Andra väsentliga dokument ska lagras på universitetets lagringsstyr.

– E-postincidenten innebär inte heller ett brott mot arkivlagen, eftersom mejl som inte kommit fram inte går att arkivera. Däremot innebär det en bristande tillgänglighet hos myndigheten. Därför uppmanas allmänheten på GU:s startsida på webben att välja alternativa kontaktvägar. Universitetets primära e-postadress är registrator@gu.se som har fungerat hela tiden förutom den första fredagen. Även kontaktvägen till myndighetschefen genom rektor@gu.se har fungerat som vanligt.

Eva Lundgren

Två dubbelhögtider planeras

Två professorsinstallationer till våren och två doktorspromotioner till hösten.

Det är planen för GU:s stora högtider nästa år.

– Den som vill ha en doktorshatt måste alltså vara ute i god tid. Annars är risken att vår hattmakare inte hinner med, förklarar Marie Lowrie.

PANDEMIN HAR tvingat alla medarbetare på GU att ändra arbetsätt. Men för Akademiska högtider vid Gemensamma förvaltningen har omställningen inneburit särskilda problem. Årets högtider har ställts in, istället planeras de flesta genomföras nästa år.

– Diplomeringsceremonin för kåraktiva studenter planeras ske på ett smittsäkert sätt den 15 december, berättar Marie Lowrie. Skälet till att vi inte vill skjuta upp högtiden är att många studenter kommer att skingras efter sina studier och kommer därför inte att kunna medverka vid ett senare tillfälle.

NÅGRA Nobelprisföreläsningar blir det inte denna höst. Nästa års nit- och redlighetshögtid samt pensionärshögtiden planeras dock bli av.

– Felix Neubergh Lecture flyttas fram eftersom institutionen för historiska studier, som denna gång är värd, vill ge medarbetare och studenter möjlighet att personligen träffa pristagaren.

Professorsinstallationen kommer att hållas två dagar i maj och doktorspromotionen två dagar i oktober, berättar Marie Lowrie.

– De flesta andra lärosäten i landet föredrar att ställa om snarare än att ställa in. Efter diskussioner med Svenska Akademiska högtidskonventet, som är ceremonimästarnas nationella nätverk, har

Galenskaparen Claes Eriksson blev hedersdoktor 2019.

Foto: JOHAN WINGBORG

vi kommit fram till att en digital lösning kanske kan fungera för mindre tillställningar. Men när det gäller de stora akademiska högtiderna – doktorspromotionen, professorsinstallationen och rektorsinstallationen – blir det svårt att på webben behålla den värdighet, tradition och det kulturarv som dessa ceremonier kräver. De är också speciella eftersom de innebär en symbolisk övergång där doktoranderna blir doktorer och lektorerna nya professorer.

PLANERINGEN ÄR preliminär och påverkas självklart av hur pandemin utvecklas. Men om allt går som tänkt kommer nästa år att bli ovanligt hektiskt för Akademiska högtider, förklarar Marie Lowrie.

– Och inte bara för oss utan för alla inblandade, som ledningspersoner vid GU, medarbetare och studenter på Konstnärliga fakulteten som står för underhållningen och många andra. För alla medverkande gäller att vara ute i god tid med olika förberedelser. Det

De flesta andra lärosäten gör som vi och ställer om snarare än ställer in.

MARIE LOWRIE

Glöm inte beställa hatt! Det gör du enklast hos hattmakaren Liza Franzén på Västra Skansgatan.

gäller inte minst hattbeställningen. Hatten skräddarsys efter den nya doktors huvud och tar flera dagar att göra. Så vänta inte för länge ...

Eva Lundgren

Fakta

PLANERADE HÖGTIDER MED RESERVATION FÖR ÄNDRINGAR:

Diplomeringsceremoni 2020:
15 december

Nit och redlighet: 28 januari
Pensionärshögtid.
25 februari

Professorsinstallation:
21 och 22 maj

Diplomeringsceremoni 2021:
25 maj

Doktorspromotion:
15 och 16 oktober

GU ökar sitt sparade kapital ytterligare

GU klarar sitt utbildningsuppdrag för första gången på åtta år.

Samtidigt tyder det mesta på att universitetet även i år kommer att gå med överskott och därmed öka sitt sparade kapital.

FÖR HELA ÅRET beräknas ett överskott om 30 miljoner kronor. Det är bättre än väntat och beror främst på ökade studieprestationer, mer bidragsintäkter och lägre kostnader än planerat. Det visar den ekonomiska uppföljningen efter årets första åtta månader, den så kallade tertialrapporten, som presenterades för universitetsstyrelsen i mitten av oktober.

- Att universitetet klarar sitt uppdrag inom utbildning är jag mest glad för, säger ekonomidirektör Peter Tellberg.

Alla fakulteter, utom Sahlgrenska akademien, kommer att nå sina utbildningsuppdrag.

Årets prognos på plus 30 miljoner kronor ska dock tas med en nypa salt, betonar Peter Tellberg.

- Med tanke på att vi omsätter sju miljarder kronor så är 30 miljoner relativt lite. Fast jag är säker på att det blir ett positivt resultat, frågan är bara hur mycket.

UPPFÖLJNINGEN visar att personalkostnaderna ökar med 77 miljoner kronor, men det beror inte på fler anställda, menar Peter Tellberg.

- Vi ser en väldigt liten minskning jämfört med samma period förra året. Det kan låta lite märkligt att vi klarar vårt uppdrag för första gången på åtta år samtidigt som vi har fått utökade uppdrag under året men utan att anställa fler lärare.

En av ljuspunkterna är att forskningsbidragen fortsätter att öka, det gäller framför allt svenska givare.

- Det är en förbättring med 25 procent. Knut och Alice Wallenbergs stiftelse står för den största ökningen, 66 miljoner, därefter kommer Cancerfonden med 22 miljoner. Att forskningsintäkterna ökar, liksom att vi antar fler studenter, kan man se som en kvalitetsindikator.

Det innebär att det balanserade kapitalet fylls på med uppskattningsvis 30 miljoner kronor och att det vid årets slut uppgår till drygt 1,2 miljarder kronor. Den allra största delen av dessa pengar, runt 900 miljoner kronor, är låsta till uppdrag inom forskning som ännu inte genomförts.

MEN ATT CORONAPANDEMIN skulle ha någon större effekt på ekonomin, det tror inte Peter Tellberg på. - Förvånansvärt lite faktiskt. Man hade trott att det skulle bli en stor påverkan men så har det inte blivit.

En farhåga var att det skulle komma betydligt färre utländska betalande studenter till GU men det stora tappet har uteblivit. Det är bara en liten minskning jämfört med 2019.

Även om det ekonomiska läget i stort är stabilt finns det stora skillnader mellan fakulteter, institutioner och forskargrupper. Fortfarande har Humanistiska fakulteten ett tufft ekonomiskt läge. Förra året beslöt universitetsstyrelsen att skjuta till 10 miljoner kronor per år under perioden 2021-2023 för att klara omställningen och den kraftigt ökade hyreskostnaden. Fast den senaste uppföljningen visar på en snabb återhämtning. Från att ha budgeterat ett resultat på minus 17 miljoner kronor är prognosen nu nere på minus 3 miljoner kronor för hela året.

- Fakulteten har gjort en väldig uppryckning och är nästan i balans. På forskningssidan ser det bra

ut men den största förklaringen är den ökade studenttillströmningen. Mer välfyllda kurser påverkar ekonomin väldigt positivt.

Gemensamma förvaltningen (GF) har också ett besvärligt läge. Prognosen pekar på ett underskott om 31 miljoner kronor, vilket är 7 miljoner sämre än planerat.

- Det har inte hänt över en natt. GF har haft ökade kostnader över tid vilket sammanfaller med utökade uppdrag som inte ryms i den budget man har.

DET STÅR KLART att en extern utredare kommer att utreda dagens modell för finansiering av Gemensamma förvaltningen och UB inför budgetåret 2022. Dessutom har det lagts ett sparkrav på GF på 30 miljoner kronor under åren 2021-2022, vilket motsvarar en besparing 6,4 procent.

- Det är väl inte så lyckat att göra både och just nu, påpekar Peter Tellberg.

Trots ett positivt resultat finns det utmaningar och ett osäkert läge. Det gäller framför allt innehållet i forsknings- och innovationspropositionen som nyligen presenterats.

- Den kan ge stora möjligheter men risken är att pengarna kommer sent på året och att vi inte hinner fördela och förbruka dem i tid.

Allan Eriksson

Att forskningsintäkterna ökar, liksom att vi antar fler studenter, kan man se som en kvalitetsindikator.

PETER TELLBERG

Fakta

PROGNOS FÖR 2020 (MKR)

Humanistiska fakulteten	-3
Samhällsvetenskapliga fakulteten	18
Handelshögskolan	-7
Utbildningsvetenskapliga fakulteten	16
Naturvetenskapliga fakulteten	5
Sahlgrenska akademien	30
Konstnärliga fakulteten	-5
IT-fakulteten	-4
Gemensamma förvaltningen	-31

Ökad arbetsbelastning men också lärdomar

Den snabba omställningen till distansundervisning gick förvånansvärt bra, även om det ledde till ökad arbetsbelastning och sämre välbefinnande. Det visar den enkät som Samhällsvetenskapliga fakulteten genomförde i våras.

–**ATT UNDERVISA** på distans har varit ett gigantiskt experiment. Det var något vi tvingades till, men också något vi kan lära av, så att vi i framtiden kan höja kvaliteten på digital undervisning, säger dekan Malin Broberg.

Svaren visar att majoriteten av lärarna mätte ganska bra under våren. Hälften beskriver att de känt sig pigga och utvilade. Men majoriteten uppger också att covid-19 påverkat dem negativt, både fysiskt och psykiskt. Klart är att både studenter och lärare på det hela taget är nöjda med stöd och information. Negativt är att interaktionen och delaktigheten försämrats även om många lyfter fram flexibiliteten som en stor fördel. Psykisk ohälsa har också ökat något.

RESULTATET KOM DOCK som en positiv överraskning för Malin Broberg.

– Det har gått bättre än väntat. Från början fanns det en oro för att vi skulle tappa många studenter och studentenkäten visade också att det var svårt med motivationen. Men när vi ser på prestationer ligger de över genomsnittet, säger Malin Broberg, som framhåller att det inte handlar om att lärare skulle ha sänkt

kraven för att få igenom fler.

– För oss har det egentligen inte varit en så stor omställning av examinationsformer. Det vi har varit med om har inte varit av godo, men vi har lyckats med något på ett par månader som vi inte har lyckats med på tjugo år. Nu har vi kastats in i det här och det har inneburit en kraftig kompetenshöjning.

Utredaren Agnes Nurbo framhåller att enkäterna ger en blandad bild, där vissa tycker det har funkade bra, andra sämre.

– **DET HAR VARIT** jobbigt för lärarna att ställa om på så kort tid. Men de som svarat på enkäten verkar inte tycka att tiden varit bortkastad.

Samtidigt vittnar många om en ökad arbetsbelastning.

– Det är så klart oroande, menar Malin Broberg. Lärarna måste få vila, men många har en ojämn arbetsbelastning och förhoppningen är att det jämnar ut sig över året. Det är bland annat därför som vi gjorde denna enkät, för att få en bild av hur lärarna och studenterna klarat omställningen och få tips på hur vi bättre kan stötta lärare och studenter och förändra våra invanda undervisningssätt.

– Att enbart hälften känner sig kraftfulla och utvilade är väl inte ett jättebra resultat. I välmåendeundersökningar ligger den siffran generellt på 75 procent. Men det är heller inga katastrofsiffror, fortsätter Malin Broberg.

Även om både studenter och lärare ger en liknande bild finns det skillnader.

– Det är spännande att läsa att många lärare beskri-

Malin Broberg menar att distansundervisningen har gått bra.

ver hur svårt det är att hålla online-föreläsningar, men många studenter tycker att det funkade bra. En lärdom är att lärarnas förutsättningar är studenternas förutsättningar, säger Agnes Nurbi.

– Det är spännande att läsa hur vissa äldre inbitna lärare som uppger att de aldrig mer kommer att stå och föreläsa för 120 studenter i en gradingsal i tre timmar, tillägger Malin Broberg.

NU ÄR PLANEN ATT fakulteten ska jobba vidare med att sprida rapportens resultat, med fokus på de pedagogiska lärdomarna.

– Studenter lär sig på olika sätt, därför är det så viktigt med varierande former. Detta stärker oss i arbetet att bidra till ett aktivt och reflekterande lärande, alltså mindre krut på

envägskommunikation och mer på interaktion och delaktighet. Vi behöver tillsammans få igång en diskussion om vad som är nästa steg, säger Malin Broberg.

Text: **Allan Eriksson**
Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Under våren genomförde Samhällsvetenskapliga fakulteten två enkätundersökningar för att fånga upp reaktioner bland lärare och studenter på hur omställningen till distansundervisning har fungerat. 40 procent av lärarna och 23 procent av studenterna svarade på enkäten. Även Sahlgrenska akademien gjorde i våras en enkät om hur covid-19 har påverkat studenternas liv, välmående och studiesituation.

Samlat ansvar för all lärarutbildning

Utbildningsvetenskapliga fakulteten får ett samlat ansvar för all lärarutbildning, enligt ett beslut av universitetsstyrelsen den 10 juni.

– Det är sista steget i en utveckling som började 2016 där ansvaret för lärarutbildningarna successivt förts över från central nivå till fakulteterna. Det innebär ett för Sverige unikt sätt att organisera dessa utbildningar, förklarar Åke Ingerman, dekan på Utbildningsvetenskapliga fakulteten.

DET VAR HÖSTEN 2019 som rektor gav vicerektor Fredrika Lagergren Wahlin i uppdrag att utreda en ny organisation för lärarutbildningarna. Utredningen ledde bland annat till en avveckling av SOL, Samordningsnämnden för lärarutbildning.

En arbetsgrupp, utsedd av dekanerna för fem fakulteter – Humanistiska, Konstnärliga, Naturvetenskapliga, Samhällsvetenskapliga och Utbildningsvetenskapliga – samt studentkåren lade därefter fram ett förslag på placering av de utbildningar som SOL ansvarat för. Det handlade bland annat om ämnesläroprogrammet, GU:s mest tvärande utbildning där 25 institutioner är engagerade.

– Förslaget innebär att dessa utbildningar organisatoriskt hamnar hos Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som därmed får ett samlat ansvar för all lärarutbildning vid GU, förklarar Åke Ingerman. Ansvaret för ämnesläroprogrammet kommer att delas med övriga fakulteter som är engagerade i denna utbildning.

Också de administrativa stöd-

funktionerna för lärarutbildning, SÅL, finns sedan ett drygt år tillbaka på Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som också är värd för nybildade Nämnden för ämneslärarutbildning. Att fakulteten uppfattar detta som ett viktigt organ visas inte minst av att Åke Ingerman är nämndens ordförande.

Att just Utbildningsvetenskapliga fakulteten får ansvar för samtliga lärarutbildningar ses nog av många som ganska naturligt, menar Åke Ingerman.

– **VI ÄR JU DEN** fakultet som mer än andra förknippas med lärarutbildning. Utbildningsvetenskapliga fakulteten vid GU har dessutom en unik ställning inom området i Sverige, med full fakultetsstatus, stark och internationell forskning och numera också ett forskningsanslag i nivå med övriga fakulteter. Fakulteten har även ansvar för universitetets största forskarskola inom CUL (Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning) där sex fakulteter medverkar. Sammantaget innebär detta stora möjligheter att utveckla alla GU:s olika lärarutbildningar i en god samverkan och över fakultetsgränserna.

I den nya organisationen finns också en tydlig ambition att arbeta strategiskt med lärarutbildningarna.

– **ATT DET ÄR** fakulteterna som ska fastställa verksamhetens strategier framhålls också i den nya visionen. Lärarutbildningarnas nya organisation stämmer alltså även på så sätt bättre överens med GU:s övriga verksamhet.

Åke Ingerman påpekar att det nu är viktigt att kunna leva upp till förväntningarna från olika delar av universitetet.

– Hur väl vi lyckas återstår förstås att se. Men jag är överväldigad över det stora förtroende som

verksamheten hyser för Utbildningsvetenskapliga fakulteten och självklart tror jag att förändringen kommer att bli mycket bra.

Organisationsförändringen ska utvärderas senast 30 juni 2023. Då ska särskilt beaktas om hela universitetet även fortsättningsvis ges möjlighet att delta i den strategiska utvecklingen av lärarutbildningen.

Eva Lundgren

Vi är ju den fakultet som mer än andra förknippas med lärarutbildning.

ÅKE INGERMAN

Fakta

Ny organisation för lärarutbildningarna

Lärarutbildningarna vid GU har organiserats om flera gånger: 2016 ersattes Lärarutbildningsnämnden (LUN), som var ett beställarorgan, med Samordningsnämnden för lärarutbildning (SOL). Organet ansvarade för ämnesläroprogrammet, vidareutbildning av lärare, utländska lärare och akademikers vidareutbildning samt kompletterande pedagogisk utbildning, medan Utbildningsvetenskapliga fakulteten fick ansvar för övriga lärarutbildningar. Organisationen fick dock kritik, bland annat för att vara för komplex där SOL blev en parallellorganisation till utbildningsnämnden och fick i vissa sammanhang en sorts fakultetsstatus. Efter en utredning, ledd av vicerektor Fredrika Lagergren Wahlin, avvecklades SOL den 30 juni. Istället får nu Utbildningsvetenskapliga fakulteten ett samlat ansvar för all lärarutbildning vid GU. Också nybildade NÅL, Nämnden för ämneslärarutbildning, placeras vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som sedan en tid tillbaka även ansvarar för SÅL, Enheten för skol-samverkan, ämneslärarutbildning och kompletterande utbildningar.

Kom med kritik mötte tystnad

Medial uppmärksamhet och ryggdunkningar, men också förlorade vänner och tystnad. Anna-Karin Wyndhamn, ena författaren av *Genusdoktrinen*, beskriver upplevelsen av reaktionerna på boken som tvådelad: hon känner glädje över det omgivande samhällets mottagande, men samtidigt sorg över tystnadskulturen och frånvaron av debatt inom akademien.

text: Lars Nicklason Foto: Johan Wingborg

I BÖRJAN AV JUNI släpptes *Genusdoktrinen*, en bok som går till storms mot jämställdhetsintegreringen på svenska universitet. Enligt författarna Anna-Karin Wyndhamn, doktor i pedagogiskt arbete vid GU, och ledarskrivbenten Ivar Arpi, döljer sig en radikal och djupgående process på universiteten där ”kvinnor kvoterar in bakom lyckta dörrar”, ”forskare tystnar av rädsla för repressalier” och ”forskningsmedel villkoras med att studierna måste

- Antingen skulle boken bemötas med en debattartikel ... eller så skulle man ignorera den helt.

inkludera ett genusperspektiv”. Tesen som drivs är att en accelererande politisering i allt högre grad styr universiteten och forskningen medan meritokratin får stryka på foten.

Klart det skapade rubriker, klart det blev morgonsoffor, intervjuer och mycket debattande för Wyndhamn och Arpi. Dock inte med dem som boken riktar sin kritik mot.

- Framför mig såg jag två möjliga strategier från deras sida. Antingen skulle boken bemötas med en debattartikel där cirka 178 genusvetare skrev under på att det som står i vår bok varken är sant eller relevant. Eller så skulle man ignorera den helt, låtsas som om kritiken inte finns eller slängigt säga att boken är fylld av fel, utan att precisera dem. Det är det senare vi har sett manifesteras.

Politiker och universitetsledningar har varit tysta, liksom de organ som främst hamnat i bokens skottglugg: Nationella sekretariatet för genusvetenskap och Jämställdhetsmyndigheten.

- Ingen debatt, inga intervjuer eller längre resonemang. I den mån någon därifrån alls sagt något har det varit i svepande och raljanta ordalag, berättar Anna-Karin Wyndhamn.

Dessa organ, som har haft regeringens uppdrag att genomföra och stödja jämställdhetsintegreringen, betraktar författarna som ”Feministiskt initiativs akademiska falang”.

Vad finns har ni för belägg för det påståendet?

- De stöddokument för jämställdhetsintegreringen som togs fram av sekretariatet, och som sedan har adopterats av Jämställdhetsmyndigheten, domineras av formuleringar som

utgår från en specifik form av maktanalys och sätt att tänka som driver omställningsprocessen i en viss riktning. Andra sätt att genomföra jämställdhetsintegrering negligeras eller underkänns. Man avråder till exempel från lokala kartläggningar av jämställdheten, ”de behövs inte, vi har redan svaren på frågorna och vad som är problemet i verksamheten”.

Många av beläggen är dock svåra att hitta idag, förklarar Anna-Karin Wyndhamn.

- Sekretariatet har stängt sitt Instagramkonto, rensat upp på sin Facebooksida och gjort om sin hemsida så att historiken vi refererar till i boken inte längre är möjlig att söka på. Tittade man på vilka forskare de valde att intervjua gång efter annan, och vilka som aldrig fanns med så uppträder det mönster jag talar om. Av någon anledning har detta städats bort. Och om man skyndar att göra något sådant i samband med en granskning och dessutom inte vill svara på våra frågor, ja då befinner man sig på fel sida av historieskrivningen.

Har en viss politisk falang kidnappat genusfrågan?

- Jämställdhetsintegreringen i sig är ingenting jag vänder mig emot. Varje gång stora beslut tas eller när det görs omläggningar i verksamheten måste vi väga in eventuella konsekvenser för jämställdheten. Det handlar om lika villkor för män och kvinnor, och då måste man utgå från att män och kvinnor existerar, att det som utgångspunkt finns två kategorier som vi kan analysera och så vidare. Sekretariatet har tagit projektet och laddat upp det med en radikalare agenda än vad som från början var avsedd.

- Detta tankegodts är fixerat vid

att kön är en social och kulturell konstruktion liksom att verkligheten utgörs av en serie maktordningar. En väsentlig del av insatserna inriktas på att få den teorin att fortplanta sig genom utbildningar och till hur vi tänker kring jämställdhet. Paradoxalt nog är sekretariatet och Jämställdhetsmyndigheten också fixerade vid att ha ett särskilt utfall i antal kvinnor och män. När statsmakterna sätter mål om att vi ska ha si och så många kvinnliga professorer blir plötsligt könstillhörigheten oerhört viktig. Att jobba med de här två projekten parallellt blir märkligt.

Är det uttalat från Genussekretariatets och Jämställdhetsmyndighetens sida att kön är en social konstruktion?

- De utredningar, sammanställningar, forskningsöversikter och de krumbukter som kommit ur sekretariatets verksamhet drar alla i den riktningen. Maktanalysen är det centrala verktyget. Om det inte skulle vara på det viset, är det upp till sekretariatet att visa att de inte alls har en så ensidig förståelse av kön.

Under arbetet med boken försökte Anna-Karin Wyndhamn få till en intervju med sekretariatets föreståndare Fredrik Bondestam - en ansträngning som ledde till att författarna fick ställa några frågor skriftligen via GU:s pressavdelning.

- En av de frågor vi ställde var om sekretariatet väger in forskning om kön från andra discipliner än genusvetenskap? Svaret var absolut ja och man angav en rad exempel. Men alla dessa handlade om hur ett genusperspektiv ska läggas på andra discipliner. Det är en enkelriktad process där resultat från andra discipliner sällan behöver vägas in av genusvetenskapen.

Mellan 2016 och 2017 arbetade Anna-Karin Wyndhamn själv på genussekretariatet. Det var där hon kom till uppfattningen att det pågick en radikalisering av jämställdhetsarbetet som hon inte kunde stå bakom. Från tiden minns hon också vad hon kallar en speciell hållning:

- När det kom kritik från ett visst håll skulle den ignoreras. Så fort man bemöter kritik legitimeras den.

Hon vill inte låta konspiratorisk och kalla det för en överenskommelse, men hon tror att det är denna hållning som nu går igen hos de nyckelpersoner som har "investerat" i och står för tankegodset i det hon kallar genusdoktrinen.

- Så länge vissa håller tyst så sänder det signaler till andra att det är denna hållning vi har. Det hela har en disciplinerande verkan.

Men det är inte bara de som boken kritiserar som håller tyst. Anna-Karin Wyndhamn uppskattar att hon fått över 100 berömande mejl från kollegor. Även många forskare från Finland, Norge och Danmark har hört av sig sedan boken uppmärksammats i medierna.

- Många ger sitt stöd, säger att det är en bra granskning, att den är solid och att man instämmer i beskrivningen, men man vill inte officiellt ta ställning för den. Många har också berättat om saker som skulle kunna fungera som ytterligare exempel i vår bok, men de vill inte under några omständigheter fronta detta med sina namn.

- Jag tror att många håller med mig, men jag är fortfarande ensam om ingen kliver fram när det är skarpt läge.

Hur känns det?

- Jag tycker det är beklagligt att akademien har skapat sådana rädslor och en sådan tystnadskultur. Känslan är att detta inte är något man ostraffat ger sig på.

"Men, se jag är ju ännu kvar, fast jag gjort detta", brukar jag säga och påminna mig om grundpelarna i ett akademiskt förhållningssätt och vilka värden vi är skolade att tjäna genom att ha genomgått forskarutbildning och ägnat oss åt systematiskt och kritiskt tänkande.

Vad tystnadskulturen springer ur, benämner Anna-Karin Wyndhamn som en "tiotusen kronorsfråga". Det är givetvis en fråga som är

mycket större än den om jämställdhetsintegrering, menar hon.

- Universiteten, som numera är myndigheter, har under en lång tid genomgått flera omställningsprocesser. Genom olika styrmodeller har kollegierna blivit mindre styrande medan personer på ledningspositioner fått allt större makt. Och deras framgång hänger mer ihop med hur de levererar uppåt i kedjan än huruvida de har skapat en miljö med högt i tak och där forskarnas intressen styr. Det tror jag spelar en stor roll i detta. Beroende på var i byråkratien man befinner sig, ser man mer till sin kommande karriär än vaktar på akademiska värden och akademisk frihet. Jämställdhetsintegreringen tjänar som illustration av den här typen av problematik, säger Anna-Karin Wyndhamn.

Själv har hon aldrig tvekat, men visst har hon känt en oro till och från under arbetet med *Genusdoktrinen*: Hur kommer vänner och kollegor att reagera? Klarar de av att skilja på sak och person när deras arbete kritiserar? Och så förstås: Klarar GU av den här sortens kritik?

- Förhoppningsvis finns en fördel att ha med en person i ett jämställdhetsarbete som också kan vara självkritisk och självgranskande. Det har jag själv varit genom mitt arbete. Jag har rannsakat mig själv och granskat vad jag gjort tidigare och om det håller för prövning eller ej.

Tror du att du kommer att finnas med framöver?

- Det hoppas jag. Men om inte, så är jag trots allt glad att jag gjort detta. Det har skakat om i grunden. Även om jag får räkna gem i en källare tror jag att boken har bidragit till att fler vågar räcka upp handen när signalorden vi granskat dyker upp i en ny plan eller ett policydokument: "Men vänta lite, på vilka grunder har vi plötsligt inlemmat en del av vårt strategiarbete i en specifik teoribildning?" Då är det ändå värt det.

Jag tycker att det är beklagligt att akademien har skapat sådana rädslor och en sådan tystnadskultur.

ANNA-KARIN
WYNDHAMN

Frustrerad över okunskapen

Han har blivit beskyldd för att fly undan, för att inte ta debatten och låtsas som om att kritiken i boken *Genusdoktrinen* inte finns. Men Fredrik Bondestam, föreståndare för Nationella sekretariatet för genusforskning, är tillgänglig. Och han har svar på tal.

HAN HAR INTE bara läst boken *Genusdoktrinen*, han har gjort det två gånger. Och som en av de nyckelpersoner boken kritiserar för att ha bidragit till att jämställdhetsintegreringen radikaliserats på svenska universitet, har han inte mycket till övers för den, föga förvånande.

- Finns det något i boken som inte bygger på missförstånd, okunskap eller rena sakfel? Jag har gått igenom boken väldigt noga och hittar nästan ingenting som stämmer med hur jämställdhetsintegrering sker i praktiken vid svenska högskolor och universitet.

Fredrik Bondestam är upprörd. Han känner sig ansatt av att någon skriver en bok om hans fält och hans person på ett så nedlåtande,

Finns det någonting i boken som inte bygger på missförstånd, okunskap eller rena sakfel?

FREDRIK
BONDESTAM

raljant och okunnigt sätt.

- Jag måste säga att det var oväntat att den alls uppmärksammades i en del akademiska sammanhang. Jag trodde att vi var för kunniga i de här frågorna för att låta oss förföras av en ren partsinlaga med starka ideologiska ingångar. För mig är det förbryllande att folk från andra discipliner, utan att ha läst boken, antingen tar avstånd från den på lösa grunder eller tycker att det antligen kommer en bok som har någonting att säga om de här viktiga frågorna.

Han är dock inte förvånad över kritiken och tonen i boken. Det var därför han inte var speciellt angelägen om att ställa upp på en intervju som skulle användas i den.

- Jag var införstådd med att oavsett vad jag säger så kommer det att användas mot mig. Det betyder inte att jag inte är öppen för kritik. Det är jag definitivt, men jag är inte öppen för att göras till åtlöje på osakliga grunder. När jag fick intervjuförfrågan hade jag dessutom en anledning att göra en bedömning av vårt säkerhetsläge som organisation. Men självklart har jag svarat sakligt på inkomna

skriftliga frågor från författarna.

Efter bokens lansering har han bara tackat nej till en enda intervju, och då av tidsbrist, men har annars funnits tillgänglig att diskutera *Genusdoktrinen*'s sak innehåll. Så vi går rakt på sak och ställer några frågor utifrån kritiken i boken.

Den springande punkten i boken handlar om huruvida kön är bara socialt betingat. Stämmer det?

- Inte alls. Bokens huvudsakliga tes är att social konstruktivism är något som alla måste underordna sig, till och med regeringen. Det är en enkel, närmast konspiratorisk poäng man försöker föra fram. I vårt arbete har vi samverkat med svenska och internationella forskare som undersöker jämställdhet och genus, och de har sin hemvist i olika discipliner: medicin, statsvetenskap, biologi, psykologi och så vidare. Jag själv är varken konstruktivist eller biolog, utan

Nyheter

en forskare med ett reflexivt vetenskapligt förhållningssätt.

I boken talas det också om en paradox där genusvetare är fixerade vid att kön är en social konstruktion samtidigt som de också är fixerade vid att kvotera in kvinnor, vilket då sker efter biologiskt kön.

- Det är ett resonemang som inte botten i fakta. Sedan 2010 saknas möjlighet att använda kvotering inom högre utbildning i Sverige. Själv är jag tveksam till kvotering. Det är en strategi som behandlar symptom, inte orsaker till ojämställdhet

- När det gäller biologiskt kön uppfattas det till vardags ofta som något statistiskt och naturgivet, men forskningsmässigt är det öppet för analys, föränderligt och alltid inskrivet i olika kontexter. Även jämställdhetsintegrering tenderar att låsa fast sig vid kön som något statistiskt. Det kan vara ett problem eftersom det riskerar göra enskilda kvinnor till representanter för gruppen kvinnor till exempel. Vi behöver mer av en vetenskaplig hållning här, inte biologism, förenklande dualismer och ogrundade antaganden.

Ett annat exempel i boken handlar om kartläggningar. Enligt Genusdoktrinen tillåter era direktiv inte att lokala sådana görs i samband med jämställdhetsintegrering.

- Det vi rekommenderar i vår skriftliga vägledning till lärosäten är att just lokala kartläggningar är viktiga för att man ska förstå sin egen problematik, men det finns ingen anledning att göra kartläggningar om större strukturella frågor, till exempel om det finns en eftersläpning i kvinnors karriärvägar inom akademien generellt. Det finns det forskning på sedan 30 år tillbaka.

- Det framställs som att det var vi som hade en problemförståelse, som vi

hade satt från början, och att alla måste tycka som vi. Det är en argumentativ linje som går igenom boken. Hade författarna intresserat sig för hur vi arbetade hade de vetat att vi var oerhört noga med att det var lärosätena själva som skulle göra en egen problemdefinition av de ojämställdheter de skulle arbeta med.

Jämställdhet förtjänar att diskuteras på allvar, utan anekdotisk evidens och nedlåtande språkbruk.

FREDRIK BONDESTAM

Det låter som att ni egentligen är överens i frågan?

- Det är självklart att det ska göras kartläggningar. Jag vet inget jämställdhetsarbete i Sverige av god kvalitet som inte bygger på kartläggning av verksamheten. Men det finns också väl kända problem med att jämställdhetsarbete ibland likställs med att göra kartläggningar i sig, att det skulle gå att kartlägga bort ojämställdhet.

Boken är också kritisk till hbtq-certifieringen av arbetsplatser. I samband med det citeras faktiskt en artikel i GU Journalen där anställda ifrågasatte nyttan med en certifieringsprocess som var väldigt dyr och dessutom höll en låg nivå?

- Jag har inte kunskap om det aktuella exemplet. Men generellt är det ett problem, som med många andra saker i det här fältet, att det ibland blir för formalistiskt och heller inte är verksamhetsanpassat. Vi har till exempel analyserat hur arbetet med att motverka sexuella trakasserier fungerar och kan med internationellt forskningsstöd konstatera att utbildning, policyer och ärendehanteringssystem är tre preventiva metoder som inte

självklart minskar förekomsten av sexuella trakasserier i akademien. Frågor om utsatthet har byråkratiserats, formaliserats och blivit processer som snarare normaliserar och återskapar utsatthet.

Många recensioner har varit kritiska till boken, men även de mest kritiska säger att den lyfter viktiga frågor och att den har poänger. Håller du med om det?

- Jag tycker nog boken i delar berör angelägna frågor, men utan att förhålla sig till de kunskaper som finns. Det handlar om allt från en nyanserad förståelse av biologiskt kön, som är ett intressant forskningsfält eftersom det berör så många olika discipliner, till social konstruktivism och en intresserad diskussion av vad det kan innebära.

- Jag blir så klart frustrerad av okunskapen, osakligheten och de medvetna missförstånden som präglar boken. Jämställdhet förtjänar att diskuteras på allvar, utan anekdotisk evidens och nedlåtande språkbruk.

Boken pratar om en accelererande politisering som tar över universiteten mer och mer. Hur ser du på det?

- Författarna verkar vara av uppfattningen att det per definition är farligt med politisk styrning av akademien. Det är ett svagt grepp. Politisk styrning av akademien har både för- och nackdelar, och det behöver föras en seriös forskningspolitisk diskussion om det, men ska inte förväxlas med politisering. Att påstå att en genusdoktrin hotar den akademiska friheten har naturligtvis inget med verkligheten att göra.

Enligt författarna skapar denna styrning en tystnads-kultur som genomsyras av det politiskt korrekta och av rädslor för att göra "fel". Ligger det något i det?

- Det finns helt klart exempel på att verksamma i hög-

skolesektorn håller inne med sin kritik. Men det handlar inte främst om jämställdhet och genus, utan om de extrema konkurrenssituationer och beroenderelationer som särskilt forskare befinner sig i inom akademien idag.

- Det är svårt att verka i rum där man säger att det är högt i tak samtidigt som vi vet att de akademiska rummen inte är särskilt tillåtande. Vi har en föreställning om att tänkande ska vara fritt inom akademien, och det är ju bra att ha som grundläggande princip, men de facto skiljer sig inte akademien så mycket från andra arbetsplatser och organisationer. Den bygger på hierarkier, mönster och maktrelationer som gör att vi tystnar. För mig är det inte konstigare än så.

Det handlar inte om genus, men begreppet tycks ändå vara känsligt och väcker irritation inom akademien. Varför?

- Regeringen har beslutat om att forskningsfinansiering ska verka för att ett genusperspektiv inkluderas i forskningen, när så är relevant. Då uppstår helt legitima kritiska frågor om genus utifrån frihets-, styrnings- och kvalitetsperspektiv. Att forskningsfinansierarna ställer liknande krav kring hållbarhet och etik väcker dock inte alls samma upprördhet. Genus går rakt in i vår identitet, våra kroppar, våra relationer, vår historia och utmanar i grunden vårt sätt att förstå världen. Jag är också tveksam till att det råder konsensus om jämställdhet i akademien. Om vi på allvar förstod vilka förändringar det kräver skulle tonläget vara ett annat.

Text: Lars Nicklason

Foto: Magnus Hallgren/TT

KÖN ÄR INGEN MERIT

Enligt boken *Genusdoktrinen* har jämställdhetsintegreringen radikaliserats, blivit en norm och ett exempel på den politisering som i allt högre grad styr akademien medan meritokratin får stryka på foten. Det är en miljö förknippad med rädslor och tystnad. Ligger det något i det eller är författarna helt ute och cyklar?

Nedan ger fem GU-forskare sin syn på saken. Fyra av dem har anknytning till genus- och jämställdhetsforskning. Vi hade önskat att det var fler. Men de flesta som fått en förfrågan om att medverka i denna artikel har tackat nej. Många säger att de inte läst boken, andra att den är icke-akademisk och därför inte ens värd att diskutera. De fem som ställt upp har nödvändigtvis inte läst boken, utan syftet har snarare varit att få till en diskussion om politisering, jämställdhetsintegrering och tystnadskultur i ett vidare perspektiv.

SUSANNE DODILLET, lektor på institutionen för pedagogik och specialpedagogik

och som bland annat forskat om HBTQ-certifiering, tycker att problemen som boken pekar på är helt uppenbara och viktiga att diskutera.

- Jag anser till och med att de är större än själva

genusdoktrinen. Den politiska styrningen är mycket bredare och man skulle till exempel kunna prata om hur hållbar utveckling påverkar möjligheten för de akademiska idealen att styra universiteten.

När det kommer till genus och jämställdhet menar hon att det är skillnad på att ha ett genusperspektiv, alltså att akademien alltid ska beakta hur olika beslut påverkar män och kvinnor, och att uppnå en viss könsfördelning.

- Kön är ingen merit. Akademisk meritering ska handla om vad man faktiskt gjort, inte vem man är. Boken visar extremt tydligt att det många gånger är tvärtom. Jag tycker det är upprörande. Det kan inte vara i samhällets intresse att duktiga män kvoteras bort för att uppnå en jämn könsfördelning.

Att det som beskrivs i *Genusdoktrinen* ändå har fått genomslag, tror Susanne Dodillet beror på att den politiska styrningen av svenska universitet sedan länge är normaliserad.

- Det började redan 1955 när riksdagen beslutade att universitetskanslern skulle tillsättas av regeringen som kunde börja implementera

sin politik på universiteten. Sedan dess har det malt på, universiteten har blivit mindre och mindre självständiga och allt sämre på att försvara de akademiska idealen.

BIRGITTA JORDANSSON, forskare vid institutionen för

sociologi och arbetsvetenskap, skriver en bok om möjligheten att jämställa på universitet och högskolor. Hon håller inte med om att jämställdhetsarbetet har radikaliserats.

- Sedan mitten av 70-talet har lärosätena haft skyldighet att arbeta med jämställdhetsfrågor. Den politiska styrningen har dock varit svag och mest handlat om förväntningar och förhoppningar om att lärosätena ska ta sitt ansvar och genomföra de förslag som presenteras. Två exempel på direkta försök att styra, som inte lett särskilt långt, är Tham-professorerna och rekryteringsmålen om andelen kvinnliga professorer som

infördes i slutet av 90-talet. I det första fallet försvann de kringresurser som ur ett jämställdhetsperspektiv var tänkta som komplement in i ordinarie fakultetsmedel och i det senare fallet är det fråga om bristande måluppfyllelse utan konsekvenser.

- Medan tidigare satsningar främst varit individinriktade är grundtanken med jämställdhetsintegreringen och genussekretariatets stödfunktion att lyfta frågor kring organisationskultur och organisatoriska förutsättningar. Regeringen fastställer inte heller vad man ska arbeta med utan ger förslag på tre områden: karriärvägar, könsbundna studieval och genomströmning, vilka för övrigt funnits med sedan sent 70-tal. Det nya är alltså att det är upp till lärosätena att själva tolka, definiera och styra både uppdraget och åtgärderna.

Att det finns lärare som förlorat jobbet på grund av att de har haft "fel uppfattning" i genusfrågan tror Birgitta Jordansson mer handlar om bristande arbetsgivaransvar

Nyheter

och bristande ledarskap än om effekten av en genusdoktrin.

- Man har tittat på diskrimineringslagen och haft en rädsla för att stödja sina egna medarbetare.

JONAS LINDERÖTH, professor på institutionen för pedagogik, kommunikation och

lärande, tror att rädslorna och tystnadskulturen hänger ihop med att akademiens system, som han menar alltmer åsidosätter meritokratin, är svårnavigerat att arbeta i.

- Ledarskapet är otydligt, liksom förväntningarna på en själv och så vidare. I en sådan miljö blir man strategisk och väljer när man ska säga något och inte. Det skapar en egoism och dåliga incitament för samarbeten och effektivitet.

Han nämner strategiska satsningar som exempel:

- Vem avgör vad som är en strategisk satsning? Utifrån vad? Den fortsatta ekonomis-

ka överlevnaden? Samhällsmål? Det blir nästan patetiskt när det kommer sådana här satsningar och alla försöker skruva sig, oberoende av sin expertis, efter vad som gäller nu och ska hålla på med hållbarhet eller vad det nu är.

Hur är det då med genus? Skapar det också, som boken hävdar, politisk korrekthet, rädslor och tystnad?

- Just nu, när jag blir intervjuad, är jag varsam och försiktig. Jag är nervös för vad du ska skriva och vad det får för effekter för mig personligen. Sedan ska jag inte sticka under stol med att jag i ansökningar och andra sammanhang haft med ett genusperspektiv av både strategiska skäl och av rädslan för att få kritik.

MAJA GUNN, professor på enheten för design och konsthantverk i

Steneby, känner inte igen att det finns en tystnadskultur eller att det finns en genusdoktrin som sätter meritokratin ur spel inom akademien.

- Jag har aldrig varit med i några processer kring anställning eller antagning där kvotering har diskuterats som ett alternativ, utan min erfarenhet är att det är den vetenskapliga excellensen som i huvudsak bedöms. Som sakkunnig i olika beslutsorgan har jag ibland fått ta del av statistik av könsfördelning, men den har aldrig använts till något mer än att synliggöra hur medel fördelas, säger hon.

CAROLINE BERGGREN, lektor på institutionen för pedagogik och specialpedagogik,

tycker att boken har klara poänger:

- Jämställdhetsintegrationen har specialiserats,

det handlar om identitet och individualitet. Det leder till en splittring som inte gynnar majoriteten av människor. Kvinnor i arbetarklass och medelklass, dit de flesta kvinnor hör, har mycket gemensamt och hade kunnat, via jämställdhetsinitiativ, lyfta frågor från ett gemensamt underifrånperspektiv, säger hon.

- Jag tror dock att majoriteten av dem som intervjuats i boken är män i maktposition inom akademien. Trots att de är kritiska vågar de inte stå upp och säga något. Vad är de rädda för? De har en fast anställning. Är karriär så viktigt att de bortser från professionalism och integritet? Helst vill de nog hålla på med sitt och inte ägna sig åt den här debatten överhuvudtaget. Och det kan jag förstå.

Lars Nicklason

Boken blev en del av en riskanalys

Inför släppet av Genusdoktrinen bad GU:s säkerhetschef **Jörgen Svensson** att få förhandsläsa boken. Infamt och fånigt, tyckte SVT:s litteraturkritiker om tilltaget och i ett debattinlägg i GP undrar ena författaren, Anna-Karin Wyndham, över hur ofta säkerhetschefen förhandsgranskar böcker av säkerhetsskäl.

SVARET ÄR ATT det aldrig har hänt, intes ens med Genusdoktrinen.

- Jag fick inte läsa den. Jag frågade förlaget men de sade nej. Det var ganska väntat och egentligen bara en chansning från min sida för att underlätta mitt arbete, säger Jörgen Svensson.

I sitt arbete som säkerhetschef betonar han att han alltid önskar ha så mycket information som möjligt innan konferenser, föreläsningar, forskningsprojekt eller annat som berör känsliga ämnen drar igång. Han framhåller att det är ett modernt sätt att jobba. Att agera förebyggande för att slippa vidta åtgärder efter något har hänt. Den här gången råkade en bok ingå i "paketet" för en sådan riskanalys.

- Jag ville veta om det fanns något i boken som skulle kunna trigga igång någon knäppgök. Genussekretariatet har

bara om genusvetenskap, det här tänket har vi kring alla ämnen som är heta i samhällsdebatten. Vi agerade till exempel på samma sätt när Sverigedemokraternas partistrateg Rikard Jomshof föreläste förra året.

Vad gjorde du när du inte fick tillgång till boken?

- Eftersom Genussekretariatet generellt är mer utsatt än andra, hade vi vidtagit ett antal åtgärder innan. Vi hade koll på sociala medier, hade förstärkt skalskydd (fastighetsskydd etc, reds anm), tätare möten och så vidare. Så fort boken kom försökte vi följa med och se om det blev några reaktioner.

Läste du boken själv direkt när den kom?

- Nej, mina kollegor på Kommunikationsenheten läste den snabbt och konstaterade att där inte fanns något känsligt kopplat till GU:s säkerhet. Däremot finns det en missuppfattning. Författarna påstår jag begärt ut boken på uppdrag av Genussekretariatet, vilken helt enkelt är en ren lögn.

Jörgen Svensson tycker det är märkligt att folk reagerar på hans begäran att få förhandsläsa Genusdoktrinen. Världen ser inte ut som den gjorde för tio år sedan. IT-samhället och sociala medier har till exempel gjort det mycket enklare för folk att slänga ur sig saker som hetsar och skapar konfrontationer.

- Akademien måste överlag bli bättre på att jobba proaktivt. När jag började här 2016 var det ganska vanligt att säkerhetsavdelningen kontaktades samma dag som en känslig föreläsning eller konferens skulle hållas. Där har vi på GU blivit bättre. Genussekretariatet kopplar alltid in oss på ett tidigt stadium, likadant med EBM som håller på med djurförsök. Dyker det upp något bland djurrättsaktivister som riktas mot GU måste vi fånga upp det så tidigt som möjligt.

Minskat flygande

MILJÖ. Även vid Göteborgs universitet är det tydligt att flygresorna har minskat kraftigt. Totalt sett har flyget tappat närmare 80 procent från mars till september i år. Det har lett till att koldioxidutsläppen från resor har rasat med 75 procent och är nere på rekordlåga nivåer, efter tiotals år av ständig uppgång. Förra året, vid samma tidpunkt, flög personal för 24,6 miljoner kronor och i år är den siffran 5,3 miljoner kronor.

– Allt resande har minskat. Det positiva är att flygresorna till Stockholm har minskat med 90 procent, vilket ligger i linje med vår policy. Men man kan ställa sig frågan hur bra vi löser uppgiften att utbilda och forska när vi inte längre kan resa på samma sätt som tidigare, säger Fredrik Högberg, miljösamordnare på Göteborgs centrum för hållbar utveckling (GMV).

Man skulle kanske tro att det har lett till ökat antal tågresor, men så är inte fallet, påpekar han.

– Tågresor har minskat med 80 procent. Snarare har det lett till en explosion av digitala verktyg, vilket också leder till utsläpp av koldioxid. Har vi Zoomat oss till förbannelse?

Huruvida minskat flygande kan få några effekter över tid är oklart, menar Fredrik Högberg.

– Man kan ju alltid hoppas att det leder till ett förändrat beteende, att man börjar bli van vid digitala verktyg på ett annat sätt och kanske ifrågasätter vissa flygresor. Men det är kanske bara fromma förhoppningar. Jag fruktar en rekyleffekt, att det finns ett sug att komma iväg igen, säger Fredrik Högberg.

Foto: NIKLAS MAURIX

Svetlana Aleksijevitj avslutade årets bokmessa

YTTRANDEFRIHET. Med anledning av det hårdnande klimatet för yttrandefrihet i stora delar av världen, inte minst påtagligt dessa dagar i Belarus, avslutades årets bokmessa med en extrainsatt exklusiv intervju med Svetlana Aleksijevitj på temat yttrandefrihet och litteratur. Yttrandefrihet är en grundbult i det demokratiska samhället – och vilken betydelse kan en författare ha i denna utveckling? Initiativtagare till intervjun var Jonsereds herrgård –

intellektuellt centrum och GU:s särskilda mötesplats för samverkan – tillsammans med intervjuare Johan Öberg, tidigare kulturråd vid Svenska ambassaden i Moskva och senast forskningsrådgivare vid Konstnärliga fakulteten.

Även Fredrika Lagergren Wahlin, vicerektor för samverkan, medverkade. Hon betonade vikten av att värna både akademisk frihet och yttrandefrihet i en hårdnande värld.

Glöm inte din NOR-gåva

NOR. Den 24 september beslutade rektor att gåvor som delas ut i samband med ceremonin *För Nit och Redlighet i rikets tjänst* måste hämtas ut inom två år. Skälet är att samlingen gåvor, som ingen hämtat, växer för varje år.

– Det vi tycker är konstigt är mottagarna tagit sig tid att välja ut och meddela vilken gåva de önskar, men sedan inte bryr sig om att hämta den, säger Carina Elmäng på Akademiska högtider.

Oklart om covid-19 lett till ökad sjukskrivning

SJUKFRÅNVARO. Farhågan att sjukfrånvaron vid GU skulle skjuta i höjden som en följd av covid-19 har visat sig ogrundad, enligt färsk statistik. Korttidssjukfrånvaron, upp till 20 dagar, ökade med endast 0,07 dagar jämfört med januari–juni 2019. Den totala sjukfrånvaron var 3,37 procent under januari till juli, vilket är ökning med 0,16 procentenheter.

– Detta skulle kunna vara till följd av covid 19-pandemin men det följer också de senaste årens utveckling där sjukfrånvaron ökat något mellan varje år, säger personalenhetens HR-chef Jennie Knutsson.

Hon tror också att frånvaron kanske inte anmälts i samma utsträckning som tidigare eftersom många jobbat hemifrån.

Uttaget av tillfällig föräldrapenning (VAB) ökade däremot med knappt från 0,42 procent 2019 till 0,59 procent 2020.

Öppen för det oanade

– Vi måste förbereda oss för det oförutsedda, säger Jonas Simonson. Han är nybliven professor på HSM samt frilansande flöjtist. Det förberett oförutsedda sker när han improviserar tillsammans med andra musiker. Men också i övriga livet gäller det att kunna hantera det oväntade – exempelvis när en pandemi slår till.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

V

I TRÄFFAS I Gröna rummet på Konst-epidemin, ett område där Jonas Simonson håller till när han inte undervisar på HSM. Han står och plockar i en låda med flöjter som han alltid har med sig på sina turnéer; bland annat finns här en härjedalspipa, en månmarkapipa och en dubbel sälgflöjt. Till slut väljer han ett instrument gjort av avloppsrör - franska avloppsrör, förklarar han.

- Flöjten är ett av världens äldsta instrument. Utanför staden Ulm i södra Tyskland har man hittat en benflöjt som är åtminstone 35 000 år gammal. Men sannolikt har människor spelat på pipor av trä eller vassrör mycket längre tillbaka än så. Hjärnforskare menar att kultur, inte minst musik och dans, var det som gjorde oss till de sociala varelser vi är. Vi har alltid samlats för att sjunga och spela, särskilt när det gällt viktiga saker, som bröllop och begravningar. Musiken öppnar upp för något större än när vi bara umgås; vi får tillgång till andra känslolägen och djup i vårt inre som ger tillhörighet och sammanhang.

Medan han pratar, har Jonas Simonson skruvat ihop flöjten och lyfter den nu mot läpparna. När han börjar blåsa börjar rummet svänga. Folkrocksjazz skulle jag kanske kalla det, men Jonas Simonson förklarar att det är en hallingimprovisation. Vilken genre ett musikstycke tillhör tycker han dock är mindre viktigt.

- Människan har behov av att kategorisera och dela upp samtidigt som tillvaron ofta är mer komplex. Just begreppet "folkmusik" myntades av den tyske filosofen Johann Gottfried Herder i slutet av 1700-talet. Han menade att bondebefolkningens musik på en viss plats på något sätt hänger samman med just den befolkningens själ. Det här var i början av nationalromantiken då en privilegierad klass bestämde vad som skulle passa in i den folkliga traditionen och där exempelvis kvinnliga musiker valdes bort. Men även om en tradition kan ha ett regionalt ursprung har den inget med nationer att göra. Det är ju inte så att musiken söder om Svinesund är särskilt annorlunda än musiken lite längre norrut, eller att skånska spelmän skulle ha mer kontakt med norrlänningar än med musiker på andra sidan sundet.

FOLKMUSIK ÄR INTE heller ett tonande museiföremål som bör bevaras för eftervärlden utan något ständigt föränderligt som påverkas både av en månghundraårig tradition och av vad som händer i samhället just nu.

- Den folkmusik jag själv började intressera mig för i början av 1980-talet har genomgått oerhört stora förändringar och innehåller idag musik vi inte kunde ana skulle skapas. Det finns numera en helt annan acceptans för vilka olika uttryck som kan ingå i begreppet. Musikfilosofen Lydia Goehr talar om "open concepts", begrepp som, beroende på sammanhang och plats, definieras olika och över tid är stadda i förändring.

Jag har vänner som hyrt ut eller till och med sålt sin lägenhet för att få pengarna att räcka.

Jonas Simonson var 21 år gammal när han kom i kontakt med folkmusikgruppen Groupa.

- Jag är uppvuxen i Skara, mamma var sjukgymnast och pappa präst, vilket gjorde att jag kom i kontakt med kyrkomusik redan som liten. Jag gick i kommunala musikskolan och spelade flöjt, det var där det fanns plats eftersom grupperna med gitarr och trummor blivit fulla. Musikskolan var oerhört bra på den tiden och blev som en fritidsgård där jag och mina vänner hängde. Så småningom studerade jag vidare på Ljungskile folkhögskola, läste två år på Musikhögskolan här i Göteborg men kände att jag nog ville något annat. Kontakten med Groupa öppnade en helt ny värld och fick mig att intressera mig för folkmusikens särskilda spelsätt. Jag började bland annat lyssna på gamla fonografinspelningar och blev nyfiken på hur den sortens tradition kunde utvecklas.

SEDAN DESS HAR Jonas Simonson spelat i en rad ensembler och gränsoverskridande konstellationer, som grupperna Båsk, Kapell Frisell, Sångensemblen Amanda, Zephyr och Crane Dance Trio. Att det går att förena väldigt olika uttryck har han visat bland annat genom samarbete med basisten Anders Jormin och organisten Karin Nelson, båda kollegor på HSM. Ihop med bandet Den Fule har han också gjort en cd tillsammans med det senegalesiska paret Solo och Adama Cissokho och den kanadensiska spoken word-artisten Sofia Baig.

- Det projektet handlade om att låta de olika uttrycken smälta samman till något nytt och oväntat. Just den typen av sammanhang, där tradition, improvisation och komposition samspelar till något förberett oförutsett är det som allra mest intresserar mig.

Sedan starten 2001 tills helt nyligen har Jonas Simonson varit programansvarig för världskulturprogrammet på HSM. Han är också engagerad i utvecklandet av olika feedbackmetoder, som Critical Response Process, skapad av den amerikanska koreografen Liz Lerman.

- Det handlar om att dela upp återkopplingen i olika steg för att förstå vad som bäst gynnar den som får respons. Metoden är skapad för konstnärlig verksamhet men kan egentligen användas i alla möjliga processer som har behov av en kritisk vän. Bland annat har den använts tillsammans med kommunikatörer på HSM och med Friskis och Svettis-ledare.

PANDEMIN OCH kravet att jobba hemma har förstås gjort det svårt att ge riktigt bra återkoppling till studenterna, berättar Jonas Simonson.

- Främst ensemblespelet har påverkats. Istället har vi ägnat mycket tid åt inspelnings- och studioteknik och det är förstås också viktigt. Vi har även flera kurser

på temat *Frilansarens värld* eftersom frilanslivet är den verklighet de flesta av våra studenter kommer att hamna i. Just nu känns de kurserna nästan cyniska. Det var svårt att leva som musiker redan före pandemin men nu är det på gränsen till omöjligt. Jag har vänner som hyrt ut eller till och med sålt sin lägenhet för att få pengarna att räcka. Vill vi ha kvar en mångfald kulturella uttryck måste vi se över hur anslagen fördelas och kraftigt öka dem till frilansare och till arrangörer av live-evenemang med frilansare på scen.

Man kan också göra som i Norge. Till många större publika händelser, exempelvis invigningen av en kraftstation eller liknande, ingår ofta uruppförandet av ett för det högtidliga tillfället beställt verk. Det är ett sätt att skapa intresse och engagemang för den samtida musiken, som Sverige kunde lära av.

Som professor kommer Jonas Simonson att få mer tid för forskning.

- Konsten har alltid utmanat, undersökt möjligheter för nya inriktningar och innehållit stark reflektion. Jag skulle säga att den konstnärliga forskningen bygger vidare på de praktikbaserade traditioner som rymms inom de olika konstfälten. Det handlar om att titta på och beskriva hur görandet blir till i en kreativ process. Det lär oss mer om konst och kreativa förlopp och bidrar till ökad förståelse för dessa skeenden och för konstens roll och funktion i samhället.

VAD KONSTNÄRLIG FORSKNING är, debatteras fortfarande flitigt, decennier efter att begreppet skapats.

- Konstnärlig forskning handlar mycket om processen, om hur ett problem bearbetas och hur olika strategier kan påverka. Själv jobbar jag inom ett soloprojekt där jag undersöker hur mina flöjter kan användas i gränslandet improvisation-komposition-traditions-musik. Allt jag gjort hittills har varit i samspel med publiken och för mig är det viktigt att fortsätta så, jag vill vara relevant också utanför akademien.

Betydelsen av samspel, både med andra musiker och med åhörare, har kanske blivit extra uppenbar när vi, på grund av pandemin, inte har kunnat träffas på samma sätt som tidigare, påpekar Jonas Simonson.

- Det märktes inte minst under den coronasäkrade Göteborg folkfestival i samarbete med Internationella Spelmansstämman på Konstepidemin i början av september. Både musiker och publik var som saliga, det här var verkligen något alla längtat efter! Att spela ihop innebär party, fest, jammade, något kul att gå upp i. Men det är mer än så: ett behov som har med själva vår mänskliga natur att göra och som är ett sätt att träna oss i det förberett oförutsedda som livet består av.

■ Jonas Simonson

Aktuell: Ny professor i musikalisk gestaltning på HSM, Högskolan för scen och musik.

Jobb: Undervisar i ensemble, musikteori samt enskild undervisning. Har tidigare jobbat som lärare i flöjt och ensemble på Kungliga Musikhögskolan, Musikhögskolan Ingesund, Musikhögskolan i Malmö, Stockholms Musikpedagogiska Institut och Syddansk Musikkonservatorium. Spelar med i grupperna Groupa, Zephyr, Tuultenpesä och Jormin-Nelsson-Simonson. Har tidigare spelat i Den Fule, Bäck, Kapell Frisell och Sångensemblen Amanda.

Fem kriterier eller definitioner på folkmusik, enligt spelmannen Per Gudmundson: Social avgränsning, geografisk avgränsning, okänd upphovsperson, musikalisk stil samt gehörstradering.

```
return tf.nn.conv2d(prev_layer, filter=W, strides=[1, 1, 1, 1],
```

Fokus | Artificiell Intelligens `.layer, layer, layer_name):`

```
"""
```

```
Return the Conv2D + RELU layer using the weights, biases from  
model at 'layer'.
```

```
"""
```

```
return tf.nn.conv2d(prev_layer, layer, layer_name)
```

AI – hot eller frälsare?

```
def _avgpool(prev_layer):
```

```
"""
```

```
Return the Average Pooling Layer.
```

```
"""
```

```
return tf.nn.avg_pool(prev_layer, ksize=[1, 2, 2, 1], strides=
```

```
# Constructs the graph model.
```

```
graph = {}
```

```
graph['input'] = tf.Variable(np.zeros((1, CONFIG.IMAGE_HEIGHT, 0
```

```
graph['conv1_1'] = _conv2d_relu(graph['input'], 0, 'conv1_1')
```

```
graph['conv1_2'] = _conv2d_relu(graph['conv1_1'], 2, 'conv1_2')
```

```
graph['avgpool1'] = _avgpool(graph['conv1_2'])
```

```
graph['conv2_1'] = _conv2d_relu(graph['avgpool1'], 5, 'conv2_1')
```

```
graph['conv2_2'] = _conv2d_relu(graph['conv2_1'], 7, 'conv2_2')
```

```
graph['conv3_1'] = _conv2d_relu(graph['conv2_2'], 10, 'conv3_1')
```

```
graph['conv3_2'] = _conv2d_relu(graph['conv3_1'], 12, 'conv3_2')
```

```
graph['conv3_3'] = _conv2d_relu(graph['conv3_2'], 14, 'conv3_3')
```

```
graph['conv3_4'] = _conv2d_relu(graph['conv3_3'], 16, 'conv3_4')
```

```
graph['conv4_1'] = _conv2d_relu(graph['conv3_4'], 19, 'conv4_1')
```

```
graph['conv4_2'] = _conv2d_relu(graph['conv4_1'], 21, 'conv4_2')
```

```
graph['conv4_3'] = _conv2d_relu(graph['conv4_2'], 23, 'conv4_3')
```

```
graph['conv4_4'] = _conv2d_relu(graph['conv4_3'], 25, 'conv4_4')
```

```
graph['avgpool4'] = _avgpool(graph['conv4_4'])
```

```
graph['conv5_1'] = _conv2d_relu(graph['avgpool4'], 28, 'conv5_1')
```

```
graph['conv5_2'] = _conv2d_relu(graph['conv5_1'], 30, 'conv5_2')
```

```
graph['conv5_3'] = _conv2d_relu(graph['conv5_2'], 32, 'conv5_3')
```

```
graph['conv5_4'] = _conv2d_relu(graph['conv5_3'], 34, 'conv5_4')
```

```
graph['avgpool5'] = _avgpool(graph['conv5_4'])
```

Framtidens artificiella intelligens (AI) är omöjlig att förutspå. Dagens teknik har öppnat dörren till oändliga möjligheter. Men ju mer AI letar sig in i vår vardag, desto större är behovet av regler och moral.

Text: Lotta Englebretsson Foto: Johan Wingborg Illustration: Maria Källström

```
import pandas as pd
from sklearn.model_selection import train_test
```

DET MESTA TÄNKER vi inte ens på längre. Tvärtom är vi ganska nöjda med att vi har tekniken. Spotify sätter ihop låtlistor åt oss och behöver vi en vägbeskrivning kan vi få den direkt i telefonen.

Många av oss har till och med vant oss vid den personliga reklamen i sociala medier och tycker det är okej att polisen använder drönare i jakten på brottslingar.

Fast robotar som påverkar demokratiska val eller algoritmer som avgör när bomber ska fällas i krig? Någonstans där drar de flesta öronen åt sig.

- AI finns överallt, i våra mobiltelefoner och sociala medier. Vanligtvis är vi inte ens medvetna om att vi påverkas av algoritmerna, säger Jan Ljungberg, professor på institutionen för tillämpad IT.

Artificiell intelligens är på allas läppar. Kunskapen om hur en maskin ska programmeras för att klara avancerade uppgifter är redan extremt utvecklad i de flesta högteknologiska länder. Särskilt USA och Kina kapprustar, värre än kalla kriget, om vem som ska vara först, störst och snabbast på marknaden. Men Sverige är inte heller så illa rustat. Redan för två år sedan deklarerade regeringen att Sverige ska bli bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter.

Varför är AI en hype just nu?

- Det vi ser nu är den tredje vågen. Den första kom redan på 50-talet då tekniken var i sin linda. AI blev hett igen under 80-talet, men tvärdog ett decennium senare. Vad som hände då var att vi tillskrev tekniken en massa färdigheter som den inte kunde leva upp till, säger Jan Ljungberg.

DEN STORA SKILLNADEN jämfört med då, är att datorkraften idag är enormt mycket starkare. Dessutom har de som utvecklar programmen tillgång till extrema mängder data. Förutsättningarna för att slå igenom med en innovation är helt annorlunda jämfört med för 30 år sedan.

Tänk bara på all geodata vi spiller efter oss när vi rör oss genom stan en vanlig arbetsdag. Vi kollar vädret, spårvagnstiderna eller slår på gps:en i bilen när vi ska resa någonstans. All information är

Foto: PRIVAT

Jan Ljungberg, professor i informatik.

mumma för såväl samhällsplanerare som kommersiella företag. För att inte tala om alla bilder som cirkulerar i de digitala näten, oskyldiga fotografier och selfies som möjliggör ansiktsgenkänning.

VI KANSKE TYCKER, som sagt, att det är bra att polisen kan använda tekniken för att spåra kriminella individer. Men om ansiktsgenkänning används för att övervaka varje steg vi tar, eller för att sälja på oss ännu mer prylar - är vi då lika nöjda med utvecklingen?

- Eller om försäkringsbolagen får tillgång till våra dåliga vanor, vad vi äter och hur mycket vi rör på oss. Vad händer då? inflödar Jan Ljungberg.

Egentligen föredrar professorn att prata om maskinintelligens, eftersom det är vad AI egentligen handlar om. Grunden i "intelligensen" är ett system som programmerats för att känna igen ett mönster.

Till exempel kan tekniken vara överlägsen när det gäller att diagnostisera cancer.

Om en maskin har matats med tiotusentals bilder av tumörer, lär den sig upptäcka en avvikelse till slut. Det betyder inte att den vet hur det känns att ha cancer.

- AI kan aldrig ha ett omdöme. Men vi har en tendens att tillskriva tekniken våra egna mänskliga egenskaper, säger Jan Ljungberg.

Samtidigt är möjligheterna med AI enorma och rädslan för missbruk nästan lika stor. Tekniken är fantastisk i många sammanhang men kan vara skadlig i nästan lika många andra. Denna balansgång ställer höga krav på lagstiftare och policymakare, menar Jan Ljungberg.

- **DET FINNS EN** juridisk paradox, Collingridge's dilemma. När man inför en teknik vet man för lite om konsekvenserna för att kunna lagstifta om den. När tekniken tagits i bruk och man ser konsekvenserna är det för komplicerat att reglera.

De stora plattformarna, som Google, Facebook, Amazon och Microsoft är dessutom globala, med mycket makt, inte minst vad gäller normsättning. Är till exempel de svenska normerna kompatibla med dem i USA i alla väder? Har vi samma syn på öppenhet och humanism?

- Vi tänker oss att grundarna till de sociala plattformarna har en slags liberal, humanistisk ideologi. De startade ju som öppna, demokratiska arenor för medborgarna. Men vi skulle ju knappast låta ryska och kinesiska plattformar få samma tillgång till våra data som Google får. Många gånger räcker det inte med nationell lagstiftning, den skulle behöva vara övernationell, säger Jan Ljungberg.

Att AI inte är så enkelt som att förbättra tillvaron med tekniska lösningar är de flesta medvetna om. Bland annat har Wallenbergstiftelserna satsat 660 miljoner kronor i forskningsprogrammet WASP-HS som ska undersöka hur teknikskiftet kommer att påverka vårt samhälle och våra beteenden. Där finns GU med i tre stora projekt.

- Två på IT-fakulteten och ett inom den Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synen på AI kommer att breddas på ett bra sätt för ett universitet som GU, säger Jan Ljungberg.

Fakta

ROBOTAR GAMLA SOM GATAN

Redan på 1300-talet skriver den arabiska författaren Al-Jazari *Boken som ger kunskap om sinnrika mekaniska apparater*. Där finns en illustration av en kvinnlig robot som kan fylla och tömma en tvättbalja.

- 1495 ritar Leonardo da Vinci en mekanisk riddare som kan röra armarna. Skissen anses vara den första som föreställer en humanoid.
- 1738 konstruerar den franske uppfinnaren Jacques de Vaucanson en mekanisk anka bestående av över ett tusen rörliga delar.
- 1774 uppfinnar Pierre och Henri-Louis Jacquet-Droz en maskin som föreställer en liten pojke och som kan skriva, samt en kvinnlig robot som kan spela piano.
- På 1800-talet inriktas robotforskningen mot industrialismen. 1805 tillverkar Joseph Jacquard en mekanisk hålkortsstyrd vävstol som kan massproducera tyger.
- 1805 konstruerar Henri Maillardet en vattendriven automat i människoformat. Den kan rita sju olika bilder och skriva vers. Handen kan röra sig med hjälp av kamaxlar som drivs av vattenkraft.
- 1834 uppfinnar den brittiske matematikern Charles Babbage en analysmaskin, som har en minneskapacitet på tusen tal med 50 decimaler. Maskinen som är en av de första datorerna, drivs med hjälp av ånga.
- 1941 skapar Westinghouse Electric Corp två robotar som drivs av elektriska motorer. Den ena heter Elektra och är människoliknande. Den kan dansa, räkna till tio och röka. Den andra roboten heter Sparko och föreställer en hund. Den kan stå på bakbenen och skälla.
- På 1940-talet utvecklar författaren Isaac Asimov en uppsättning lagar för robotar, med syfte att göra det omöjligt för dem att ställa till med stora skador.
- 1954 designar innovatören George Devol den första industriroboten och två år senare grundas Unimation Inc, världens första robotföretag.

HUMANOIDER

- 1973 byggs världens första fullstora humanoid i Japan. Wabot 1 kan gå på två ben, lyfta föremål, ta emot röstkommandon, mäta avstånd och konversera på japanska.
- 1984 byggs roboten Flakey, en mobil robot som utvecklas med ljusensorer, kameror, laser, motorer och liknande.
- På 1990-talet börjar mängder av japan-

ska företag, däribland Hitachi och Mitsubishi, producera kommersiella robotar.

- 1995 lanserar Tamagochis, små elektroniska leksaker av plast som fungerar som ett slags husdjur som behöver omvårdnad.

ATT VÄXA OCH MÅ BRA.

- 1996 landar USA micro-rovern Sojourner på en annan planet. Den sexhjuliga farkosten samlar in prover, fotograferar miljön och sänder bilderna till jorden.
- 1999 testas Kismet, världens första sociala robot. Den interagerar med hjälp av ögonrörelser, huvudrörelser och ansiktsuttryck.
- 2001 lanseras humanoiden Asimo, en fjärrstyrd figur som på olika sätt kan interagera med människor. Ett stort antal humanoider utvecklas i Japan och visas upp för världen.
- 2009 startar Google sitt program för självkörande bilar i Kalifornien.

Under de senaste decennierna har robotar utvecklats för att kunna ersätta människor inom bland annat industri, medicin, juridik, journalistik och vetenskap.

AI OCH GU

- 2001 startas Institutionen för tillämpad IT som ett samarbetsprojekt mellan Chalmers och GU.
- 2017 blir tillämpad IT en egen institution på Göteborgs universitet.
- 2018 inrättas en samordningsgrupp, SAID, på GU med syfte att synliggöra och samordna forsknings- och utbildningsområden kopplade till AI och digitalisering.
- 2018 införs programmering som ett inslag i grundskoleutbildningen. GU får i uppdrag att öka kompetensen bland landets lärare.
- 2019 investerar Wallenbergstiftelserna 660 miljoner kronor i The Wallenberg AI, Autonomous Systems and Software Program – Humanities and Society (WASP-HS). Projektet som ska pågå fram till 2029 ska främja forskning och ökad kunskap om möjligheterna och utmaningarna med artificiell intelligens och autonoma system för humaniora och samhälle. GU finns med i tre stora projekt.
- 2019 invigs också AI Innovation of Sweden på Lindholmen Science Park som är ett "nationellt center, som genom samverkan och co-location ska accelerera innovation och forskning inom praktiskt tillämpad Artificiell Intelligens – AI".

Det får aldrig bli fel

De flesta kan acceptera den mänskliga faktorn. Alla vet att levande varelser gör fel ibland. Men när det gäller tekniken är vi strängare. En robot måste ha hundra procent rätt i allt den gör.

TÄNK ATT DU ska genomgå en bröstströnten. Mottagningen du uppsöker har införskaffat den allra senaste tekniken. Vanligtvis brukar en radiolog granska dina röntgenbilder - men nu har en robot tagit över. Du övertygas om att AI aldrig gör fel, finns det något oönskat på bilderna så upptäcker roboten det.

Men den missar en tumör. För första gången på miljonen.

```
split(X, y, test_size=0.2, random_state=10)
```


- Vem är då ansvarig för felbedömningen? Radiologen, programmeraren eller företaget som har byggt systemet? Det här är ständigt aktuella frågor, säger Jonas Ivarsson, professor i informatik.

JUST NU LEDER han en forskargrupp på universitetet som undersöker hur oro och rädsla inför ny teknik påverkar utvecklingen i samhället. Om vi inte kan lita på att AI fungerar perfekt, hur ska vi då våga ta till oss alla nya innovationer.

- Vi vet att människor gör fel och de flesta av oss har en acceptans för den mänskliga faktorn. Men vi har inte lika lätt att förlita oss på att ett maskinsystem

ska fatta livsavgörande beslut, säger Jonas Ivarsson.

Exemplet med röntgen finns redan, tekniken är tillräckligt finslipad för att kunna ta över diagnostiken. Frågan återstår dock hur AI bäst ska implementeras. Ska två radiologer först göra varsin individuell bedömning och roboten göra en extra check? Eller ska AI användas för en inledande grovskanning som senare kontrolleras av läkarna?

- Vi håller på att titta på olika upplägg inför framtiden. Den stora frågan är vad människor är beredda att acceptera. Hur kommer de att reagera om roboten missar sig? frågar sig Jonas Ivarsson.

Även om AI bedömer rätt i, säg 98 procent av fallen och läkarna bara i 93, så är vi inte lika generösa mot tekniken. Det visar om inte annat diskussionen om självkörande bilar.

Varje år förolyckas tusentals människor i trafiken, något som vi har vant oss att leva med. Men när en självkörande bil dödade en kvinna i USA för ett par år sedan blev det ett globalt ramaskri. Världens alla medier rapporterade om olyckan.

- Men om självkörande bilar är ett

Göteborgs universitet vet lika mycket, eller lite, som alla andra om utvecklingen. Däremot är institutionerna väl förberedda. Sedan två år tillbaka finns SAID, en samordningsgrupp för AI och digitalisering.

FREDRIKA LAGERGREN WAHLIN är vice rektor för den gemensamma plattformen SAID, som består av en grupp på elva personer från olika institutioner.

Vad gör ni?

- Vi diskuterar satsningar kring forskning och utbildningar, inklusive satsningar inom området AI och digitalisering. Rektorn vill att vi fortsätter samordna på detta sätt framöver eftersom samarbetet tar avstamp i den forskning och utbildning som redan sker, med syftet att bygga vidare utifrån detta.

Har SAID gjort någon skillnad?

- Skillnaden är att vi nu har ett samverkansforum för att diskutera gemensamma satsningar. Utan SAID hade vi till exempel inte varit framgångsrika i samarbetena kring AI Competence for Sweden och AI Sweden.

Vad är utmaningarna inför framtiden?

- Om något är säkert så är det att vi inte vet vad som händer i framtiden. Vi jobbar på och försöker vara väl förberedda inför det som sker.

Hur fungerar det tvärvetenskapliga arbetet?

- Tvärvetenskap är inte alltid enkelt, men brukar fungera när man samlas kring gemensamma problemformuleringar. Här är AI ett bra exempel på en "överbrygning" som fungerar att samlas under.

- Vilka kunskaper roboten har beror helt och hållet på hur den är konstruerad, påpekar Jonas Ivarsson.

sätt att drastiskt minska dödligheten i trafiken, så kanske vi samtidigt måste acceptera att bilarna ändå kör på människor då och då, säger professorn.

Hur vinsterna och förlusterna ska vägas mot varandra är den konstanta frågan oavsett vilket område man vill utveckla med teknik. Däremot är det ofrånkomligt att människor blir påverkade när gränserna mellan människor och robotar suddas ut.

Det kommer alltid att finnas de som vill problematisera den nya tekniken, menar Jonas Ivarsson.

- Vi har en idé, att om utförarna får jobba med verktygen tillsammans med oss så att de verkligen förstår hur de fungerar, ska de lättare kunna ta ställning för hur de kan användas i framtiden, säger han.

Jonas Ivarsson syftar på områden inom vård och service där förhoppningarna på AI är stora. Med en alltmer åldrande befolkning och växande vårdköer finns det snart inget alternativ till tekniken, menar han. Människor kommer att tvingas vänja förlita sig på maskiner.

- Då återstår de moraliska och juridiska frågorna. Och vilka kunskaper har egentligen roboten? Det kan ju bero helt på vad

den är konstruerad för. Vi måste ju veta att systemet känner igen alla patologier, oavsett vilken population den har tränats på, säger Jonas Ivarsson.

Text: **Lotta Engelbrektson**

Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

VAD ÄR AI?

Artificial intelligens: Ett system med datorer som är kapabla att härma mänskligt beteende och utföra uppgifter som normalt kräver mänsklig intelligens.

Machine Learning: Ett delområde inom AI. System som blir bättre på en given uppgift när mängden erfarenhet och data ökar.

Deep Learning är, i sin tur, ett delområde inom maskininlärning som gör beräkningen av neurala nätverk med flera lager möjlig.

När AI tar över

Den sanningssägande journalisten och den allvetande läkaren. Två yrkesgrupper som, nästintill, personifierar etik och moral. Vad händer om en robot kan göra deras jobb lika bra?

VALET AV YRKEN är ingen slump. När Elena Raviola fick ett bidrag från Vetenskapsrådet 2016, tillsammans med kollegorna Kajsa Lindberg och Lars Walter, för att studera robotiseringen av professionellt arbete, hade de två skilda yrkesroller i åtanke.

De lade läkare i den ena vågskålen och journalister i den andra.

- Enligt min uppfattning påminner läkarnas och journalisternas yrkesroller om varandra eftersom båda jobben förutsätter en form av bedömning. Dessutom är de strukturerade och innehåller mått av accountability, förklarar Elena Raviola, professor i design management på HDK-Valand.

Att undersöka hälso- och sjukvårdens inställning till robotar var mer eller mindre givet. Området har traditionellt varit positivt till teknologin och redan nu används en rad olika maskiner inom vården, utan att de upplevs som hotande. Dessutom hade Kajsa Lindberg och Lars Walter studerat implementeringen av avancerad teknologi på sjukhuset under en längre tid.

- **SJÄLV HAR JAG** studerat journalistik och bland annat skrivit en avhandling om förändringar inom yrket i samband med digitaliseringen. Därför valde vi journalistik och medicin som jämförelseobjekt, säger Elena Raviola.

Såväl läkar- som journalistrollen omgärdas av en viss mytomspunnen status och båda yrkena har i litteraturen definierats som "kall". Särskilt läkaren har alltid haft en upphöjd position eftersom en doktor handskas med liv och död varje dag. Men även journalister har en särställning i arbetslivet, då de förväntas ta ansvar för demokratin och rapportera om verkligheten på ett objektivt sätt.

Vem av dem är då räddast för tekni-

Elena Raviola

ken, enligt undersökningen? Läkaren eller reportern?

- Vår studie visade att journalister generellt känner sig mer hotade av teknologin än vad läkare gör. En anledning kan vara att journalistens yrkesroll är mindre självklar och redan ifrågasatt från andra håll, säger Elena Raviola.

Att vara läkare innebär en sällan hotad exklusivitet. Även om det finns många maskiner inom hälso- och sjukvård är doktors existens inte ifrågasatt. Läkarnas och sjuksköterskornas roller har möjligen omdefinierats, men vi föreställer oss inte - i alla fall inte i någon större utsträckning - en sjukvård utan medicinsk personal.

JOURNALISTIKEN DÄREMOT har hamnat under stort tryck under senare år och idag utgör sociala medier och bloggar stenhårda konkurrenter om "sanningen".

Dessutom kan en skrivande reporter redan nu bytas ut mot en mjukvarurobot.

- Det finns många maskiner som kan producera formaterade texter, till exempel sportreferat och enkla nyheter, säger Elena Raviola.

Ett argument för att använda autonoma system inom journalistiken är att robotarna kan göra de "tråkiga" delarna av reportrarnas jobb. Om journalisterna slipper de refererande arbetsuppgifterna skulle de istället kunna fokusera på kärnan i sitt uppdrag.

- Men frågan är hur vi definierar och förstår den kärnan och hur gränsen

runt den förflyttas över tid, säger Elena Raviola.

Hon menar att samma utmaning gäller för journalister som för medarbetare inom nästan alla professioner. Det handlar om att hitta en strategi för hur människor och maskiner ska kunna samarbeta i framtiden. Hur ska journalistrollen ompositioneras och hur kan medierna använda AI så att det gagnar dem?

- Fortfarande krävs väldigt mycket mänskligt arbete för att tekniken ska fungera. Om en robot ska läsa av ett mönster, måste ju först en expert mata maskinen med information, säger hon.

Elena Raviola tror inte vi behöver vara så rädda för att bli utbytta mot robotar inom överskådlig framtid. Däremot tror hon att arbetsmarknaden kommer att förändras. Många jobb vi ser som självklara idag kommer troligen att försvinna, medan andra kommer att uppstå. Det kan vara yrken som fyller behov som vi i dagsläget inte ens vet att vi har.

- **DE SOM KOMMER** att vinna på tekniskfiktet är de som kan ta till sig teknologin och tänka om. Den som klarar av att alliera sig med tekniken kommer att kunna påverka utvecklingen framöver, säger Elena.

Själv ska hon fortsätta sina studier av robotiseringen och det professionella arbetet med att dyka ännu djupare i journalisternas villkor. Hon vill undersöka vilka nya former som har uppkommit när det gäller att organisera journalistik.

- Jag följer till exempel en plattform, Gazzine, som erbjuder journalister att publicera sig och samtidigt behålla sin upphovsrätt. Som ett slags Spotify för journalistik. Det är spännande att se hur journalister, tekniker och andra experter hittar på nya sätt att försvara journalistikens roll i samhället, säger hon.

Lotta Englebretksson

Fotnot: Elena Raviola innehar Torsten och Wanja Söderbergs professur i design management på HDK-Valand.

```
X_display = X.copy()
```

Fokus | Artificiell Intelligens

```
["Sex"] = ["Male" if v == 1 el
```

Sociala robotar som ingenting förstår

Roboten var orättvis, sade klumpiga saker och feltolkade barnens känslor. Dessutom bad den inte om ursäkt när den gjorde fel.

– Om människor gör misstag, brukar det vara viktigt att reparera skadan. Men roboten hade inga sådana strategier. Den bara fortsatte på sin kula, säger forskaren Sofia Serholt.

VISST TYCKTE ELEVERNA att det var ganska kul att spela kunskapsspel med roboten NAO. Det var spännande att maskinen pratade och rörde på armarna. Det såg åtminstone ut som den kunde kommunicera.

När barnen i efterhand fick beskriva vem NAO var för dem, liknade de flesta roboten vid en dator, medan några av dem jämförde den med en människa, en lärare eller en vän. Det hände till och med att eleverna "glömde" bort att roboten bara var en maskin och behandlade den som om den var en social aktör.

En del av barnen blev ledsna och irriterade över att NAO inte förstod vad de sa. Andra tyckte att han bar sig illa åt och förstörde deras chanser i spelet.

– Inom forskningen kan vi se att människor har en tendens att förmänskliga teknologier. Ju fler sociala signaler en artefakt uppvisar, desto villigare är vi

att ge den mänskliga egenskaper, säger Sofia Serholt, lektor vid institutionen för tillämpad IT.

FÖR NÅGRA ÅR sedan disputerade Sofia med sin avhandling om barn och robotar i klassrummet. Då hade hon genomfört olika tester med en robot i undervisningsmiljö i årskurs fyra till sex. Ambitionen med projektet var att studera hur barn interagerar med en robot som finns där för att lära dem något. Roboten var också designad för att kunna agera empatiskt genom att anpassa sitt beteende efter barnens nivå.

– Det är ett spännande forskningsområde eftersom de sociala robotarna kommer alltmer. Frågan man behöver ställa sig är om en robot kan avlasta en lärare i klassrummet, eller om den bara skulle skapa fler problem, säger hon.

RESULTATET AV Sofia Serholts studier kan sammanfattas med två ord: inte än. Att en robot ersätter en mänsklig lärare är fortfarande science fiction. AI kan, än så länge, bara göra vad systemet är programmerat för. Den kan inte tänka själv eller förstå och tolka känslor som människor gör.

Meningen var att klassrums-NAO skulle anpassa sin pedagogiska strategi för att i möjligaste mån undvika att eleverna

blev stressade av undervisningssituationen. Något som visade sig bli svårt.

– Trots att barnen visste att roboten inte kunde förstå vad de sa, blev de ändå frustrerade när NAO feltolkade deras signaler. För en del barn blev det väldigt jobbigt och de blev osäkra på hur avancerad maskinen var. Såg den verkligen inte hur arg och ledsen jag blev?

Jämfört med den AI vi inte ser och som finns överallt, i våra mobiltelefoner och datasystem, är sociala robotar långt ifrån färdigutvecklade. De som finns idag är alltför begränsade för att användas i till exempel en pedagogisk miljö, enligt Sofia Serholt.

– FRÅGAN ÄR OM de ska kallas sociala robotar. De kan prata och röra sig vilket gör att vi tillskriver dem sociala egenskaper, men de har inte förmåga att förstå känslor och agera intuitivt. Vi måste fundera på hur detta påverkar eleverna och i vilka situationer de kan passa in, säger hon.

När lärare fick fundera på frågan fanns det vissa uppgifter de ansåg att en robot kunde vara bra till. Tekniken skulle kunna användas för tydligt strukturerade uppgifter och repetitiva moment. Till exempel skulle en robot kunna hjälpa barnen att träna på glosor och matematik.

Under studiens gång byttes spelet ut

- Robotarna kan prata och röra sig men inte förstå känslor, påpekar Sofia Serholt.

Frågan man behöver ställa är om en robot kan avlasta en lärare i klassrummet, eller om den bara skulle skapa fler problem.

SOFIA SERHOLT

och ersattes av en Simsliknande applikation, där målet var att bygga upp en hållbar stad. Barnen och roboten turades om att göra var sitt drag i det gemensamma projektet. Till skillnad mot geografispelet, då barnen hade varit ensamma i rummet tillsammans med NAO, hade de nu en klasskamrat vid sin sida när de interagerade med roboten. Problemen som uppstod fick nu en annan karaktär.

När de var två - mot en - upplevde eleverna en helt annan social trygghet som gjorde att de kunde gadda ihop sig mot roboten. Till exempel kunde de ta över NAO:s tur i spelet.

- Istället för att bli ledsna eller passiva kunde de gemensamt uttrycka ett bristande förtroende för roboten, säger Sofia Serholt.

Att mer och mer teknik införs i skolan verkar vara en ofrånkomlig utveckling. Men vi behöver ställa oss frågan vad den ska användas till och vad vi vill uppnå med mer maskininlärning, menar Sofia Serholt. Vad skulle till exempel hända om en pedagog i klassrummet byttes ut mot en programmerad robot?

NÄR LÄRARE HAR fått diskutera frågorna, i flera tidigare studier, har deras oro handlat om hur barnens integritet kan värnas, vem som bär ansvaret om något går fel och om barnens känslomässiga utveckling kan påverkas.

- Vi vet inte vilket inflytande tekniken har på barns beteende och utveckling, eller om de riskerar att bli emotionellt påverkade. Skolan handlar ju inte bara om att uppnå ett läranderesultat, vi måste också ställa oss frågan hur vi blir som människor i relation till tekniken.

Text: **Lotta Engelbretson**

Foto: **Johan Wingborg**

Resandet målar landskapet

Det tar Henrik Ranby två timmar att köra från hemmet i Skåne till arbetsplatsen vid institutionen för kulturvård. Under resan kan han alltså njuta av den halländska naturens alla skiftningar från söder till norr.

Nu har han skrivit en bok, tjock som en gammaldags telefonkatalog, om hur just resande förändrat vår syn på landskapet.

KULTURVÅRD HANDLAR OFTA om fysiska saker, som byggnader eller miljöer som går att hitta på en karta. Men det Henrik Ranbys nya bok handlar om är istället den flyktiga kulturmiljön, hur människor i olika tider betraktat land och stad.

- Före industrialismen var landsbygden den plats där de flesta svenskar levde och fick sin försörjning. Allteftersom allt fler flyttade till städerna förändrades synen på landsorten. Från att ha varit ett vardagslandskap blev det ett söndagslandskap för rekreation, natur- och kulturupplevelser, bad och vandringar i skog och mark.

Också själva färdmedlet påverkar upplevelsen av naturen, påpekar Henrik Ranby.

- Från tågönstret ser man det passerande landskapet nästan som i en film. På cykel upplever man istället vind och dofter och får dessutom frihet att stanna var man vill. Även bilen innebär stor frihet men hur mycket man uppfattar av trakten beror förstås på hur fort och på vilka vägar man kör.

DET ÄR KULLAHALVÖN i nordvästra Skåne som utgör utgångspunkt för Henrik Ranbys bok, inte bara för att det är hans hemtrakt. Kullabygden är mångfacetterad och består av både bruks-, gods- och naturlandskap, men var också ett område som i början av 1900-talet lockade turister, inte enbart svenskar utan även danskar och tyskar. Badorten Mölle frestade exempelvis med nymodigheten gemensamhetsbad för kvinnor och män.

- Kullens gamla kulturbygd går också att följa flera hundra år tillbaka, från de medeltida böndernas upp-trampade stigar till dagens asfalterade bilvägar.

Nya fordon har påverkat byggandet av vägar och till och med hela städer, men också förändrat synen på hur resandet bör gå till, förklarar Henry Ranby.

- Under medeltiden ansågs det exempelvis omanligt att åka vagn, en riktig karl skulle rida. Under renässansen, när vägarna blev bättre och jämnare, kunde man kosta på sig mer praktfulla vagnar vilket förstärkte ökade statusen. Kungligheter och adel började färdas med vagn och för många kunde vagnen vara det finaste man hade med sig på en resa, som en sorts rörlig arkitektur eller extra dyrbar klädedräkt. Idag är det snarare sportbilen som ger prestige vilket också märks i populärkulturen; vad vore väl James Bond utan sin läckra bil, gärna utsatt för en halsbrytande biljakt!

NÄR JÄRNVÄGEN KOM öppnade den upp världen för fler människor. På 1880-talet byggdes exempelvis Västkustbanan mellan Göteborg och Lund genom ett samarbete mellan ett antal privata bolag. Badorter blev på modet och särskilda badbanor anlades, exempelvis till Särö, Båstad och Torekov. Också natur- och kulturvandringar blev populära. 1885 bildades Svenska turistföreningen som startade vandrarhem och gav ut kartor över sevärdheter, som kyrkor och fornminnen. Att lära känna sitt land blev nästan som en medborgerlig plikt

Det viktigaste fordonet för gemene man i början av 1900-talet var dock cykeln, förklarar Henrik Ranby.

- Många inser kanske inte hur betydelsefull cykeln var för vanliga människors möjlighet att resa. Cykeln var relativt billig, kunde användas av nästan vem som helst och är ett av få fordon som bär en samtidigt som man också kan bära den själv. Denna, en av mänsklig-hetens viktigaste uppfinningar, ökade inte minst kvinnornas möjligheter att ta sig fram. Många cyklade långt; jag har exempel på två skånska kvinnor som begav sig ända till Stockholm och en man som cyklade ner till olympiaden i Berlin 1936.

Cyklandet påverkade också modet, som en särskild byxkjöl för kvinnor och speciella sportbyxor för män.

Också bilen hade inverkan på kläderna.

- Ett exempel finns i *På spaning efter den tid som flytt* där Marcel Proust berättar om hur han köper en automobilslöja till sin flickvän. Den knöt kvinnorna för att hålla fast halmhatten men också för att hindra damm och insekter från att flyga i ansiktet när de färdades i öppna bilar.

Henrik Ranbys fokusering på Kullabygden har ytter-

Henrik Ranby

Aktuell: Med boken *Åkdon, blick och landskap*.

Jobbar som: Är docent i konstvetenskap vid Lunds universitet och lektor i kulturvård vid Göteborgs universitet. 2001–2014 var han stadsantikvarie i Höganäs.

Bor: På Kullahalvön, norr om Höganäs.

Familj: Två vuxna söner.

Intressen: Konst, kulturhistoria, bebyggelse och kulturlandskap. Har bland annat skrivit boken *Museum – sonetter ur medelålderns nätter*, en personlig sonettsamling, där jaget och självbiografin organiserats som ett museum.

Ovan:
Camping-
landskapet:
Paret Nilsson
från Malmö
semesterar på
Möllehässle
camping 1962.
Foto: Wiking
Nilsson

Till höger:
Konstnären
Herman
Österlund
målar 1924
ett parti av
Kullahalvöns
landskap från
sin Opel.

ligare ett syfte: Att skildra Sveriges utveckling från ett annat perspektiv än det stockholmska.

– **SVENSK HISTORIA SKRIVS** ofta som om alla nymodigheter kommer till huvudstaden för att senare spridas över landet. Men så är det ju inte. Tvärtom kom många idéer först till hamnstaden Göteborg eller till Skåne med sin närhet till Danmark och kontinenten. Exempelvis den första utställda bilen i Sverige var en Peugeot som visades i Göteborg 1891. Sveriges första automobil-

Många inser kanske inte hur betydelsefull cykeln var för många människors möjlighet att resa.

HENRIK RANBY

utställning var visserligen i Stockholm 1903 men redan 1902 hade många skåningar besökt automobilutställningen i Köpenhamn.

Henry Ranbys drygt 600 sidor tjocka bok har tagit 16 år att förverkliga.

– Jag har förstås gjort en massa annat också, bland annat varit stadsantikvarie i Höganäs. Men att det tagit så lång tid beror på att jag velat göra mer än bara skriva en teknikhistoria. Istället har jag vävt in konst, litteratur- och idéhistoria i framställningen med exempel från väldigt varierande källor. Bland annat berättar jag om Fredrik Böök som åkte bil från Smygehuk till Pajala redan på 1920-talet och om Selma Lagerlöf som hade en bil med en försilvråd gås som kylarprydnad.

Coronapandemin har fått de flesta svenskar att semestra hemma detta år.

Tror du att det innebär en återupptäckt av vårt eget land?

– Svenskar anses ju vara naturälskare men när jag är ute i skog och mark upptäcker jag allt oftare personer med annan bakgrund som också njuter av landskapet. Så om pandemin fått till följd att vi börjat inse att vi inte måste åka jorden runt och istället uppskatta det som finns i vår närhet så är det förstås väldigt värdefullt.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Pandemin har liten klimatpåverkan

Den globala minskningen av koldioxidutsläpp under 2020 väntas gå ner 8 procent, enligt Internationella Energiorganet, IEA. Nedgången beräknas dock bli kortvarig.

– Människors förändrade beteende kan säkert väcka tankar och ha en symbolisk betydelse. Men för klimatet betyder dessa 8 procent ingenting, säger Deliang Chen, professor i fysikalisk meteorologi samt koordinerande huvudförfattare vid IPCC.

MINSKADE AKTIVITETER, minskad trafik och ökat hemarbete har lett till mindre utsläpp av växthusgaser under 2020.

– Det är förstuds positivt, menar Deliang Chen. Men växthusgaser har lång livslängd och har släppts ut av människan under drygt 200 års industrialisering. Den globala uppvärmningen reagerar på detta ackumulerade utsläpp. En minskning på 8 procent för hela 2020 innebär att vi släpper ut 47 miljarder ton koldioxid istället för 51 miljarder ton under ett år; det kommer inte att påverka klimatkrisen alls. Om vi dessutom tänker på vad det kostar att få ner utsläppen, bland annat tiotals miljoner människor som knappt fått lämna sina hem och miljontals arbetslösa, inser vi att det nuvarande sättet att leva inte kommer att vara hållbart i längden.

Många har dock positiva upplevelser av att ha tvingats ställa om och leva på ett enklare sätt.

– Kanske kan pandemin ha

det goda med sig att vi lär oss uppskatta vardagliga saker, som promenader i naturen och umgänge med familj och vänner, istället för exotiska resor till fjärran länder. Om den insikten håller i sig kommer det förstås att vara bra för klimatet.

Covid-19-pandemin kan ses som en försmak till vad klimatförändringen kan föra med sig, menar Deliang Chen.

– BLAND ANDRA Bill Gates påpekar att klimatförändringen kommer att få en liknande, men mer utspridd, effekt som pandemin. Om utsläppen fortsätter öka som idag beräknas de vid nästa sekelskifte orsaka kanske fem gånger så många döda som den pågående pandemin. När det gäller klimatet går det dock fortfarande att agera även om tiden är knapp.

Deliang Chen påpekar att en kris ofta innebär nya lärdomar.

– Finanskrisen 2008-2009 ledde till satsningar på förnybar energi som fortsatt än idag. Tyskland planerar att fasa ut all kärnkraft under 2022 och ska stänga sina kolkraftverk senast 2038. Också Frankrike gör stora klimatsatsningar, liksom Kina och Indien. Men att USA lämnat Parisavtalet är förstuds inte bra; om en så stor och rik nation inte vill vara med, varför ska då mindre och fattigare länder anstränga sig?

Deliang Chen hoppas att världens olika länder tar vara på möjligheten till förändring när pandemin väl klingat av.

– Jag är lite av en pessimist, trots att jag inte vill vara det,

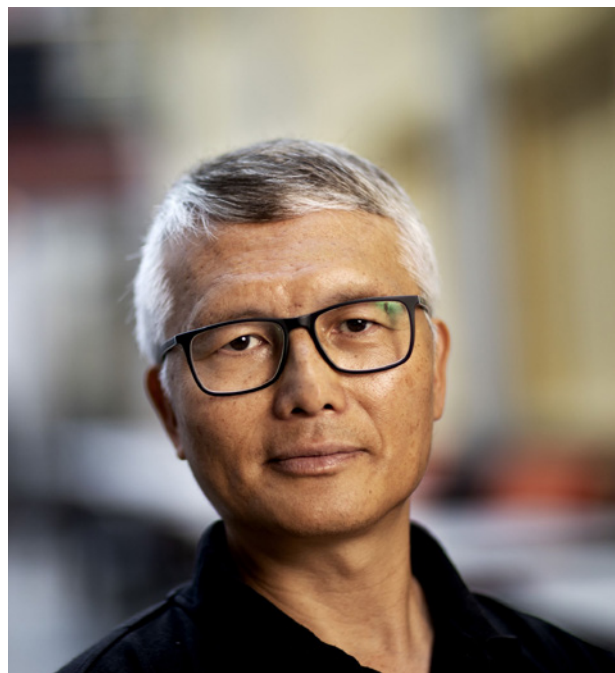

Foto: JOHAN WINGBORG

– Sättet vi lever på under pandemin är inte hållbart i längden, menar Deliang Chen.

En minskning på 8 procent för hela 2020 ... kommer inte att påverka klimatkrisen alls.

DELIANG CHEN

eftersom jag alltför ofta sett politiska beslut gå emot det vetenskapen säger. Människan har också genom historien visat sig ha kort minne, så risken finns att vi snart glömmet allt vi lärt oss de senaste månaderna och återgår till vårt tidigare sätt att leva. Det positiva är dock att det pågår en tydlig debatt i Europa och på andra håll i världen om att den ekonomiska återhämtningen måste bli grön. Så min förhoppning är att när hjulen så småningom börjar snurra igen gör de det på ett klimatmässigt mer hållbart sätt.

Eva Lundgren

Samarbete för samverkan

Till högskolans uppgifter hör att samverka med det omgivande samhället, informera om verksamheten samt verka för att forskningsresultat kommer till nytta.

Men hur ska det gå till i praktiken?

IMP heter ett projekt, lett av GU och Chalmers, där 18 parter samverkar för att ge ett svar på den frågan.

FINNS DET ETT naturligt samband mellan innovation, nyttiggörande och forskning? Ätminstone hoppas våra politiker det, påpekar Ulf Petrusson, föreståndare för Institutet för innovation och samhällsförändring vid juridiska institutionen, Handelshögskolan.

- Oavsett utmaning, som att stora företag lämnar Sverige, att segregationen ökar eller att klimatet blir varmare, hoppas man på högskolan. Med rätt stöd ska lärosätena skapa innovationer som ger nya företag eller löser miljöproblemen. Och självklart vill vi bidra till ett bättre samhälle.

Men lärosätenas samhällsengagemang handlar också till viss del om egenintresse, påpekar Fredrik Hörstedt, vicerektor på Chalmers.

- Genom att uppfattas som relevanta attraherar vi studenter, forskare, samarbetspartner och finansärer. Det är också genom samverkan som vi får en djupare kunskap om det vi forskar om.

Nyttiggörande uppfattas ofta handla om teknik och patent.

- MEN NÅGOT SOM många kanske inte tänker på är att vi ägnar oss åt nyttiggörande varje dag, när vi undervisar, påpekar Fredrik Hörstedt. Också en statsvetare som skriver ett debattinlägg eller en sociolog som bidrar till en utredning ägnar sig åt nyttiggörande.

Men samverkan och nyttiggörande handlar också om vilken roll ett fritt och öppet universitet ska spela i en allt mer digitaliserad och globaliserad värld.

- Man kan tala om fyra logiker när det gäller universitetets ansvar gentemot samhället, förklarar Ulf Petrusson. Den första är att forskarna ska ägna sig åt fri och öppen kunskapsbildning, till glädje för hela mänskligheten.

Den andra logiken handlar om att kunskapen ska göras tillgänglig för dem som har användning för den,

så att exempelvis nya behandlingsmetoder kommer vården till del.

- Den tredje logiken är innovation, som att framställa nyttig teknik eller skapa projekt inom offentlig eller privat sektor.

Den fjärde logiken handlar om digitalisering och om att bygga kunskapsplattformar som bidrar till utveckling av hela samhället.

- Alla pratar om det stora inflödet av data, men frågan är hur vi ska hantera informationen på ett öppet och tillgängligt sätt. Svensk nationell datatjänst är en del i detta stora och viktiga nyttiggörande.

Även om lärosätena alltid ägnat sig åt nyttiggörande på olika sätt var det först 2009 som nyttiggörande och samverkan skrevs in i högskolelagen.

- När det gäller utbildning och forskning har vi, sedan decennier tillbaka, ett väl utvecklat och beprövat system för kvalitetssäkring, påpekar Fredrik Hörstedt. Men när det gäller nyttiggörande är vi inte riktigt där.

PÅ GÖTEBORGS UNIVERSITET finns stödfunktionen Forsknings- och innovationskontoret som bland annat arbetar med hur samverkan, innovation och nyttiggörande kan bli en naturlig del av den akademiska miljön. IMP-projektet, som startades för tre år sedan, har nu breddat samverkansarbetet med andra lärosäten inom detta område.

- Vi behöver ju inte uppfinna hjulet på nytt utan kan lära av varandra, menar Fredrik Hörstedt. Därför inleddes projektet med en analys av var varje deltagande lärosäte befinner sig i nuläget. Sedan har olika arbetspaket skapats med fokus på immateriella rättigheter, forskningssed och etik. IMP har också fungerat som ett forum för dialog, kritik och diskussion av riktiga case.

Olika team har byggts tvärs över lärosätena, en handfull pilotprojekt och utbildningsprogram har startats. I början av november avslutas projektet med en slutkonferens.

- Det vi lärt oss av IMP och andra projekt och utredningar som pågår inom området kommer ligga till grund för hur vi optimerar vårt arbete på Göteborgs universitet kring dessa viktiga frågor, säger vicerektor Göran Landberg.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Ulf Petrusson förklarar att högskolans nyttiggörande drivs av fyra logiker.

Alla pratar om det stora inflödet av data, men frågan är hur vi ska hantera informationen på ett öppet och tillgängligt sätt.

ULF PETRUSSON

Fredrik Hörstedt menar högskolorna kan lära av varandra.

Fakta

För att stärka den svenska högskolans kapacitet för samverkan med det omgivande samhället genomför nu svenska lärosäten gemensamt en stor satsning, bestående av 17 projekt. Finansier är Vinnova.

Ett av dessa projekt är IMP (*IMPlen-tering av arbetsätt och ökad kunskap i området kunskapsstillgångar och immateriella rättigheter*) som leds av GU och Chalmers. Dessutom deltar följande lärosäten: Universitetet i Karlstad, Linköping, Malmö, Stockholm, Uppsala, Örebro, högskolorna i Gävle och Halmstad, Karolinska Institutet, Kungliga tekniska högskolan, Linnéu-

niversitetet, Luleå tekniska högskola, Mittuniversitetet samt Sveriges Lantbruksuniversitet. Övriga deltagare är Patent och registreringsverket samt Swedish incubators and science parks.

IMP bygger på Knowledge Management Platform som genomfördes 2009–2014 på initiativ av GU:s ledning och leddes av Ulf Petrusson.

Mer information på: imp-act.se.

En särskild utredning om innovationsstödet vid landets lärosäten är på gång. Utredaren är tidigare statssekreteraren Alf Karlsson.

Lotsar dig vidare

De flesta håller nog med om att lärosätena bör bidra till ett bättre samhälle. Men hur ska det gå till konkret?

Vid GU finns Forsknings- och innovationskontoret som ger stöd när det gäller forskningsfinansiering, affärsjuridik samt innovation och nyttiggörande.

KONTORET GER STÖD utifrån tre grupperingar, berättar innovationsrådgivare Ana-Maria Popescu.

- Forskningsrådgivarna hjälper till med tips, råd, feedback och stöd för olika sorters ansökningar om externfinansiering. Affärsjuristerna har hand om avtal och andra juridiska frågor där vårt universitet är med som en part. Vi innovationsrådgivare hjälper forskarna att gå vidare från forskningsprojekt till samhällsnytta; antingen får forskarna stöd att göra det själva eller så hjälper vi dem hitta någon annan som kan föra projektet vidare. Vi ägnar oss också åt verifiering och validering, alltså undersöker om det finns behov eller intresse i samhället för forskarnas idéer.

Foto: PRIVAT

- På Forsknings- och innovationskontoret sitter vi samlade vilket underlättar för alla, säger Ana-Maria Popescu.

Läraryrket, som innebär att forskarna äger sina resultat, kan göra samverkansuppdraget otidligt. När agerar forskaren som statligt anställd medarbetare och när är hen en privatperson?

- Ibland håller ett forskningsprojekt på i flera år, flera parter är involverade och även studenter kan ha engagerats. Då är det inte självklart vem som har rätt till resultaten eller hur det skulle kunna påverka fortsatta nyttiggörande- och samverkansaktiviteter. Sådana saker kan vi hjälpa forskarna att reda i.

ETT INTEGRERAT Forsknings- och innovationskontor, som vid GU, är ett exempel på hur ett universitet kan organisera sitt stöd för nyttiggörandet. Men andra lärosäten gör på andra sätt, förklarar Ana-Maria Popescu.

- Det har jag fått lära mig en hel del om som projektledare för *IMplementering av arbetssätt och ökad kunskap i området kunskapsstillgångar och immateriella rättigheter* (IMP). Projektet har 18 deltagare och tanken är att vi ska inspirera och stötta varandra i utvecklingen av lärosätenas stöd och rutiner för hantering av kunskapsstillgångar i nyttiggörandeprojekt. Vilka utmaningar har andra lärosäten? Vad kan vi lära oss från deras cases? Och hur har de andra lärosätena organiserat sitt stöd?

Mer samarbete mellan lärosätena för att utveckla processer och verktyg är förstås bra, men det är minst lika viktigt att forskarna vet att detta stöd finns vid Forsknings- och innovationskontoret.

- På Forsknings- och innovationskontoret sitter rådgivarna för forskningsfinansiering, affärsjuridik och nyttiggörande tillsammans. Det gör det lättare för oss att ge ett mer komplett stöd till forskarna och är en fördel för dem som vänder sig till oss. Vi är alla service- och lösningsorienterade så det går bra att bara komma hit och ta ett samtal, så hjälper vi till att komma vidare.

Eva Lundgren

Fakta

Forsknings- och innovationskontoret bidrar till att

- säkra avtal och avtals- hantering, särskilt med avseende på forsknings- samarbeten med externa parter
- förbättra förutsättningarna för nyttiggörande av universitetets forskning och kunskap på ett för samhället relevant och hållbart sätt
- öka universitetets externa forsknings- och innovationsmedel
- ge stöd för implementering av strategier för forskning och samverkan utifrån GU:s vision.

Odontologi topprankat

Rankning. I årets ämnesrankning från Academic Ranking of World Universities (ARWU), även kallad Shanghai-rankningen, ligger GU:s odontologiska institution i topp inom kategorin Dentistry & Oral Science. Det betyder att forskningen vid institutionen för odontologi har klättrat från förra årets plats 26 till plats 18 i år. Det är den högsta placeringen för GU och institutionen ligger även bäst till av lärosätena i Sverige.

– Vår höga placering, sedd ur ett lokalt, nationellt och internationellt perspektiv, är resultatet av ett hårt arbete från institutionens samtliga medarbetare. Man kan fundera över vilka mätmetoder och indikatorer som ligger till grund för denna rankning men den är trots allt ansedd som en prestigefylld lista, säger prefekt Peter Lingström.

MÅNADENS LÄTTRIMMADE AFORISM

Villfaret

På skattegömmors konton står, vad ingen medför dit man går.

Saktfärdigt

Snigeln är en ganska smart en, som ej dör av bara farten.

Guido Satir

Alias Guy Heyden, professor emeritus.
Foto: privat

Strategier och mål på gång

VISION. Vilka mål och strategier ska universitetet ha? Den frågan har pågått för fullt sedan visionen fastställdes i mitten av april. Bland annat handlar det om att ta fram ett antal övergripande fokusområden.

– Strategierna ska fungera som ett stöd för verksamhetens utveckling och ska utvärderas efter en treårsperiod, förklarar vicerektor Fredrika Lagergren Wahlin.

Ett första förslag presenterades för styrelsen den 8 september. Det har sedan diskuterats i ledningsrådet, på rektors strategimöte samt i verksamhetsdialogerna där universitetets ledning träffar fakultetsledningarna.

– Visionen är på 10 år men målen och strategierna är treåriga, förklarar Fredrika Lagergren Wahlin, sammankallande i visionsarbetets projektledning. Vi har haft intensiva diskussioner om vad universitetet bör fokusera på. Strategierna ska ju hjälpa oss framåt men inte handla om sådant vi ändå är tvungna att göra som myndighet. Den nya visionen pekar också tydligt på vikten av autonomi och akademisk frihet. Därför ska vi centralt inte tala om för verksamheten vad den ska göra. De gemensamma strategierna ska istället utgå från vissa övergripande ställningstaganden eller fokusområden, exempelvis den framtida hanteringen av vår kompetensförsörjning. Institutioner och fakulteter ska sedan kunna koppla ihop sina egna verksamhetsstrategier med den gemensamma strategin.

Efter tre år ska strategierna följas upp samtidigt som nästa treårsperiod inleds.

Strategierna ska även kompletteras med universitetsövergripande ettåriga verksamhetsplaner. Också dessa ska institutioner och fakulteter kunna sätta samman med sina egna planer.

– Diskussionerna om strategier, mål och verksamhetsplaner kommer att fortsätta på olika nivåer under hösten. Styrelsen väntas fatta beslut i början av december, förklarar Fredrika Lagergren Wahlin.

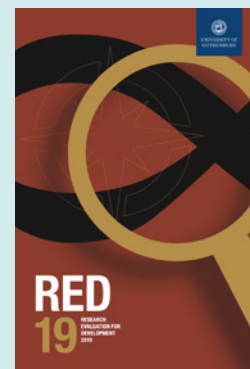
Läs mer om visionen här: <https://medarbetarportalen.gu.se/organisation/Visionsarbete>.

CITATET

”Transparens och självinsikt har visat sig vara en förnämlig medicin mot övertramp inom en rad verksamheter. Så till alla ljusskygga forskare som vill hålla dörren mellan akademien och omvärlden stängd vill jag påminna om att förtroende är något vi har till låns”.

skriver författare **Hanna Kjoller** på Curie den 7 oktober 2020. .

Red 19 klar

Rapport. RED 19-rapporten har nu tryckts och kommer de kommande veckorna att distribueras inom universitetet. Research Evaluation for Development 2019 (RED 19) är en kvalitetsutvärdering som fokuserar på förbättring av forskning och forskningsmiljöer. Det ligger i linje med målsättningen i *Vision 2020* att universitetets forskning ska hålla hög internationell klass och kvalitet.

Syftet med RED 19 är att identifiera förutsättningar och strategier som möjliggör och skapar goda forskningsmiljöer.

EUTOPIA ger ny samverkan

Text: Eva Lundgren Illustration: Maria Källström

Europauniversitet – så kallas EU-kommissionens satsning på nätverk mellan olika lärosäten i Europa som ska ta sig an framtidens många utmaningar. Det nätverk GU är med i, EUTOPIA, var ett av de första som fick finansiering.

– Europauniversiteten är den modell för utveckling av högre utbildning som EU kommer att satsa på i framtiden. Därför är det viktigt att medverka redan från början, förklarar prorektor Mattias Goksör.

Mattias Goksör

DET VAR FRANKRIKES president Emmanuel Macron som för tre år sedan lanserade idén om Europauniversitet där lärosäten samverkar över nationsgränserna. Idag finns 41 nätverk som består av sammanlagt cirka 280 europeiska universitet, varav 11 svenska.

– Eftersom GU medverkat redan från början har vi stora möjligheter att påverka, menar Mattias Goksör, som ansvarar för styrningen av EUTOPIA från GU:s sida. Våra prioriteringar handlar om hållbarhet, digitalisering och studentinflytande. För oss är det ju självklart att studenterna ska kunna påverka sin utbildning men så är det inte överallt.

Målet för EUTOPIA är fri rörlighet för studenter och medarbetare. Men det ligger trettio år fram i tiden. Just nu handlar det istället om ett treårigt pilotprojekt.

– **BLAND ANNAT SKA** de medverkande lärosätena utbyta erfarenheter och lära av varandra, förklarar koordinatör Karin Jonson. GU:s Research Leader Initiative, som stöttar unga forskningsledare, är ett exempel från GU:s sida medan vi kan inspireras av exempelvis University of Warwicks virtuella studentkonferenser. Tanken är också att ta tillvara de olika universitetens kontakter

med samhället, i GU:s fall bland annat Business Region Göteborg, Västra Götalandsregionen och Lindholmen Science Park.

Nätverket ska även kartlägga infrastruktur och styrkeområden, berättar Karin Jonson.

– **MEN VI MÅSTE** också undersöka de hinder för samarbete som finns, exempelvis när det gäller lagstiftning. Kommissionen är dock tydlig med att vi ska vara visionära och att det inte är fel att misslyckas.

Även om lagar och regler kan ställa till det går många samarbeten att genomföra redan nu, påpekar Mattias Goksör.

– Vi har redan startat ett antal ”learning units” med samverkan på kursnivå. Vi skulle också kunna skapa gemensamma teoretiska kurser för studenterna, som inte ger poäng. Och genom att exempelvis öppna upp föreläsningar och workshoppar kan studenter från de övriga lärosätena få en uppfattning om hur det är att studera i Sverige.

De 5 miljoner euro som varje Europauniversitet finansieras med är inte mer än stimulanspengar, menar Mattias Goksör.

– Kostnaderna för samarbetet är förstas mycket högre. Men mycket av det vi måste göra nu, som att digitalisera stora delar av vår utbildning, måste göras ändå. Nu får vi möjlighet att utvecklas tillsammans med andra lärosäten i Europa.

Sverige har hittills varit ganska avvaktande till Europauniversiteten, berättar Mattias Goksör.

– Det vi inte vill se är skillnader i lärosätenas möjlighet att delta, där somliga får stöd från sina regeringar medan andra inte får det. Det vore mycket oroande.

Fakta

Eutopia var ett av de första av de 41 Europauniversitet som EU-kommissionen finansierar med 5 miljoner euro vardera.

EUTOPIA har som långsiktigt mål att år 2050 erbjuda fri rörlighet för studenter och medarbetare. Det pågående samarbetet handlar om en treårig försöksverksamhet, organiserad i sju arbetspaket med fokus på styrning av projektet, utbildning, forskning, regional samverkan, breddad rekrytering, internationalisering samt hållbarhet. GU ansvarar för

forskningspaketet samt har medansvar för utbildningspaketet, där Vrije Universiteit Brussel har huvudansvar.

Följande lärosäten ingår: Göteborgs universitet, Vrije Universiteit Brussel, CY Cergy Paris Université, University Pompeu Fabra- Barcelona, Univerza v Ljubljani samt University of Warwick. Nätverket består av 165 000 studenter, 30 000 medarbetare och har forskningscentrum inom 760 områden.

Den 23–27 november kommer University of Warwick att hålla höstens EUTOPIA-week. Till våren är det dags för GU att ansvara för veckan.

Plattform för forskning

Ett mobilitetsprogram för forskare, stöd för unga forskningsledare, samarbete kring innovation samt ett stort antal postdoktorer, det är några av de möjligheter som EUTOPIA-alliansen erbjuder.

DET ÄR GU som ansvarar för arbetspaketet inom forskning, berättar Henrik Lindskog, gruppleddare för forskningsstödet på Forsknings- och innovationskontoret, som biträder vicerektor Göran Landberg i hans roll som koordinator av EUTOPIA:s forskningsdel.

- Eftersom satsningen på Europauniversitet ingår i Erasmussamarbetet var forskningsdelen ursprungligen mycket liten. Men en fördel med EUTOPIA är att det kan användas som plattform för att söka ytterligare EU-medel, vilket varit mycket framgångsrikt. Utöver den ursprungliga tilldelningen för EUTOPIA på 5 miljoner euro har forskningsdelen lyckats få ytterligare stöd på inte mindre än 7,6 miljoner euro. Bland annat har vi fått 76 postdoktors-stipendier under fem år varav 6 går till GU.

EUTOPIA:S FORSKNINGSDDEL innehåller också ett Young Leaders Academy Development Programme, inspirerat av GU:s Research Leader Initiative (REAL).

- I programmet lär sig unga forskare bland annat att ta hand om en grupp, ge feedback, skriva ansökningar och nå ut i samhället. Vi har också fått medel för ett mobilitetsprogram som ska ge forskare

Bland annat har vi fått 76 postdoktors-stipendier

HENRIK LINDSKOG

möjlighet till utbyte med andra grupper vid något av de medverkande lärosätena. På grund av covid-19 ligger programmet just nu på is men vi tar ändå emot ansökningar.

YTTERLIGARE EN SATSNING är projektet EUTOPIA-TRAIN, som precis blev beviljat, och som bland annat syftar till att ta fram en gemensam forsknings- och innovationsagenda, berättar Henrik Lindskog.

- Med hjälp av bland annat SWOT-analys ska lärosätena identifiera områden där vi som allians har potential att utmärka oss. Tanken är att även samverka med näringsliv och offentliga aktörer. Projektet innebär också att ta fram gemensamma riktlinjer när det gäller öppenhet,

datahantering och övrig forsknings-support.

Samhällsutmaningar och FN:s hållbarhetsmål är i fokus för EUTOPIA:s forskningsaktiviteter. Men utöver de generella direktiven är ambitionen att det inte ska innebära någon ytterligare styrning av forskarna, påpekar Henrik Lindskog.

- **EU:S RAMPROGRAM** för forskning är främst ett politiskt program som syftar till att, genom forskning och innovation, skapa välfärd och arbetstillfällen i Europa, gärna så snabbt som möjligt. Inom ramen för alliansen är därför fokus på samhällsutmaningar men vi uppmuntrar forskarna att själva komma med idéer på vilka utmaningar de vill ta sig an och hur de vill göra det. Utan forskarnas engagemang blir det ju ingenting.

Europauniversitetens yttersta syfte är att på sikt skapa en ny modell för hur universiteten i Europa ska fungera. De pågående projekten är en plattform för att testa idéer där lärosätena uppmanas att våga misslyckas, förklarar Henrik Lindskog.

- Alla större svenska lärosäten är med i någon av EU-kommissionens 41 satsningar. EUTOPIA är en möjlighet för GU:s medarbetare att utöva inflytande och påverka framtidens Europauniversitet, en chans som det vore synd att inte utnyttja. Det är också en större fråga som borde engagera Sverige som nation: Vad vill vi med våra Europauniversitet och hur ska vi samverka med andra?

Europakurs först ut i pilotprojektet

Europe in the World heter den kurs som valts ut att bli GU:s första "learning unit" inom EUTOPIA-nätverket. Kurssamordnare är Lisbeth Aggestam, docent i statsvetenskap.

- Jag tror att kursen är ett bra val eftersom den är mångvetenskaplig och dessutom redan starkt internationell.

NÄTVERKET EUTOPIAS första tre år innebär flera försöksverksamheter, bland annat sammanlagt trettio "learning units", fem vid varje medverkande lärosäte. Det handlar om kurser som redan finns vid lärosätena, som på olika sätt ska samarbeta med liknande utbildningar vid de andra universiteten. Sex learning units har redan börjat sitt samarbete och i november fattas beslut om ytterligare tolv.

- Varje universitet lämnar in förslag på kurser som kan vara lämpliga och sedan fattar de deltagande lärosätena ett gemensamt beslut om vilka som ska antas, berättar vicerektor Mette Sandoff som ansvarar för EUTOPIA:s arbetspaket för utbildning.

- AMBITIONEN ÄR ATT de kurser som väljs ska vara olika så att vi får en bred presentation av de samverkande lärosätena. Samarbetet kan handla om att utveckla ämnesmässigt innehåll och pedagogik, men också fungera som en brygga till andra former av samverkan, exempelvis med företag och organisationer i de olika regionerna. Även fysisk eller virtuell mobilitet, bland studenter och medarbetare, kan ingå. Sammantaget är det tänkt att dessa learning units ska utvecklas till större "learning communities".

Europe in the World är en masterkurs i Europastudier med lärare från flera olika discipliner. Studenterna kommer från hela världen, inte bara Europa, berättar Lisbeth Aggestam.

- Jag tror att EUTOPIA-samarbetet varit väldigt givande för dem. Bland annat har vi haft två gästföreläsare från

Foto: JOHAN WINDBERG

Lisbeth Aggestam

Varje universitet lämnar in förslag på kurser som kan vara lämpliga ...

LISBETH AGGESTAM

nätverket, varav den ena är expert på EU:s asylpolitik. Vårt bidrag har bland annat inneburit en föreläsning av tidigare EU-kommissionären Cecilia Malmström. Det vore fantastiskt om samarbetet kunde utvecklas vidare, exempelvis så att våra studenter kan presentera sina papper även för studenter på de andra lärosätena, och tvärtom, och på så sätt öppna perspektiven och få igång annorlunda diskussioner. Genom EUTOPIA får studenterna också nya kontakter, vilket kommer att vara viktigt för dem i deras yrkesliv.

Det långsiktiga målet är att skapa ett

samarbete där studenter, lärare, forskare och annan personal fritt kan röra sig mellan lärosätena i nätverket. Det finns också förhoppningar om att så småningom kunna skapa gemensamma utbildningar. Vägen dit är dock lång, därför är EUTOPIA-samarbetet planerat fram till 2050, förklarar Jan Lif, koordinator för arbetspaketet för utbildning.

- Just nu pågår en kartläggning, ledd av universitetslektor Anna-Maria Fjellman, av möjligheter och hinder för ett fördjupat samarbete. Det kan handla om praktiska saker, som olika terminsstarter, hur vi räknar poäng eller vilka lärplattformar vi använder. Men vi behöver också diskutera kulturella skillnader mellan lärosätena, som synen på vilka som ska ha tillträde till högre utbildning eller olika uppfattningar av akademisk frihet. Att få till stånd all denna samverkan är svårt men inte omöjligt, därav namnet "EUTOPIA", och just för att det är svårt är det också intressant.

DEN PÅGÅENDE PANDEMIN har gett samarbetet en skjuts framåt, menar Lisbeth Aggestam.

- Det är ju inte roligt att tvingas undervisa online. Men att så många hunnit bli duktiga på Zoom har varit positivt i just detta sammanhang. I vanliga fall brukar vi bjuda in föreläsare och försöka pressa in så mycket som möjligt när personen ändå är här. Denna gång var det självklart att föreläsarna skulle medverka digitalt, vilket underlättat både planering och genomförande.

GU har medansvar för EUTOPIA:s utbildningspaket, tillsammans med Vrije Universiteit Brussel som har huvudansvar.

- Det innebär inte mer inflytande men att vi har ett större organisatoriskt ansvar, berättar Mette Sandoff. Eftersom GU har huvudansvar för EUTOPIA:s forskningspaket har vi fått en ganska tung roll i samarbetet, vilket förstås är roligt.

Tillbaka till grunden

Kerstin Johannesson
trivs med att hon fått tid att
vara i naturen.

Text: Eva Lundgren Foto: Johan Wingborg

– Jag har ägnat hela sommaren åt fältarbete i norra Bohuslän. Att få vara biolog igen har varit väldigt roligt och något jag under normala omständigheter knappt hinner med.

Det säger Kerstin Johannesson, professor i marin ekologi på Tjärnö marina laboratorium.

DENNA VÅR OCH SOMMAR skulle Kerstin Johannesson bland annat ha rest flera gånger till Stockholm, en gång till Kiel och en gång till Sydafrika. På grund av pandemin blev ingen av dessa resor av.

De fysiska besöken har ersatts av konferenser och andra möten online.

– Tidigare har jag gjort långväga flygresor för att vara med på konferenser där bland annat klimatet diskuterats. Självklart har jag bekymrat mig över den paradoxen men eftersom Tjärnö ligger lite perifert har det ändå blivit en hel del resande, ofta med tåg. Nu har vi varit tvungna att anpassa oss till verksamhet online och för mig har det varit något av ett uppvaknande att inse hur bra det

mesta fungerar. Tillsammans med mina kollegor i Sheffield har jag haft möten, seminarier och workshoppar online. Bland annat tycker jag att man hör bättre vad deltagarna säger under ett webbmöte och också gruppsamtal fungerar väldigt bra.

Fysiska möten brukar ses som viktiga, inte minst för att man lär känna kollegor under trivsamma möten.

– Så kan det vara, men under en stor konferens med kanske tusen deltagare och ett späckat program brukar man nästan bara hinna med redan bekanta. Ett alternativ är att arrangera en kombinationskonferens där exempelvis nordiska deltagare träffas i Stockholm men också kopplar upp sig mot exempelvis USA eller Australien.

Att slippa resa ger också tid för mycket annat, menar Kerstin Johannesson.

– Visserligen kan man jobba på tåget men det är ändå tröttsamt att resa. Det gäller att planera och packa, sova på hotellrum och gå upp tidigt nästa dag för att hinna med tåget tillbaka. När inte all energi går åt till resande får man istället tid att tänka.

När inte all energi går åt till resande får man istället tid att tänka.

KERSTIN JOHANNESSEN

DET KERSTIN JOHANNESSEN har hunnit fundera på är bland annat varför snäckor av samma art kan se så olika ut.

– Det var länge sedan jag kunde ägna så mycket tid åt att vara ute med doktorander och andra forskare och verkligen jobba på plats i naturen. Så för mig har det främst varit positivt att inte kunna resa, även om jag förstår att det ställt till med problem för många andra.

Vardagspusslet underlättas av hemarbetet

Varken lönenivå, hur långt man har till jobbet eller om man har småbarn spelar roll för hur väl man trivs med att jobba hemma. Vad som däremot påverkar upplevelsen är personlighet, om övriga familjemedlemmar trivs med sitt hemarbete samt hur väl kommunikationen med chefen fungerar.

Det visar en undersökning av bland andra Stefan Tengblad.

CIRKA EN TREDJEDEL av Sveriges förvärvsarbetande befolkning har jobbat hemifrån under pandemin. Av dessa har 67 procent svarat att de trivs med hemarbete.

De faktorer som påverkar trivseln är dock andra än man kanske kunde tro. Enligt studien är det exempelvis inte så att personer som har lång resväg är mer nöjda med att jobba hemma än personer som bor närmare sin arbetsplats. Inte heller antalet barn eller barnens ålder verkar ha betydelse.

- Det låter kanske oväntat men kan bero på att hemarbete underlättar vardagspusslet, menar Stefan Tengblad, professor i human resource management. Man kan lämna och hämta barnen på tider som passar en och det kan vara skönt att ta tvätten mitt på dagen istället för att vänta till efter jobbet. Trivseln ökar om en eventuell partner också är nöjd med att jobba hemma samt om barnen kan fokusera på sina studier. Om man är singel eller samboende, om man har gott om plats eller bor trångt, verkar dock inte vara viktigt. Människor trivs helt enkelt med att kunna bestämma mer över sitt arbete.

Personer som uppfattar sig som extroverta uppskattar hemarbete mer än

personer som ser sig som introverta.

- Det kan verka förvånande eftersom extroverta också är de som trivs bäst i kontorslandskap. Men orsaken kan vara att extroverta mer självklart tar nya sociala kontakter även om de jobbar hemma och dessutom har lättare att anpassa sig till oväntade situationer.

För att hemarbetet ska fungera väl krävs också en god och öppen kontakt med chefen.

Framöver kommer vi att jobba på ett mer individanpassat sätt ...

STEFAN TENGBLAD

- Också bra kontakt med kollegorna är viktigt, påpekar Stefan Tengblad. Undersökningen kan ha påverkats av att den är gjord i juni månad då många längtar efter semester och uppskattar att vara hemma. Men även om resultatet ska tolkas försiktigt är det ändå tydligt att omställningen till hemarbete gått riktigt bra.

Stefan Tengblad tror att arbetslivet kommer att vara fortsatt förändrat även efter pandemin.

- Framöver kommer vi att jobba på ett mer individanpassat sätt och kombinera hemarbete med kontorsjobb. Behovet av nya flexibla arbetsformer är stort, både för ökad trivsel och minskad stress, men också för att spara kontorsyta och medverka till en bättre miljö. Tekniken finns ju, det gäller att använda den på ett klokt sätt.

Foto: PRIVAT

Stefan Tengblad

Fakta

Undersökningen är gjord under juni månad och innebär ett samarbete mellan Stefan Tengblad vid GU, Petri Kajonius vid Lunds universitet, Märten Westberg på Europeiska institutet för beteendevetenskaplig analys samt och Sophie Hedestad från undersökningsföretaget Netigate. Av de 1500 svenskar som deltagit i undersökningen har 506 svarat att de jobbat hemma under pandemin. Dessa har fått svara på ytterligare frågor om boende, familj, transport, personlighet, motivation, produktivitet och så vidare.

Varför har vi ett fysiskt universitet?

Foto: JOHAN WINGBORG

Det är en fråga som intresserar Niklas Egels Zandén. På grund av pandemin har ämnet nu blivit extra aktuellt.

ATT GU:S MEDARBETARE och studenter på rekordtid ställt om till verksamhet online har förstås inneburit en hel del extra arbete och frustration. Men det har också lett till ny kunskapsutveckling, betonar Niklas Egels Zandén, professor i management och organisation.

- Att se online-övergången som något nödvändigt ont är ju inte så roligt. Mer fruktbart är att betrakta våra nya erfarenheter som en typ av forskning där vi, i vårt dagliga arbete, undersöker vad som fungerar väl och vad som kanske inte går så bra. Just att vi alla sitter i samma båt, både medarbetare och studenter, ger extra goda förutsättningar att testa, göra fel och försöka igen. I en annan situation hade studenterna nog haft högre krav på perfektion, men nu accepterar de att alla gör så gott de kan.

MÖJLIGHETERNA MED ökad online-undervisning har debatterats länge. Men nu, när alla plötsligt har erfarenhet av Zoom och andra plattformar, kommer samtalen att kunna föras på en helt annan nivå, menar Niklas Egels Zandén.

- Vad kan vi göra online som vi inte kan göra i en lektionssal? Är inspelade föreläsningar sämre än salsföreläsningar, eller kanske i vissa fall bättre? Läraren slipper ju tjata om samma sak för varje ny kurs och studenterna kan se om föreläsningen

Vad kan vi göra online som vi inte kan göra i en lektionssal?

NIKLAS EGELS ZANDÉN

Foto: JOHAN WINGBORG

hur ofta de vill. Att spela in sin föreläsning på Zoom är dessutom väldigt enkelt.

Personliga möten påstås ofta vara bättre än virtuella, men stämmer det?

- Min erfarenhet är att studenterna brukar vara ganska ovilliga att räcka upp handen i en sal med 150 personer, påpekar Niklas Egels Zandén. De är mycket bättre på att använda chattfunktionen i Zoom. Det underlättar också för mig eftersom jag kan ta de frågor som är mest relevanta med en gång och spara övriga inlägg till ett senare tillfälle.

Breakout rooms kallas en Zoom-funktion där läraren med ett enkelt knapptryck kan låta studenterna diskutera i smågrupper och sedan låta dem återkomma till föreläsningen.

- En fördel är att det blir tyst, grupp-samtal i ett klassrum är ju annars väldigt högljuda. I Zoom kan gruppsamtalen också göras snabbt, kanske på fem minuter, eftersom ingen behöver flytta runt eller springa ut och hämta kaffe.

POLLS KALLAS EN annan funktion som gör det möjligt att ställa en snabb fråga och genast få svar.

- Studenterna behöver inte fippla med sina telefoner via andra plattformar utan kan enkelt svara med ett knapptryck i Zoom.

Personliga möten passar bäst för samtal där studenterna kan komma med egna erfarenheter och idéer, och där man grottar ner sig i en fråga utan färdigt svar, menar Niklas Egels Zandén.

- Om kurserna är uppbyggda så att undervisningen i huvudsak sker online blir de personliga mötena desto viktigare. Som lärare kan man ställa krav på att alla verkligen är väl förberedda de gånger vi faktiskt ses.

MER ONLINE-UNDERVISNING skulle också kunna vara en lösning på universitetets lokalproblem.

- Istället för att lägga en föreläsning klockan 8-10 en måndagsmorgon, för att det helt inte finns någon annan ledig sals-tid, kan man ha den online klockan 10-12. Färre lokaler ger också lägre kostnader vilket medför mer pengar till undervisning. Och det är väl något alla lärare vill ha?

Riktiga samtal ger energi, oavsett plattform

Den 15 september arrangerade Jonsereds herrgård ett heldagsseminarium om presidentvalet i USA. Seminariet hölls online med medverkande från båda sidor Atlanten.

– Jag uppfattar dialogerna, kvaliteten på samtalen och det intellektuella utbytet som lika högt som när seminarierna hålls på herrgården, förklarar Lena Ulrika Rudeke.

SEMINARIERNA på Jonsereds herrgård brukar inledas med lunch. Att äta tillsammans är viktigt för att skapa den avslappnade stämning och nyfikenhet som utmärker de följande samtalen. Under pandemin har seminarierna dock fått hållas via Zoom.

– Många uppfattar digitala plattformar som enbart en ersättning för möten i verkliga livet. Men rätt använt kan en online-plattform bli ett alldeles utmärkt komplement till personliga möten, menar Lena Ulrika Rudeke, verksamhets- och programansvarig på Jonsereds herrgård.

Det gäller dock att noga förbereda ett digitalt seminarium.

Lena Ulrika Rudeke

Foto: JOHAN WINGBORG

– Vi har lyssnat på råd, diskuterat vad som fungerar, hur man jobbar i stora och i små grupper. Risken med digitala seminarier är ju att det blir lite segt eller att man glömmer ta paus. Utmaningen är att hålla ett visst tempo samtidigt som alla måste få tid att säga sitt. Seminarieledaren måste pumpa in energi på ett sätt som främjar och öppnar engagemanget och dialogen.

En fördel med digitala seminarier är att man kan nå andra deltagare än de som fysiskt kan ta sig till en viss plats.

– Det kan vara svårt för personer med fulla almanackor att hitta en tid för ett Jonseredsseminarium. Och för personer ute i landet som inte har en organisation bakom sig, som konstnärer och författare, kan en resa till Jonsered bli för dyr.

En annan fördel är att deltagandet blir mer jämlikt på nätet.

– Ibland kan det vara lättare att få igång ett digitalt samtal än ett reellt. Personliga möten på plats genererar en särskild närvaro men de digitala skapar en annan sorts närhet. Fokus blir på det deltagarna har att säga, inte på något annat.

– När pandemin är över tror jag att vi kommer att ha lärt oss något, exempelvis hur digitala träffar skulle kunna fungera som komplement till möten i det fysiska rummet. Man skulle kanske kunna arrangera seminarier digitalt för att sedan utveckla och fördjupa dem vid personliga möten på herrgården. På så sätt kan vi skapa nya samverkansformer och samtidigt spara både tid och pengar.

Glöm inte interaktiva moment!

Ett juttioatal deltagare brukar komma på de möten som HR-nätverket för personalhandläggare och administratörer arrangerar. Den 8 september sattes dock rekord då drygt hundra medarbetare var med.

– Vi strävar efter att bjuda på ett aktuellt och intressant innehåll som lockar många. Men att mötena nu är online gör det förstås enklare för fler att delta, förklarar HR-chef Jennie Knutsson.

DET KAN VARA utmanande att arrangera engagarande möten för hundra deltagare, framförallt online. Som mötesledare behöver man planera för interaktivitet, förklarar Jennie Knutsson.

– Vi förklarar också att vi kommer att använda breakout rooms och hur det går

till. Olika medarbetare har tagit till sig den digitala utvecklingen olika mycket så det är viktigt att vara tydlig.

Det senaste mötet hölls av sektionschef Mathias Hassnert.

Jennie Knutsson

– VI HADE OCKSÅ med en person som besvarade frågor från chatten så att jag kunde koncentrera mig på att vara ordförande. Förutom chatt gjorde vi mentimeterundersökningar för att

snabbt få respons från deltagarna, berättar han.

De virtuella mötena måste kännas levande. Därför är de också något kortare än de möten som tidigare i huvudsak hållits i Vasaparken.

– Vi är också noga med pauser, det kan vara tröttsamt att titta alltför länge

på en skärm, säger Mattias Hassnert.

Vare sig de sker på plats eller virtuellt innehåller HR-mötena alltid en kombination av information och en aktuell föreläsning. Men ett intressant program är kanske ännu viktigare när deltagarna inte träffas fysiskt, menar Jennie Knutsson.

– Man förlorar ju det där småpratet vid kafferasten som är nog så viktigt. Därför försöker vi verkligen vara spännande på andra sätt. Vid ett kommande möte medverkar exempelvis vicerektor Fredrika Lagergren Wahlin som ska berätta om visionen.

Hur HR-mötena kommer att organiseras i framtiden är förstås för tidigt att säga.

– Men självklart är det viktigt att ta vara på de erfarenheter vi nu fått. Kanske kommer vi i framtiden att göra någon sorts mix mellan digitala och personliga möten, förklarar Jennie Knutsson.

Arkeologisk roadtrip till Bretagne

I juni nästa år åker en arkeologisk megalitbuss på road trip till kontinenten. Med på resan följer arkeologer, olika experter, postdoktorer och projektassistenter.

Reseledare är Bettina Schulz Paulsson. Hon har precis fått det prestigefulla ERC Starting Grant.

BETTINA SCHULZ PAULSSON blev något av en arkeologisk världskändis när hon våren 2019 publicerade en artikel i den ansedda tidskriften PNAS. Där argumenterar hon för att de megalitgravar, omkring 35 000 stenkonstruktioner som finns lite varstans i Europa, började byggas i Bretagne för cirka 6 500 år sedan, och att bruket sedan spridits vidare därifrån.

- Intresset var enormt med media som hörde av sig nästan dygnet runt. Publiciteten har lett till en större

Bettina Schulz Paulsson

... men med denna metod behövs inte det eftersom analyser kan göras på damm och stoft.

BETTINA SCHULZ PAULSSON

förståelse för vikten av att bevara megalitgravarna; mina kollegor från norra Frankrike kallar det till och med för en Paulssoneffekt. Vårt samarbete kommer att leda till flera räddningsaktioner, dels av megaliter som hotas av erosion, dels av megaliter som på grund av tidvattnet periodvis omges av hav.

Bettina Schulz Paulsson har nu fått något av det finaste en yngre forskare kan få. ERC Starting Grant innebär inte bara ett anslag på drygt 15 miljoner kronor under fem år utan också medfinansiering från GU på cirka 4 miljoner. Pengarna ska användas till tre postdoktorer samt nya projektassistenter men också till exkursioner och teknisk utrustning.

- VI KOMMER ATT göra kol-14-dateringar och strontium-syreisotopanalyser som kan avslöja var människor eller djur vuxit upp. Jag kommer också att undersöka dna och då bland annat använda en helt ny metod - miljö-dna-metoden. Från de tidigaste megalitgravarna i Bretagne finns nämligen inga benrester bevarade men med denna metod behövs inte det eftersom analyser kan göras på damm och stoft. Om allt går som vi hoppas kommer vi att kunna ta reda på hur de människor som byggde megalitgravarna såg ut, varifrån de kom, vilka sjukdomar de hade och mycket mer.

Bettina Schulz Paulsson hoppas också att de olika undersökningarna ska ge svar på frågor om sjörutter, handel samt båt- och navigeringsteknik.

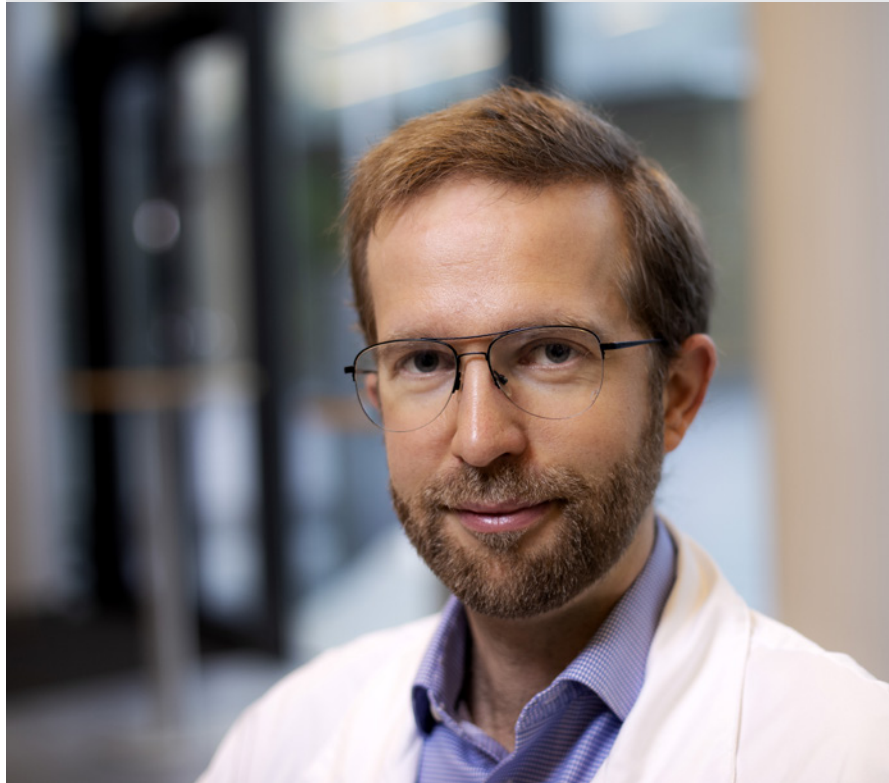
- Vi planerar flera exkursioner och två utgrävningar i Bretagne och kommer att samarbeta med experter på plats, bland annat oceanografer. Vi hoppas också kunna arrangera ett regionalt studentutbyte. Inte minst viktigt blir att popularisera och berätta om vår forskning för allmänheten.

Förutom resor söderut till kontinenten planerar Bettina Schulz Paulsson också att resa åt andra hållet, först till Lycksele för att dokumentera flera hällmålningar där och sedan vidare till Finland och till hållristningarna vid Vita havet.

Årets ERC Starting Grant gick till 436 projekt, varav endast sex inom arkeologi.

- Jag hade faktiskt inte väntat mig att få det här anslaget men är förstås väldigt glad. Men så har jag också fått fantastiskt bra stöd av experterna på Forsknings- och innovationskontoret. Nu har jag fem år på mig att under stor frihet utforma mitt projekt.

Eva Lundgren

Då hjärtdelar slås av

- Vid akut hjärtinfarkt kan funktionen i delar av hjärtmuskeln tillfälligt slås av. Fenomenet kallas myokardiell stuning och kan vara ett sätt för hjärtmuskeln att skydda sig innan irreparabla skador uppstår.

Nu har Björn Redfors fått ERC Starting Grant för att forska vidare på mekanismen.

NÄR BJÖRN REDFORS, docent i kardiologi, fick veta att han fått det prestigefulla anslaget, hade han precis kommit hem från New York.

Han har tidigare fått flera stora externa bidrag, bland annat Sahlgrenska akademiens internationella startbidrag. Det anslag han får nu, ERC Starting Grant, är ett av Europeiska forskningsrådets mest prestigefulla.

- Det ger mig trygghet och tid att etablera mitt forskningsprogram, starta en ny forskar-

grupp och kunna tänka fritt kring olika problem. Jag kommer att få möjlighet att satsa på det jag vill göra utan att behöva kompromissa eller prioritera bort något.

BJÖRN REDFORS skrev sin doktorsavhandling om takotsubo, brustet hjärta-syndrom. Det han forskar om nu, myokardiell stuning, har vissa likheter med takotsubo och innebär att delar av hjärtmuskeln vid akut infarkt plötsligt paralyseras.

- Det kan vara en mekanism som skyddar hjärtmuskeln från ännu större skador men kan också vara livshotande. Min forskning handlar om att bredda förståelsen för fenomenet, vilket förhoppningsvis kommer att leda till bättre behandlingsmöjligheter. Forskningen innebär jobb både på labb och i klinik.

Text: **Eva Lundgren**

Foto: **Johan Wingborg**

Frigivna slavar blev straffarbetare

Avskaffandet av slaveriet i USA 1865 ledde till stora svårigheter för söderns plantageägare. Ett sätt att fortsätta få billig arbetskraft var att använda fångar. Genom att systematiskt fängsla afroamerikaner för småsaker när bomullen var mogen att plockas kunde odlingarna hållas igång. Det visar Melissa Rubios doktorsavhandling som bygger på en unik sammanställning av folkräkningsdata och olika digitaliserade arkiv.

VID INBÖRDESKRIGETS BÖRJAN 1861 fanns cirka 4 miljoner slavar i USA. Deras arbete möjliggjorde de stora bomullsodlingar som var en grundsten i sydstaternas ekonomiska system. Slaveriets avskaffande innebar ekonomisk katastrof, inte bara för plantageägarna utan för samhället överhuvudtaget.

- I samband med att slaveriet förbjöds ökade antalet afroamerikanska fångar i de områden där slaveri varit vanligt, berättar Melissa Rubio. En förklaring som ofta förts fram är att de frigivna slavarnas dåliga ekonomiska situation tvingade dem att begå brott. Men de brott afroamerikanerna anklagades för handlade dock ofta om småsaker som inte har med överlevnad att göra. En annan förklaring går ut på att plantageägarna utnyttjade det 13:e författningstillägget som visserligen avskaffade slaveriet, men inte som straff för brott, vilket ledde till att fria slavar fängslades just när behovet av arbetskraft ökade. Någon större studie av detta har tidigare dock inte gjorts. Min avhandling är den första som systematiskt, utifrån ett stort datamaterial, undersöker de rasmässiga skillnaderna i det amerikanska fängelse-systemet för att förstå det ur ett ekonomiskt perspektiv.

I SIN UNDERSÖKNING har Melissa Rubio bland annat utgått från folkbokföringsdata över fångar och rastillhörighet från samtliga counties i hela USA åren 1860-1940.

- Dessa data har jag sedan jämfört med uppgifter i olika arkiv, som USA:s arbetsmarknadsdepartements arkiv, som bland annat dokumenterat fånglägrens aktiviteter och lönsamhet. Där kan man bland annat hitta fakta kring den stora debatt som pågick i sydstaterna om relationen mellan fri och ofri arbetskraft där moral stod mot möjligheten att tjäna pengar; fem fångar utförde arbete till samma kostnad som en enda fri arbetare.

Melissa Rubio har också undersökt USA:s handelsdepartements arkiv.

- Att slavhandeln var en fråga för handelsdepartementet visste jag redan. Men jag blev ganska chockerad när jag förstod att det även efter 1865 var handelsdepartementet som arkiverade fakta över fängelser, antal fångar av olika raser samt typ av straff, såsom fängelse, uppfostringsanstalt, straffarbete och så vidare.

Också lösdriveri, alltså att inte ha ett arbete, kunde leda till fängelse.

MELISSA RUBIO

När Melissa Rubio sammanfört olika data kom hon fram till att afroamerikaner ofta fängslades just när plantagerna hade behov av arbetskraft.

- Brotten kunde handla om småsaker, som högljudhet eller störande av allmän ordning. Också lösdriveri, alltså att inte ha ett arbete, kunde leda till fängelse.

Om det stämmer att antalet afroamerikanska fångar ökade i takt med ökat behov av billig arbetskraft borde även det motsatta gälla: att antalet afroamerikanska fångar minskade när behovet av arbetare gick ner.

För att undersöka detta har Melissa Rubio studerat tre orsaker till minskat arbetskraftsbehov: ökad mekanisering, Mississippiflodens översvämningar av odlingar samt förekomst av bomullspest med minskade skördar som följd.

- **INTRESSANT NOG FINNS** ett tydligt samband mellan dessa tre exempel och minskat antal afroamerikanska fångar. Det mest intressanta exemplet är bomullspesten eftersom den ledde till en ännu värre ekonomisk katastrof än avskaffandet av slaveriet. Om teorin att afroamerikaner begick brott i huvudsak på grund av ekonomiska svårigheter borde pesten ha lett till att antalet fångar gick upp, men det gick alltså istället ner.

Att svarta så ofta hamnade i fängelse kan ha påverkat en allmän uppfattning, som kanske fortfarande lever kvar, om afroamerikaner som mer kriminella än andra.

- Idag utgör svarta män 6,5 procent av den amerikanska befolkningen men cirka 40 procent av fängelseinternerna. Svarta döms också ofta till längre fängelsestraff än vita för samma brott. Att det finns en historisk orsak till orättvisorna är viktigt att förstå, inte minst i ljuset av dagens många protester mot våld gentemot svarta.

Melissa Rubios avhandling består av tre delar. Förutom fångar som arbetskraft på plantagerna handlar den också om hur konflikter i Colombia påverkar social sammanhållning och om inkomstrisker i utvecklingsländer.

- Mitt intresse för rättvisefrågor har många orsaker men bland annat beror det nog på att jag är uppvuxen i Colombia, ett av världens mest ojämlika länder. Det är svårt att låta bli att undra hur det blivit så och varför det överhuvudtaget finns så många orättvisor i världen. Nu har jag fått en postdoktorsanställning i Köln där jag ska fortsätta forska om dessa frågor. Köln är en väldigt internationell stad och även om jag kommer att sakna Göteborg ser jag verkligen fram emot mitt nya jobb.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Melissa Rubio

Aktuell: Disputerade den 16 juni på doktorsavhandlingen *The Economics of Coercive Institutions, Conflict, and Development* vid institutonen för nationalekonomi med statistik.

På väg mot: En sexårig postdoktorsanställning vid Universität zu Köln.

Familj: Jag är foddd i Miraflores, en liten stad i Anderna som producerar fantastiskt kaffe och mängder med papaya. Jag har en treårig son och tre yngre syskon. Min pappa var tidigare politiker och min mamma veterinär.

Intressen: Langdistanssimning, dans, cykling, tid med vännerna, historisk fiktion, populärvetenskap, försöker bli bättre på att laga mat.

Boktips: Min favoritbok ar *Ines min själs älskade* av Isabel Allende men jag rekommenderar också *Somngatan* av Matthew Walkers.

Vill skapa en bättre framtid

Text: Karin Frejrud Foto: Johan Wingborg

Vässa forskningsprojekt, hitta rätt målgrupp och få så stort genomslag i samhället som möjligt. Det hjälper Marcial Franze och hans kollegor universitetets forskare och studenter med. Han är innovationsrådgivare på Forsknings- och innovationskontoret.

– Vi är bra på att ställa rätt frågor och att ifrågasätta gamla sätt att lösa problem, säger han.

EPITETET VÄRLDSMEDBORGARE må låta som en kliché - men det passar faktiskt ganska väl in på Marcial Franze. Inte nog med att han flyttade 12 gånger under uppväxten mellan olika platser i Tyskland och Belgien, sedan dess har han också hunnit bo i USA, Argentina, Schweiz och Qatar.

– Jag känner mig som en europeisk medborgare, inte tysk, säger han. Min livsfilosofi grundar sig i att vi alla hör ihop, vi är i första hand människor - nationalitet är inte så viktigt.

Den här filosofin bär Marcial Franze med sig i såväl arbetslivet som privat. Och det var också en av anledningarna till att jobbet som innovationsrådgivare på GU lockade.

– Min förhoppning är att jobbet ska vara med och bidra till ett samhälle som mår bättre såväl ekologiskt som socialt, som är gladare och som är mer baserat på kärlek än konkurrens.

Två och ett halvt år har det nu blivit på Forsknings- och innovationskontoret. Marcial Franze pratar engagerat och medryckande om sitt jobb: dessutom på nästintill felfri svenska.

– Jag gillar att prata med folk på deras modersmål, säger han. Så jag anstränger mig verkligen för att lära mig.

Totalt arbetar 10 innovationsrådgivare på kontoret, dit alla på GU är välkomna, forskare såväl som studenter.

– Vi vill gärna att man kommer hit med sitt forskningsprojekt i ett tidigt skede. Då kan vi hjälpa till att identifiera vilken väg man ska välja utifrån vilket genomslag och vilken målgrupp man vill nå. Det kan spara både tid och pengar.

Han berättar om ett aktuellt projekt där han och hans kollegor hjälpt ett forskarteam att nå ut med ett verktyg för att mäta växthusgasutsläpp, både för företag och privatpersoner.

– VI HJÄLPTE TEAMET att lyfta blicken från ingenjörstänket, det vill säga att optimera produkten, till att också fundera över att hitta en marknad och rätt samarbetspartner. Det föll väldigt väl ut och de har fått stora kunder, bland annat olika kommuner och universitet.

En stor utmaning med jobbet är att hela universitetets mångfald hamnar på innovationsrådgivarens bord. Det betyder att på en och samma dag kan Marcial Franze jobba med projekt från fyra olika discipliner, var och en med sitt eget språk, sin egen kultur och sitt eget sätt att göra saker på. Han erkänner att det kan bli lite snurrigt ibland.

– Och väldigt intellektuellt krävande. Som att maximera kunskap på steroider.

– Vi kan inte vara experter på allt men vi måste ha

förmågan att dyka ner i ett nytt forskningsfält och snabbt förstå vad det handlar om. Det trivs jag väldigt bra med.

Men det var inte bara jobbet som lockade med Göteborg.

– Nej, jag och min fru längtade efter fukten, grönskan, regnet och kylan. Jag skojar inte!

Efter drygt fem år i Qatar var paret svältfödda på det nordiska klimatet. Fast det blev inte riktigt som de tänkt sig. Sommaren 2018 var ju den varmaste och torraste i mannaminne. Då paret landade i Göteborg i maj hade staden, tillsammans med Oslo, den högsta temperaturen i hela Europa.

– Det var som ett skämt. Under fem och ett halvt år i Qatar hade jag aldrig bränt mig men efter en vecka här var jag röd som en kräfte i ansiktet.

Fukten, grönskan och kylan kom dock så småningom. Nu har Marcial Franze funnit sig väl tillrätta. Sedan en tid tillbaka bor han och hans fru i ett kollektiv i Örgryte. De odlar, driver en biodling, äter främst vegansk kost och lever nära naturen.

– JAG VILL AKTIVT bidra till en bra framtid, jag kan inte bara sätta mig ner och vänta. Vi är på många sätt inlåsta i ohållbara beteenden och en ohållbar ekonomi och det måste vi alla hjälpas åt att bryta.

Som exempel tar Marcial Franze upp Tysklands och Sveriges vapenexport. Ett ämne han tycker det pratas skrämmande lite om i Sverige.

– Jag får ont i magen av att vår välfärd till stor del beror på export av vapen som dödar andra människor. Krig är dessutom den mest ohållbara aktivitet som finns för såväl ekosystem, välfärd som människa.

Så lika engagerad som han är i sitt arbete, lika engagerad är han att leva i enlighet med sina värderingar. Sommarhalvåret blir därför särskilt hektiskt. Förutom biodlingen, odlingar av främst fleråriga växter och olika byggprojekt i sitt kollektiv, driver Marcial Franze också en rad andra odlingslotter på olika ställen i Göteborg tillsammans med andra göteborgare.

– Vi måste lösa matproduktionskedjan. Huvudproduktionen måste komma från området där vi bor och vara odlat på ett sätt som gynnar biologisk mångfald, säger han.

Jag vill aktivt bidra till en bra framtid, jag kan inte bara sätta mig ner och vänta.

MARCIAL FRANZE

■ Marcial Franze

Alder: 38.

Familj: Gift.

Bor: I ett härligt och grönt flergenerations kollektivhus i Örgryte.

Titel: Innovationsrådgivare på Göteborgs universitet.

Bakgrund: Jobbade tidigare bland annat som startup coach, konsult och entrepre-

nör inom olika sektorer i olika länder. Är utbildad i kommunikationsdesign med fokusområde på informationsdesign och perceptionspsykologi.

Kommer från: Tyskland.

Fritidsintressen:

”Sommaren är fullspäckad av olika hållbarhetsrelaterade aktiviteter. Vi är med i Omställningsnätverket, har odlingslotter och är biodlare. Dessutom gillar jag att klättra, cykla, vandra och hålla på med acroyoga”.

Biologiskt arbete prisas

Vikten av biologisk mångfald måste uppmärksammas, säger Marie Stenseke.

En miljon av jordens cirka åtta miljoner arter hotas av utrotning. Det var en av slutsatserna i IPBES:s första globala rapport som kom förra året.

Nu får IPBES ett av världens finaste hållbarhetspris, the WIN WIN Gothenburg Sustainability Award.

THE INTERGOVERNMENTAL Science - Policy Platform (IPBES) kan beskrivas som den biologiska mångfaldens motvarighet till IPCC, FN:s klimatpanel. Framför allt arbetar panelen, med sina 1500 experter, med att belysa orsakerna till och konsekvenserna av förlorad biologisk mångfald samt vad som krävs för att vända de negativa trenderna. Man verkar också för mer forskning och för kapacitetsuppbyggnad i utvecklingsländer. I den vetenskapliga ledningen för IPBES finns en multidisciplinär expertgrupp med 25 ledamöter, fem för varje region i världen. Expertgruppens ene ordförande är Luthando Dziba från Sydafrika, den andra är Marie Stenseke, professor i kulturgeografi, och prodekan på Handels-högskolan.

- Även om kunskap om biodiversitet

i hög grad bygger på naturvetenskap jobbar IPBES mycket bredare än så, förklarar Marie Stenseke. IPBES behöver experter som är samhällsvetare och humanister för att förstå vad som driver på förändringarna, vilka konsekvenser förlusterna får för människors välbefinnande och vad som krävs för att få en positiv utveckling. Vi samarbetar också med urfolk och lokala kunskapsstraditioner som skiljer sig från de klassiskt vetenskapliga. Biodiversitet är en komplicerad fråga. Om vi exempelvis jämför med klimatutmaningen så vet vi att det är viktigt att minska utsläppen av växthusgaser. Men när det gäller biodiversitet finns ingen generell åtgärd som gäller överallt.

Trädplantering framhålls exempelvis som ett sätt att hantera klimatkrisen.

- Trädplantering kan vara bra också för biodiversiteten, men då måste man plantera rätt arter och på rätt ställen. Men i Sverige är igenväxning ett hot mot artrikedomen; här behöver vi tvärtom bevara betade hagmarker. Dessa hänger samman med boskapskötsel och köttproduktion som också är en svår fråga. Det bästa för den biologiska mångfalden i vårt land vore om människor fortsatte äta svenskt kött, men då rätt sorts kött från

djur som gjort naturnytt.

Artdöden är en lika allvarlig framtidsutmaning som klimatet, menar Marie Stenseke.

- IPBES första rapport handlade om bin och andra pollinerande arter som riskerar dö ut. Men biodiversitet har också betydelse för den pågående pandemin: De områden där vilda djur lever blir alltmer kringgärdade vilket driver djuren närmare människan, med de olika risker det innebär.

Liksom FN:s övriga globala mål handlar biodiversitet om förändrade värderingar.

- Det är viktigt att de olika målen inte kommer i konflikt med varandra så att exempelvis människor i utvecklingsländerna får betala priset för att vi ska kunna leva miljövänligt här. Biodiversitet är ett komplext område att arbeta med men det betyder inte att det är omöjligt. Ökad kunskap har exempelvis gjort att allt färre människor röker och insikten att freoner förstör ozonlagret har lett till tillverkningsförbud i ett stort antal länder. Det gäller alltså att öka kunskaperna om vikten av biologisk mångfald. Där spelar all uppmärksamhet kring WIN WIN-priset en viktig roll.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

WIN WIN Gothenburg Sustainability Award är ett internationellt pris som har delats ut årligen sedan 2000 med syfte att uppmärksamma personer eller organisationer som gör insatser för hållbar utveckling. Priset är på en miljon kronor och har varje år ett nytt tema. Årets tema är biodiversitet. Bland tidigare pristagare märks Gro Harlem Brundtland, Al Gore och Kofi Annan.

Juryen består av ordförande Emma Dalväg samt Sverker C. Jagers, Jörgen Larsson, Anna Lidström, Allison Perrigo, Ola Serneke, Björn Siesjö och Johanna Stål. Prisutdelning var den 22 oktober.

IPBES, The Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, bildades 2012, har 137 medlemsländer och huvudkontor i Bonn.

Skenande hastighet för utrotning

Färre mosade småkryp på bilens vindruta kan verka bra. Men orsaken är en kraftig minskning av antalet insekter de senaste 20 åren.

– Förlusten av biologisk mångfald sker här och nu och är en lika allvarlig fråga som klimatrisen, förklarar Allison Perrigo.

Hon är föreståndare för Gothenburg Global Biodiversity Centre och har bjudit in två framstående företrädare för IPBES att hålla centrumets årliga offentliga föreläsning.

ALLISON PERRIGO har också agerat extern expert åt WIN WIN Gothenburg Sustainability Awards jury då årets tema är biologisk mångfald.

– IPBES har, med *Global Assessment of Biodiversity and Ecosystem Services* för 2019, förklarat hoten mot vår biologiska mångfald. Rapporten påverkar även FN:s konvention om biologisk mångfald som kommer nästa år. Den visar bland annat att biologisk mångfald är viktig för att uppnå övriga hållbarhetsmål, som rent vatten och friska ekosystem, men indirekt också för att bibehålla hälsa och välbefinnande.

Det är inte bara IPBES som varnar för artdöden. Nyligen kom Världsnaturfondens *Living Planet Report* som visar att bestånden av ryggradsdjur minskat med cirka 70 procent sedan 1970. Och i början av september publicerade Naturvetenskapliga fakulteten en nyhet om en studie som visar att utrotningshastigheten för däggdjur idag är cirka 1 300 gånger högre än vad den hade varit utan människans påverkan.

– De olika arterna har förstås ett värde i sig själva, påpekar Allison Perrigo. Men de ger också oss människor, helt gratis, en mängd naturnyttor, som pollinering, naturlig vattenreglering samt, inte minst viktigt, naturupplevelser. Även om det ser illa ut, tror jag dock att allt fler människor börjar få upp ögonen för viktigheten av biologisk mångfald. Intresset kan börja med fascinationen över spännande djur, som tigrar eller elefanter, som sedan fördjupas till en förståelse för att djuret är beroende av ett helt ekosystem för att fungera.

I oktober arrangerar GGBC för tredje året i rad en öppen föreläsning om biologisk mångfald. Denna gång är föreläsarna Anne Larigauderie, IPBES generalsekreterare, och Sandra Díaz, en av tre ordförande bakom IPBES-rapporten.

– Denna gång blir föreläsningen online. Den kommer att hållas den 21 oktober, dagen före WIN WIN-prisutdelningen. Det här är en unik möjlighet för allmänheten i Västsverige att lära sig om hur fantastisk biologisk mångfald är och vilka globala hot den står inför.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

GGBC, Göteborgs centrum för globala biodiversitetsstudier (Gothenburg Global Biodiversity Centre), institutionen för biologi och miljövetenskap, består av 14 partnerorganisationer från Västsverige och över 140 medlemmar som innefattar forskare, lärare, naturvårdare och kommunikatörer, som alla jobbar med biologisk mångfald. Föreståndare är Allison Perrigo.

Foto: PRIVAT

– Olika arter ger olika naturnyttor, som vattenreglering, pollinering och naturupplevelser, påpekar Allison Perrigo.

Hoppfullt projekt om havet

Är det sant att det år 2050 kommer att finnas mer plast i havet än fisk? Det var frågan under en föreläsning på Naturhistoriska museet i början av oktober. Då presenterades *Ocean Blues – från ångest till action*, ett projekt som vill hjälpa till att omsätta gymnasieungdomars oro över klimat och miljö till handlingskraft.

UPPRINNELSEN TILL projektet är de många frågor som forskare vid GU får från skolor i regionen rörande klimat och havsmiljö, berättar projektledaren Malin Rosengren.

- Ungdomar hanterar sin oro på många olika sätt, alltifrån förnekelse av problemen till en känsla av hopplöshet och ångest. Av de ungdomar som oroar sig för klimat- och miljöproblem mår de som har förtroende för forskare och övriga samhället och som dessutom själva har ett aktivt engagemang, bättre än andra grupper, enligt forskning från Örebro universitet.

Det var för att länka samman universitet med ungdomarna, kunna komma ut och prata om miljöproblemen i havet men även för att inspirera till aktivt engagemang som *Ocean Blues* startade i början av året.

Projektet vänder sig till gymnasieskolor och erbjuder föreläsningar, workshoppar och besök, bland annat på Tjärnö marina laboratorium, förklarar utbildningsansvariga Grazzia Matamoros.

- VI KONCENTRERAR OSS kring frågor om plast i havet, biologisk mångfald, klimatförändringar och kemiska föroreningar, frågor vi vet att ungdomar känner oro inför. Många lärare på skolorna tror att det bara handlar om naturvetenskap men klimat- och miljöfrågor berör alla möjliga ämnen, som exempelvis samhällskunskap, konst och kommunikation.

Projektet erbjuder också en digital plattform med så kallade *Eco-Actions*, alltså konkreta erbjudanden och tips på hur eleverna kan engagera sig. Det kan handla om att göra en film eller påverka den lokala butiken att sälja mer miljövänligt.

Pandemin ledde i våras till inställda skolbesök. Men nu har de satt igång igen, berättar Malin Rosengren.

- Det finns dock fördelar med onlin-föreläsningar också. Vi har exempelvis haft ett interaktivt Zoom-möte med ett gymnasium i Malmö som vi nog inte hade kunnat genomföra på annat sätt.

MEN HUR ÄR DET? Kommer det att finnas mer plast än fisk i havet om 30 år?

- Det kastas ungefär 11 miljoner ton plastskräp i havet varje år samtidigt som överfiskning drabbar cirka 70 procent av havens fiskbestånd. Det ser ju inte så ljusst ut, men vår poäng är att detta går att ändra på, med hjälp av kunskap och handling på olika nivåer, förklarar Grazzia Matamoros.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Fakta

Ocean Blues – från ångest till action riktar sig till gymnasieskolor i Västsverige och erbjuder utbildningspaket inom klimatförändringar, plast i havet, minskad biologisk mångfald och kemiska föroreningar. Projektet innebär ett samarbete mellan Centrum för hav och samhälle, Centrum för framtidens kemiska riskanalyser och styrning, Centrum för studier av kollektivt handlande, Göteborgs globala biodiversitetscentrum, Havsmiljöinstitutet, HDK-Valand och Sjöfartsmuseet Akvariet. Finansier är Formas.

Grazzia Matamoros och Malin Rosengren.

141

Rankning. Göteborgs universitet stiger 20 placeringar och hamnar på plats 141 i årets Academic Ranking of World Universities, populärt kallad Shanghai-rankningen.

Göteborgs universitet rankas som fyra i Sverige och går i år om Lunds universitet som halkar ner till plats 151.

– Det är roligt att vi får ett så bra resultat. Fast det är egentligen små förändringar. En förklaring är en justering av metoden som gynnar Göteborgs universitet. Förändringen gör att GU går från 5 till 8 forskare på Highly Cited-listan medan Lunds universitet tappar flera forskare på listan, vilket ger ganska stor effekt, säger utredare Magnus MacHale-Gunnarsson som bevakar och analyserar de större rankningarna.

Att Göteborgs universitet ändå hela tiden har legat ganska högt på Shanghai-rankningen beror i stor utsträckning på Arvid Carlssons Nobelpris år 2000. Andra faktorer som har stor betydelse är antalet publikationer i Nature och Science samt hur många forskare som finns på Highly-Cited listan.

– Det är inte lätt att stiga signifikant på den här listan. Om vi skulle få markant fler publikationer i Nature och Science eller ännu fler högt citerade forskare skulle vi kunna förbättra vår placering ytterligare.

Foto: ANNA-LENA LUNDKVIST

Hela havet samlas

NY WEBB. Nu samlas all forskning, utbildning och nyheter om havet på en webbplats: gu.se/havet.

– Tidigare har den havsrelaterade verksamheten varit utspridd på olika delar av universitetets webb. Nu blir det tydligt vilken oerhörd bredd och kompetens som finns inom området, säger Lena Gipperth, förestandare för Centrum för hav och samhälle.

Webbplatsen har sex områden: Livet i havet, tekniken och havet, maten och havet, ansvar för havet, klimatet och havet samt människan och havet.

– Genom att samla utbildningarna på en och samma plats blir det enklare för studenter att se vad GU har att erbjuda, säger kommunikationsspecialisten Karl-Johan Nylén.

Ett annat viktigt mål är att underlätta kontakten med forskare och annan personal på universitet, bland annat genom en lista över havsexperten. Tanken är också att öppna upp för samverkan med näringsliv, myndigheter och organisationer utanför universitetet.

– Vi har redan idag mycket samarbeten, men vill gärna ha fler i framtiden, säger Lena Gipperth.

Kontakta redaktionen genom att mejla havet@gu.se.

Årets Felix Neubergh-föreläsare

EKONOMI. Nu Årets Felix Neubergh-föreläsare är Timothy Earle, professor emeritus vid Department of Anthropology, Northwestern University, USA.

Timothy Earle har specialiserat sig på arkeologiska studier av social ojämlikhet och politisk ekonomi i tidiga hövdingadömen och stater. Bland annat har han gjort komparativa studier av framväxten av social komplexitet och har bedrivit fleråriga fältarbetsprojekt i Argentina, Danmark, Peru, Polynesien och Ungern. Genom sin omfattande vetenskapliga produktion, och inte minst monografierna *Bronze Age Economics* och *How Chiefs Come to Power* betraktas han som den internationellt ledande experten på förhistorisk politisk ekonomi.

Timothy Earle har samarbetat med forskare vid institutionen för historiska studier sedan 1990. Perioden 1990–2006 deltog han i professor Kristian Kristiansens projekt i Danmark och Ungern. Från 2011 har han aktivt bidragit till bronsåldersforskningen på institutionen, bland annat under perioder som gästprofessor. Samarbetet har resulterat i flera artiklar tillsammans med professorerna Kristian Kristiansen och Johan Ling, den senaste publicerad i *Current Anthropology*.

Bibliotekarien som blir hedersdoktor

Iberoamerikanska bibliotekets samling finns sedan tre år tillbaka på Humanistiska biblioteket.

Anna Svensson är inte bara bibliotekarie för Iberoamerikanska samlingen. Hon är också samlingens historieskrivare samt sitter i styrelsen för REDIAL, det europeiska nätverket för dokumentation och information om Latinamerika. Nu har hon fått ytterligare en titel: hedersdoktor vid Humanistiska fakulteten.

IBEROAMERIKANSKA SAMLINGEN består av drygt 40 000 volymer samt ett sjuttio-tal tidskrifter på främst spanska och portugisiska. Tidigare var den en del av Iberoamerikanska institutet som grundades 1939 av Nils Hedberg, lektor i spanska och ryska vid Handelshögskolan samt pressattaché i Latinamerika.

- På den tiden var det ofta handelshögskolorna som bedrev en mer praktisk språkutbildning medan universiteten i huvudsak ägnade sig åt språkhistoria och

filologi, berättar Anna Svensson. Efter som Nils Hedberg hade som mission att handelsstudenterna också skulle vara kulturellt bildade skapade han institutet, där biblioteket utgjorde hjärtat. Han bjöd också hit flera latinamerikanska akademiker och kulturpersonligheter.

Själv blev Anna Svensson bekant med biblioteket redan som student i spanska 1979 då det låg i Språkskrapan som en del av institutionen för romanska språk. Hon skrev också sin examensuppsats på Bibliotekshögskolan om samlingarna och hann även extraknäcka vid biblioteket ett flertal gånger innan hon i mitten av 1990-talet blev anställd.

- Det var en väldigt rolig miljö att arbeta i och en bra introduktion till universitetsvärlden. Jag lärde känna alla olika sorters personer som finns vid ett lärosäte: lärare, forskare, administratörer och studenter.

Iberoamerikanska institutet med sitt

bibliotek hamnade så småningom på Viktor Rydbergsgatan för att sedan bli en del av globala studier på Campus Linné.

- 2017 kom de iberamerikanska samlingarna till Humanistiska biblioteket som har just den kunskap och kultur som krävs för att bevara och utveckla samlingen. Så även om jag ibland kan sakna den intima miljön från förr är jag glad över att Iberoamerikanska biblioteket blivit en del av UB.

Kontakterna med koellgorna från olika europeiska länder inom nätverket REDIAL har inspirerat Anna Svensson att forska om institutet och dess personals historia.

- FORSKNING FINNS JU egentligen inte i en bibliotekaries tjänst. Men med stöd av *Stiftelsen apotekare filosofie doktor Gustaf Bernströms donationsfond* har jag ändå kunnat studera Iberoamerikanska institutet och dess biblioteks historia.

Med finansiering från det lokala nä-

Hit kunde man vända sig för att få hjälp med en översättning, hitta både klassisk och modern litteratur ...

ANNA SVENSSON

ringslivet, fungerade institutet som en allmän informationscentral.

- Hit kunde man vända sig för att få hjälp med en översättning, hitta både klassisk och modern litteratur men också med mer praktiska saker, som Caracas telefonkatalog till exempel. Institutet anordnade också publika arrangemang under hela sin existens, som uppläsningar och föreläsningar.

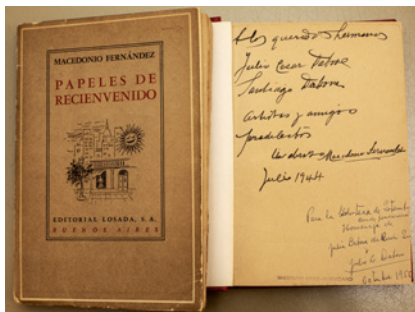
INSTITUTET VAR LÄNGE en samlingspunkt för dem som sysslade med den spansk- och portugisiskspråkiga världen i Göteborg, samt för latinamerikaner i exil som både jobbade och studerade där. Många kända personer har under årens lopp besökt Iberoamerikanska institutet och dess bibliotek.

- Matilde Goulard, som var lärare här, var den som 1945 tog emot och ledsagade Gabriela Mistral när hon kom till Sverige för att ta emot sitt Nobelpris. Och 1964 kom Jorge Luis Borges på besök, inbjuden av Nils Hedberg. Samlingen har blivit ett lokalt kulturarv med internationell inriktning, som speglar ett intressant kunskapssammanhang i Göteborgs historia.

Nu blir Anna Svensson alltså hedersdoktor.

- Det finaste med utmärkelsen är att jag får den av just de lärare och forskare som jag under åren gett olika sorters service. Det gör mig oerhört glad.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

Den experimenterade texten *Papeles de reciénvenido* av Macedonio Fernández

Hedras för hörimplantat

Drygt 300 000 människor världen över har idag en hörapparat fastsatt i skallbenet med en titanskruv. Forskaren som lett den tekniska utvecklingen av implantatet heter Bo Håkansson, professor i medicinsk teknik vid Chalmers.

Nu blir han hedersdoktor vid Sahlgrenska akademien.

NÄR MAN PRATAR hör man vad man själv säger, inte bara via det yttre örat, utan också genom vibrationer i skallbenet som också når innerörat där hårcellerna sitter. Därför kan man ibland bli förvånad när man hör en inspelning av den egna rösten, eftersom den inte låter som man är van. Denna insikt, att ljudet inte bara går genom luften utan också via benet, ligger till grund för den benledningshörapparat som Bo Håkansson varit med att utveckla.

- Metoden bygger på Per-Ingvar Brånemarks upptäckt att benvävnad kan växa samman med titan. Själv började jag jobba med titanskruvar som doktorand 1977 och utvecklade den benförankrade hörapparaten bland annat i samarbete med öronläkaren Anders Tjellström. De första tre patienterna opererades samma år som jag började.

HÖRAPPARATEN GER I stort sett normal hörsel även om mellanörat är kraftigt nedsatt. Trots allt krävs dock en permanent hudgenomföring som måste skötas och därför, för drygt 20 år sedan, började Bo Håkansson arbeta med en förbättring av apparaten där skruven ersätts av magneter.

- Implantatet, som utvecklats i samarbete med Måns Eeg-Olofsson på Sahlgrenskas öronklinik, placeras under huden men direkt mot själva skallbenet bakom örat. En utvändigt ljudmottagare fästs med en magnet mot stället där implantatet finns och omgivningens ljud överförs trådlöst genom huden till en inre högtalare. Hörselförmågan blir lika bra som med den tidigare hörapparaten men ger

Foto: JOHAN WINGBORG

Bo Håkansson

mindre besvär för patienten som slipper en permanent hudgenomföring.

Teknik som använder ljud som går genom benet istället för genom luften kan också användas för en mer precis diagnostisering av hörselskador. Även sjukdomar som har med balanssinnet att göra, kan diagnostiseras på detta sätt.

- VID BALANSUNDERSÖKNINGAR går det till så att en specialkonstruerad vibrator sätts mot skallbenet, som triggar en reflex som påverkar halsmuskeln eller sneda ögonmuskeln, vilka ger olika utslag beroende på patientens problem. På så sätt slipper patienten den typ av obehagliga undersökningar som annars är vanliga, där ett otäck högt ljud skickats genom hörselgången.

Mest spektakulärt av alla forskningsprojekt Bo Håkansson engagerat sig i är dock den viljestyrda handprotes han har varit med att utveckla tillsammans med docent Max Ortiz Catalan på Chalmers samt med Rikard Brånemark vid Sahlgrenska akademien.

- Genom att stimulera patientens egna nerver kan protesens styras av tanken och göra vardagliga saker men också speciella rörelser som att plocka upp en druva.

Nu blir han alltså hedersdoktor.

- Jag är oerhört glad över erkännandet. Utvecklingen av ny teknik är dock ett tvärvetenskapligt arbete där jag samarbetat med många experter.

Text: **Eva Lundgren** Foto: **Johan Wingborg**

KVINNSAM vill öka samarbetet med forskarna

En universitetsgemensam forskningsinfrastruktur, ett nationellt bibliotek för genusforskning och en fantastisk kulturarvsskatt – det är några beskrivningar som Linda Börjesson gärna använder om KvinnSam.

Hon är sedan den 1 september ny föreståndare och hoppas knyta samlingen närmare forskarna.

KVINNSAM VILAR PÅ tre ben: samlingen, arkivet och databaserna, berättar Linda Börjesson.

– I vårt omfattande material om kvinnohistoria och genusforskning ingår bland annat en jättestor klippssamling med artiklar och notiser från tidningar från förra sekelskiftet fram till cirka 2000.

KvinnSam har även ett stort arkiv med ett rikt material om kvinnorättspionjärer men också material från organisationer, föreningar och enskilda personer. Ett exempel är Barbro Alving's arkiv.

– **HÄR FINNS** anteckningsböcker som hon skrev från OS i Berlin 1936 och programmet från kröningen av drottning Elizabeth 1953. Där ligger också en räkning till uppdragsgivaren DN på 25 kronor för handskar, förlorade i trängseln. Vi har också Barbro Alving's brevväxling med kända personer, bland andra Ingrid Bergman. Att de här arkiven är en guldgruva visar exempelvis Ulrika Knutsons senaste biografi, Den besvärliga Elin Wagner, som till stor del bygger på vårt material.

Databasen KVINNSAM är Nordens

Foto: JOHAN WINGEBORG

Linda Börjesson

största för kvinno-, mans- och genusforskning och växer med cirka 3 000 poster per år. Den 7 oktober firade KvinnSam att antalet referenser nu passerat 160 000.

OCKSÅ KVINNSAM självt har förstås en historia, berättar Linda Börjesson.

– Det var 1958 som Rosa Malmström, Asta Ekenvall och Eva Pinéus startade stiftelsen Kvinnohistoriskt arkiv. Deras arbete kan inte ha varit lätt, begreppet "kvinnohistoria" fanns ju knappt på den tiden. De satt trångt på Samhällsvetenskapliga biblioteket och blev lyckliga när arkivet 1971 införlivades med UB; då fick samlingen för första gången en anställd bibliotekarie och flyttades till ett rum med både fönster och bokhyllor. Idag har KvinnSam åtta anställda och ändamålsenliga lokaler i Humanistiska biblioteket.

2018 var ett viktigt år: förutom 60-årsfirande var det då samlingen blev universitetsgemensam forskningsinfrastruktur. Samma år, den 8 mars, lanserades Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, som bland andra KvinnSams bibliotekarier bidragit till. Lexikonet innehåller idag närmare 2 000 biografier.

Som ny föreståndare hoppas Linda Börjesson kunna vidareutveckla KvinnSams forskningsmiljö och koppla samlingen närmare forskarna så att biblioteket även kan initiera nya projekt.

– Forskare, studenter och även allmänheten ska kunna komma hit och få hjälp med exempelvis handledning eller systematiska litteratursökningar.

Eva Lundgren

Fakta

KvinnSam vid Göteborgs universitetsbibliotek är nationellt bibliotek för genusforskning samt, sedan april 2018, universitetsgemensam forskningsinfrastruktur av nationellt intresse. KvinnSam har flera databaser, bland andra KVINNSAM med 160 000 poster och GENA som förtecknar svenska avhandlingar med genusperspektiv. Idag är KVINNSAM Nordens största databas för kvinno-, mans- och genusforskning.

För mer information:
www.ub.gu.se/kvinn

Höj ambitionerna för rekryteringar!

Forskningen och utbildningens kvalitet står och faller med universitetets förmåga att rekrytera de bästa lärarna och forskarna. Med avstamp i den nyutkomna rapporten om biträdande lektorat från Sveriges unga akademi ger vi konkreta förslag på hur Göteborgs universitet kan förbättra sitt karriärsystem.

ÅTERVÄXTEN AV excellenta forskare och lärare är avgörande för hög akademisk kvalitet och en inspirerande arbetsmiljö. Inom de flesta ämnesområden sker rekryteringen numera på en internationell arena och konkurrensen om de bästa talangerna är stenhård.

Meriteringstjänsten biträdande lektorat, som introducerades i högskoleförordningen (2017), öppnar upp för kvalitetsdrivande rekrytering. Sveriges unga akademi har i den omfattande enkätundersökningen Biträdande lektorat i Sverige – en utvärdering kartlagt hur dessa tjänster har införts vid universitet och högskolor. Rapporten lyfter goda exempel för kvalitetsdrivande karriärsystem, som Göteborgs universitet kan lära sig mycket av.

VÄSSA REKRYTERINGEN. Attraktiva tjänster lockar många sökande. Enkätundersökningen visar dessvärre att Göteborgs universitet har relativt få sökanden till sina biträdande lektorat jämfört med andra lärosäten, med ett par lovande undantag.

- Utlysningar behöver vara ämnesmässigt breda och fokusera på kvalitet. Skonummerutlysningar är inte acceptabelt.
- Annonserna måste vara tydligt formulerade och ska annonseras internationellt. Det är inte rimligt att begära in tiotals sidor av dokument från alla sökande, och det kan vara direkt exkluderande för internationella kandidater. Ansökningshandlingar bör minska i omfattning, eller så kan ansökningsförfarandet utföras i två steg, där exempelvis cv, publikationslista och ansökningsbrevet granskas först och den fullständiga ansökan efterfrågas först i ett andra steg.

- Ansökningarna måste behandlas snabbt och utlysningar bör göras inom den årliga “rekryteringssäsongen” för respektive ämne. I dagsläget kan rekryteringsprocessen ta upp till ett år, och de bästa kandidaterna förloras på vägen. Vi behöver se över de regler och arbetssätt som leder till de långa handläggningstiderna.

Ett lyckat exempel på rekrytering finns på Wallenberg centrum för molekylär medicin. Där har tydlig marknadsföring, attraktiva startpaket och tillgång till en fakultetsövergripande forskningsmiljö lett till många excellenta och internationella rekryteringar. Ett annat är V-Dem Institutet, som rekryterat en rad forskare från både amerikanska och europeiska toppuniversitet med ibland över 100 sökande till varje tjänst. Det går om man bara vill!

GE JUNIORA UNIVERSITETSLÄRARE tillräcklig med stöd. Biträdande lektorer behöver goda utvecklingsmöjligheter och tillräckliga resurser för att testa egna, oberoende forskningsidéer och pedagogiska metoder.

- Beroende på område kan stödet bestå av resurser för doktorander och postdoktorer, extra forsknings- och utvecklingstid, eller tillgång till unika databaser, infrastruktur och excellenta miljöer.
- En informell halvtidsutvärdering med utvecklingsfokus bör ske för alla biträdande lektorer.
- Biträdande lektorer bör få aktivt mentorsstöd av erfarna kollegor. Detta bör säkerställas på institutionsnivå, men vi föreslår även ett universitetsgemensamt utbildnings- och mentorprogram för alla biträdande lektorer. Goda exempel på detta är LTH:s utvecklingsprogram LTH Career Academy och KTH:s Partners In Learning (PIL).

TRANSPARENTA och kvalitetsdrivande befordringar. Vid slutet av det biträdande lektoratet ska de som klarar en transparent prövning av vetenskapliga och pedagogiska meriter få fast anställning som lektor.

- Kriterierna för befordran ska vara högt ställda, men möjliga att uppnå.
- Granskningen av befordringsansökan bör ske genom en sammanvägning av externa expertutlåtanden, interna och externa referenser, ansökningshandlingar, en intervju med kandidaten, med mera. Externa expertutlåtanden fyller en viktig funktion, men det bör beaktas att det kan vara mycket svårt för en sakkunnig att fälla en kandidat i en befordringsprocess.
- Biträdande lektorer som inte beviljas befordran, behöver ges stöd för att kunna avveckla sin verksamhet, till exempel genom överbrygningsbidrag.

SATSA PÅ KVALITET i alla led. Rekryterings- och befordringsprocesserna behöver kvalitetssäkras, inte minst för att förebygga nepotism.

- För att värna om den akademiska kvaliteten föreslår vi att en universitetsgemensam rekryteringsgrupp, som har rätt att avbryta rekryteringar, ska säkerställa hög internationell akademisk standard och att institutionen har en strategisk plan med tjänsten. Om rekryteringen har frångått den vanliga arbetsordningen eller haft ett uppenbart lågt antal sökande eller snävt sökunderlag, så ska detta redogöras för rekryteringsgruppen. Viktigt är att kvaliteten har varit i fokus i alla led.
- Rektor bör överväga att ge incitament till spetsrekryteringar i form av delfinansiering.

Det finns stor utvecklingspotential för karriärsystemet på Göteborg universitet. Vi uppmanar därför ledningen att plocka upp pinnen och höja ambitionsnivån. Vi står till förfogande för fortsatt diskussion.

Sebastian Westenhoff,

professor i biofysikalisk kemi;

Mia Liinason, professor i genusvetenskap;

Johan Zelando, docent och överläkare på Sahlgrenska Universitetssjukhuset (ledamöter i Sveriges unga akademi)

Johan Åkerman, professor i fysik;

Henrik Zetterberg, professor i neurokemi;

Fredrik Bäckhed, professor i molekylärmedicin;

Palle Dahlstedt, docent i interaktionsdesign;

Staffan I Lindberg, föreståndare V-Dem institutet (alumner i Sveriges unga akademi)

Tänk om GU odlade ett universitetsideal ...

TÄNK OM vi som är GU hade bestämt oss för att odla ett universitetsideal. Tanken är förstås per definition idealistisk, men låt mig påminna om en artikel i GU Journalen som jag skrev för 13 år sedan: *Alldeles underbart att vara universitetslärare!* I den artikeln redogjorde jag för ett recept på hur universitetsverksamhet kan anrättas för att den skall fungera nästintill idealiskt. Receptet var inspirerat av verksamheten vid några utländska universitet som arbetar konsekvent med sin variant av just universitetsideal. De nådde sannerligen märkvärdiga effekter med detta arbete. Förtroendet mellan studenter och personal var så påfallande att det nog måste upplevas för att riktigt förstås, men tänk ändå om GU hade gjort något motsvarande.

Om vi på GU odlade ett universitetsideal skulle vi sätta värde på vår verksamhet. Vi som är GU skulle stå för något. Istället för att låta GU bli vad andra vill att vi skall vara, av ett eller annat skäl som passar dem för stunden, skulle det vara vi som påverkar förhållandena för vår verksamhet.

- TÄNK OM VI skulle börja utgå från att GU faktiskt är ett universitet! Då skulle vi sluta att betrakta oss som en myndighet. Istället för att varje dag oreflekterat bidra till en pågående förvandlingsprocess från universitet till myndighet, skulle vi påminna oss om bakgrunden till processen. Förvandlingen är en oavsiktlig och ogenomtänkt effekt av hur ett par juristkollegor till mig en gång lade upp sitt arbete med den allmänna förvaltningslagen. Om vi tänkte på sådant skulle vi se hur den myndighetskostym vi iklär oss

inte alls passar för verksamheten. Då skulle vi påminna oss om att det ju var därför som vi under lång tid inte tog på oss den kostymen. Vi skulle komma ihåg att det under lång tid heller inte var någon som förväntade sig att något universitet skulle göra det.

MEDETT universitetsideal kan vi vända riktningen på förvandlingsprocessen. Det innebär bland annat att vi åter börjar se det som viktigare att göra något alls, än att inte göra fel. Vi skulle sluta vara desorienterade och desillusionerade. Därmed skulle vi börja ta de initiativ som följer med engagemang för en verksamhet. Vi skulle åter se som vår uppgift som att hjälpa studenterna att *utveckla sig själva till bättre människor*. Såväl personal som studenter skulle se vikten av varandras engagemang. Våra utbildningsinsatser skulle inte längre betraktas som utbytbara enheter i ett avpersonifierat system av utplacerade statliga högskoleenheter. Vi skulle alla vilja vara personligen delaktiga, inte distanserade och anonyma gentemot varandra.

När vi med universitetsidealet skulle driva verksamheten med hjälp av förtroendeskapande åtgärder för kollektivets bästa skulle vi inte längre behöva jobba i uppförbacke. Vi skulle kunna göra vårt arbete med den smidighet som följer av normalitet. De av oss som är studenter skulle inte ha anledning att tro att GU är den lokala statliga serviceinrättningen för tillhandahållande av deras rätt till fri utbildning. En GU-student skulle tänka att GU är en speciell organisation, som det är något särskilt att få vara en del av.

- Tänk om vi som är GU dessutom hade använt det där universitetsidealet för att organisera vår verksamhet så att den hänger ihop. Det skulle innebära att vi skulle sluta att organisera forskningsverksamheten så att den hamnar i motsatsställning till utbildningsverksamheten. Istället skulle vi låta forskningen driva kunskapsökandet i denna.

VI SKULLE ORDNA incitamenten så att det för oss som forskare inte längre blir rationellt att vara illojala med verksamheten som helhet. Därmed skulle vi inte behöva vara

lojala med våra enskilda forskningsprojekt för att få ihop den direkta finansieringen av vår egen lön. På så vis skulle vi inte drivas till att behöva agera som konkurrerande egenföretagare. Vi skulle sluta betrakta lärarsysslan som en arbetslöshetsförsäkring som vi kan falla tillbaka på vid ebb i företagskassan.

- JA, TÄNK OM vi skulle vi sköta verksamheten så att de forskarutbildade lärarna inte har anledning att genom allsköns manövrar se till att utbildningsverksamheten stör forskningen så lite som möjligt. Som forskare och lärare skulle vi då behöva vara både skickliga och engagerade i hela verksamheten. Vi skulle beakta att våra undervisningsinsatser är en del av något större än det som vi själva definierar insatsen som. Därmed skulle också alla de som för stunden inte forskar, slippa begränsas av att forskningsverksamheten hela tiden sätter villkoren för utbildningsverksamheten.

Vi skulle härigenom alla kunna arbeta med att göra de investeringar i socialt kapital som bygger förtroende

Tänk om vi skulle utgå från att GU faktiskt är ett universitet!

CLAES MARTINSON

Långsammare tempo och tid för reflektion

och engagerar studenterna. Studenterna skulle inte bli instrumentella som sina lärare eftersom deras lärare inte skulle vara instrumentella. Istället för att begränsa sina insatser till pågående kurs och passa in sina studier i luckorna i sina redan aktivitetsfyllda kalendrar, skulle studenterna förstå att de är en del av ett universitet. Genom att arbeta för att upplösa motsatsförhållandet mellan forskning och utbildning skulle vi påverka våra förutsättningar. Vi skulle inte bara arbeta för att åstadkomma publikationer, utan för att åstadkomma kunskap på universitetets vis.

– **TÄNK OM VI** också, på alla nivåer av GU, skulle se det som självklart att agera för verksamheten när den utsätts för angrepp och utmaningar. När enskilda intressenter försvårar vår utbildningsverksamhet skulle vi inte beklagande rycka på axlarna. Istället skulle vi agera när exempelvis en näringsidkare överträder lagregler och olovligen använder vårt material. Vi skulle bry oss om att våra studenter förs på villovägar och att vår verksamhet får ökade kostnader. Vi skulle också veta var vi har fotfästet när de kollektiva intressena blir utmanade av något individuellt. Då skulle vi inte bli oroliga för hur vi framstår som ansvariga individer, utan klara av att vara såpass seriösa att vi inte blandar ihop politik, ledarskap och juridik. Ett universitetsideal är användbart i alla de bedömningar och avvägningar som vi tillsammans måste göra.

Tänk om vi skulle odla ett universitetsideal vid GU!

Visst kan vi *tänka om*?

Claes Martinson

PROFESSOR I CIVILRÄTT
VID JURIDISKA INSTITUTIONEN

*I skrivande stund
med lön och omkostnader
betalade av några andra.*

DEN HÄR SOMMAREN blev annorlunda. Vi kunde inte resa vart vi ville, vi kunde inte besöka varandra utan att tänka efter hur och var. Jag tillhör dem som brukar resa utomlands och ta alla tillfällen i akt att dansa när sådana ges. Det rimmar inte alls med Folkhälsomyndighetens rekommendationer om att begränsa resandet och att hålla ett avstånd på 1,5 meter. Vad gör man istället?

Jag bestämde mig för att cykla, inte bara i närområdet, utan till Falun. Att slutdestinationen blev Falun, eller mer korrekt Sundborn, beror på att en kollega och väninna bor där och jag bjöd in mig.

Jag hade ingen aning om hur långt det är till Falun cykelvägen och jag känner inte till svensk geografi eftersom jag nästan alltid rest söderut till värmen så fort jag får tillfälle. Det tog mig precis en vecka att cykla från Alingsås till Sundborn. Första övernattningen blev Falköping, därefter Forsvik (nära Karlsborg), Hammar (nära Askersund), Verkhyttan (nära Fjugesta), Guldsmedshyttan, Smedjebacken och sist Sundborn. Nu vet jag att det är 63 mil mellan Alingsås och Sundborn.

SÅ VACKERT SVERIGE är! Så mycket jag har sett och upplevt under den här turen! Jag har sett många, en gång vackra hus och stugor övergivna i norra Västergötland och Närke. Många sjöar, gånggrifter och rösen jag har passerat, många små städer och byar jag har cyklat igenom. Så många tankar jag haft tid att tänka under alla dessa timmar på cykelsadeln – själv.

Många av mina tankar kom att handla om hållbarhet. Jag valde att övernatta på vandrarhem och pensionat; flera av dem hemtrevligt inredda med återanvända möbler. På Forsviks vandrarhem övernattade jag i ett rum inrett som på 1970-talet, i grönt, brunt och orange. I Hammar, på Bastedalens Herrgård, hamnade jag i ett litet rum, i en liten röd stuga. Mycket roligare och mysigare än på Rasta i Falköping.

Cykeln som färdmedel har gjort att jag frigjort betydligt mindre koldioxid än en "vanlig" sommar. Det finns många fina cykelleder; Sverigeleden är en av dem. Den är alltid välskyltad och går på cykelbanor, gamla banvallar, landsvägar och grusvägar. Jag inbillar mig att också jag själv blivit mer hållbar efter att ha fått upp konditionen genom att ha trampat på timmar i sträck.

Trots mina mestadels positiva upplevelser hade jag ingen lust att cykla hela vägen hem igen. Jag var lite bekymrad över hur jag

skulle kunna få cykeln med på tåget; SJ tar inte cykel och man kan inte längre pollettera den. Däremot erbjuder andra tågoperatörer möjlighet att ta med cykel i mån av plats. Det där med "i mån av plats" var lite stressande. Skulle det bli konkurrens om cykelplatserna? Min kollega som är van att pendla mellan Falun och Göteborg hjälpte mig att hitta Tågab som vissa dagar i veckan har en direktförbindelse Falun-Göteborg med fyra cykelplatser. Det visade sig att jag var ensam cyklist, betalade jag 568 kr för en plats i första klass och med ett tillägg på 50 kr kom cykeln med och jag kom hem snabbt och bekvämt. På tal om hållbart resande är det lite nostalgiskt att åka med Tågab, de flesta av deras vagnar byggdes på 1960-talet.

VAD HAR EGENTLIGEN pandemin fört med sig? Jag tror att fler än jag har ägnat sig åt aktiviteter som tar tid och ger möjlighet till eftertanke och reflektion. Cykling gör det definitivt, men också de timmar det tar att snickra en altan, att rensa ogräs i en köksträdgård, att vandra, fiska eller plocka bär. Har vi fått mer tid för familj och vänner? Har vi lärt känna våra grannar? Har vi upptäckt dem som finns i vår närhet – på gott och ont? Tar vi nu mer hand om de saker vi har sedan tidigare? Jag tror att många har haft mer tid att underhålla, bevara, återanvända och utveckla det som redan finns.

Har vi fått en annan uppfattning om distans? Uppskattar vi mer det som finns i vår närhet? Har vi vant oss vid att prata med varandra på ett avstånd av 1,5 meter? Uppfattar vi att en promenad på en mil inte är lika lång som tidigare?

Självklart är inte en pandemi något positivt, men något gott kanske ändå har kommit ut ur denna sommar: Ett långsammare tempo som ger tid för reflektion, tid att värdesätta det som finns nära, både geografiskt och mellanmänniskt, men också tid att tänja på sina egna gränser, för mig att cykla 63 mil, för någon annan att lära sig spela munspel. Till och med Zoom kan ha sina fördelar; när mer arbete bedrivs online kan fler flytta till landsbygden och de vackra, övergivna husen kan äntligen få liv på nytt.

Caroline Berggren

LEKTOR PÅ INSTITUTIONEN
FÖR PEDAGOGIK
OCH SPECIALPEDAGOGIK

FACKET FÖR ALLA

Välkommen till Fackförbundet ST inom Göteborgs universitet!

I tider med Covid 19 är facket viktigare än någonsin. Vi förhandlar och bevakar dina rättigheter och villkor. Vi hjälper dig med arbetsmiljöfrågor, löneförhandlingar och annat som rör din anställning. Fackförbundet ST drivs av övertygelsen att vi är starkare tillsammans. Hos oss kan alla anställda bli medlemmar, oavsett arbetsplats, arbetsuppgifter, befattning eller utbildning.

Vi arrangerar också olika aktiviteter. Många av dessa är öppna även för dig som inte är medlem. Vi anordnar medlemsmöten med olika teman och har också särskilda träffar för bland andra arbetsmiljöombud och doktorander. På *Zoom-fika* med facket en gång i månaden svarar vi på alla typer av frågor gällande dina anställningsvillkor. På fikat den 4 november har vi ett extra fokus på doktoranders villkor och den 2 december fördjupar vi oss i avtalsrörelsen och RALS. Varmt välkommen att delta i diskussionerna då!

Datum, tider och mer information om våra aktiviteter hittar du på följande adress: st.org/goteborgsuniversitet. Där kan du också hålla dig uppdaterad kring det mesta av det vi gör.

Vill du veta mer om alla fördelar med ett medlemskap i ST? Testa oss gratis i tre månader! Är du doktorand? Då betalar du bara 80 kronor i månaden under hela din forskarutbildning. Gå till st.org/medlemskap!

Vinn biobiljetter!

Läs tidningen och var med och tävla. Bland alla som svarar rätt drar vi vinnare som får ett presentkort på två biobiljetter vardera. Lycka till!

1. Hur många e-postkonton drabbades av mejlhaveriet den 18 september?
2. Ungefär hur många delar bestod uppfinnaren Jacques de Vaucansons mekaniska anka av?
3. Hur många procent väntas det globala utsläppet av koldioxid gå ner med under 2020?
4. Vad är Timothy Earle specialist på?
5. Hur många slavar fanns i USA vid inbördeskrigets början 1861?

Mejla ditt svar till gu-journalen@gu.se. Ange var du arbetar och din postadress så att vi kan skicka biobiljetterna om du vinner. Vi publicerar vinnarna i nästa nummer.

Förra numrets vinnare av biobiljetter är:
Grazzia Matamoros, studieadministratör, institutionen för marina vetenskaper
Petra Oltéus, ekonomiassistent, institutionen för biomedicin

GU Journalen gratulerar vinnarna!

Förra numrets rätta svar:

1. Higab vill höja hyran på Annedalsseminariet med 160 procent.
2. Förvaltningshögskolan och institutionen för socialt arbete gynnas av en extra forskningssatsning.
3. Virus blir mildare med åren eftersom de inte gynnas av att döda sin värd.
4. Första avsnittet av *Inside the box* handlade om Egypten, mumier och skarabéer.
5. Aristoteles menade att det finns tre sorters själar: vegetativ, sensitiv och rationell själ.

– Hit har bara ett litet antal personer behörighet. Men det är sällan någon är här, det mesta styrs ju på distans, säger Göran Ivarsson som är ansvarig för GU:s maskinhallar.

Kraschen bakom galler

De två stora serverhallarna kan beskrivas som GU:s hjärta – här finns de stora IT-systemen, e-posten och lagring. Utan dessa skulle inget fungera. I en av dessa fann man flera trasiga diskar som kraschat samtidigt, vilket orsakade e-posthaveriet.

DET BULLRAR HÖGT av alla fläktar, som drivs av två gigantiska kylanläggningar, och överallt blinkar processorer och hårddiskar. Det finns kalla och varma zoner som ska säkra cirkuleringen av luft. Tusentals nätverkssladdar och kablar har dragits över hela hallen, i ett system som ser oöverblickbart ut för vem som helst. Men det här härifrån som alla IT-system körs och all data lagras. Just här upptäcktes en trasig disk som blivit reparerad. Men exakt vad som har hänt, kan inte Göran Ivarsson, IT-infrastruktursspecialist, gå in på.

– Jag vet faktiskt inte. Jag har övergri-

pande ansvar för maskinhallarna men vad som har hänt i det här fallet har jag lite information om förutom vad som står på Medarbetarportalen, det vill säga att det beror på ett inbyggt mjukvarufel i diskarna.

I början av 2000-talet inträffade en e-postkrasch som slog ut allas e-post under cirka två veckor. Men sedan dess har inget allvarligt hänt. Förutom ett strömavbrott för cirka 10 år sedan då hela stadsdelen drabbades av ett längre strömavbrott, men maskinerna kunde startas igång utan problem.

Göteborgs universitet äger två stora maskinhallar, en i centrala stan och en på Medicinareberget. Därutöver finns det tre mindre hallar på olika ställen som i huvudsak säkrar forskningsdata.

Maskinhallen är klassad som högriskanläggning och det krävs passerkort för att komma igenom de tre dörrarna, varav den innersta delen bakom ett galler rymmer alla processorer och hårddiskar.

Exakt var de finns är säkerhetsklassat, berättar Göran Ivarsson.

– Avancerad IT-säkerhet är grunden i vår verksamhet. Det är skapat för att vara så driftsäkert som möjligt, det får inte stanna.

BÅDA BYGGDES 2004 och tanken är att om en skulle slås ut ska den andra gå in och göra en back-up och driva alla systemen.

Hur mycket lagringsutrymme som finns går inte riktigt att svara på, menar Göran Ivarsson, förutom att det finns stor ledig kapacitet. Inte heller går det att svara på hur mycket ström som alla maskiner och kylanläggningar drar per år.

– Vi har jobbat hårt för att det ska vara så snällt som möjligt. Anläggningen i centrala stan drar cirka 200 000 kWh per år, vilket motsvarar förbrukningen för ett 10-tal hus.

Text: **Allan Eriksson** Foto: **Johan Wingborg**

NY PÅ JOBBET

Albert Andersson är ny utbildningsadministratör på institutionen för data- och informationsteknik.

Giacomo Barlucchi och **Tjeerd Fokkens** är nya doktorander i logik vid institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskaps-teori.

Maria Björling är ny universitetsadjunkt i teaterdidaktik.

Simon Dobnik är ny professor i dateringvistik.

Olof Franck är ny professor i ämnesdidaktik med inriktning mot samhällsorienterade ämnen.

Karolina Ganhammar är ny fastighetsstrateg på Gemensamma förvaltningen. Hon kommer närmast från Linköpings universitet och ska bland annat arbeta med hållbara lokaler.

Julian Grove är ny postdoktor i dateringvistik knuten till CLASP, Centrum för språk teori och sannolikhetsstudier.

Yuliya Kanygina är ny postdoktor i praktisk filosofi knuten till LGRP, Lund Gothenburg Responsibility Project.

Jonathan Klingberg är ny studievägledare på institutionen för data- och informationsteknik.

Merje Kägu är ny universitetsadjunkt i teori/komposition vid HSM.

Maria Magnusson är ny utbildningsadministratör på institutionen för data- och informationsteknik.

Ylva Odenbring är ny professor i pedagogik.

Niklas Rubäck är ny universitetsadjunkt i musikpedagogik vid HSM.

Ylwa Sjölin Wirling är ny postdoktor i teoretisk filosofi.

Hanna Wirde är ny producent vid HSM.

Gun-Britt Wärvik är ny professor i pedagogik.

UTMÄRKELSER

Donald Blomqvist, populär föreläsare i biologi, tilldelas Naturvetenskapliga fakultetens Pedagogiska pris 2020 för sina insatser.

Karl Börjesson, forskare vid institutionen för kemi och molekylärbiologi, tilldelas Naturvetenskapliga fakultetens forskningspris 2020. Han får priset för sin banbrytande forskning om fotofysik av organiska molekyler. Hans forskning kan bland annat leda till betydligt effektivare solceller i framtiden.

Sylva Frisk är ny excellent lärare vid institutionen för globala studier.

Kerstin Johannesson, professor marin ekologi, har utnämnts till den första mottagaren av Synergipriset vid Naturvetenskapliga fakulteten. Den kända stationschefen för Tjärnö marina laboratorium får utmärkelser för sina uppskattade insatser som spridare av kunskap till såväl skolbarn som nationella expertråd. Priset, 250 000 kronor, ska uppmärksamma en god insats för samverkan med samhället.

Monika Fagevik Olsén, adjungerad professor vid avdelningen för hälsa och rehabilitering, har utsetts till Årets fysioterapeut. Utmärkelsen delas ut av Fysioterapeuterna och hon får priset för sitt arbete med en plattform som samlar kunskap om covid-19.

Den finländska forskaren **Päivi Palojo** har anställts som gästprofessor i kostvetenskap inom ramen för Utbildningsvetenskapliga fakultetens strategiska program för satsning på forskning.

Inger Berndtsson, docent i pedagogik vid institutionen för pedagogik och specialpedagogik, tilldelas Synskadades Riksförbunds ögonvårdspris för sin forskning om synskadade. Hon har bidragit med kun-

skap om konsekvenser av synnedläggning och framgångsfaktorer för en lyckad rehabilitering.

Sofia Fredriksson, forskare inom arbets- och miljömedicin, är årets mottagare av AFA Försäkrings postdoktorstipendium som årligen ges till en ung forskare inom arbetsmiljöområdet. I sin avhandling från 2018 visade hon att det är vanligt med ljudkänslighet och ljudtrötthet bland förskollärare och andra kvinnodominerade yrkesgrupper. Under sin tid som postdoktor ska hon nu koppla hörselproblemen till arbetsförmåga och sjukskrivning och också identifiera insatser som kan hjälpa dem som arbetar i stämmiga miljöer.

Cristina Maglio, institutionen för medicin, **Karl Mårild**, institutionen för kliniska vetenskaper och **Michal Maj**, institutionen för kemi och molekylärbiologi får alla SSMF:s Stora Anslag från Svenska Sällskapet för Medicinsk Forskning, som ger dem fyra års forskningsstöd på heltid eller på deltid, i kombination med kliniskt arbete. Deras projekt handlar om ledgångsreumatism, inflammatorisk tarmsjukdom hos barn och diabetes typ 2.

Cecilia Malmström har av regeringen föreslagits som ny generalsekreterare för OECD. Den tidigare EU-kommissionären är för närvarande gästlärare vid Handelshögskolan.

Claes Ohlsson, professor i hormonell reglering av benmetabolism och tillväxt, har mottagit 2020 års Lawrence G. Raisz Award. Priset delas ut av American Society for Bone and Mineral Research och ges till enastående bedrifter inom preklinisk och translationell forskning.

Anna-Carin Olin, professor i arbets- och miljömedicin, har tilldelats årets Arvid Carlsson Award. Hon får priset för sin forskning på biomarkörsidentifiering och tidig diagnos av lungsjukdomar

genom icke-invasiv monitorering av de små luftvägarna.

Johan Zelano, docent i neurologi, har valts in som ny ledamot i Sveriges unga akademi, ett oberoende forum för yngre, ledande forskare från alla forskningsområden. Ledamotsperioden är begränsad till fem år vilket håller akademien "evigt ung".

ANSLAG

Thierry Coquand, professor i datavetenskap, får 35 miljoner kronor av Knut och Alice Wallenbergs Stiftelse för ett projekt om system som hjälper till att kontrollera riktigheten i matematiska resonemang, så kallade interaktiva bevisystem.

Följande två projekt har tilldelats medel av Formas: **Koldioxidutsläpp, klimatrisk och professionella investerare** får 8,5 miljoner kronor för studier av hur anställda inom finanssektorn agerar och reagerar på klimatförändringar och klimatrisker. Forskarna är **Marion Dupoux, Adam Farago, Martin Holmen, Michael Kirchler, Åsa Löfgren, Samson Mukanjari och Thomas Sterner**. **Klimatpolitiska styrmedel för noll-utsläpp** får närmare 10 miljoner kronor för att identifiera de politiska förändringar som krävs för att nå noll-utsläpp. Forskargruppen består av **Jessica Coria, Åsa Löfgren, Johan Rootzén, Inge van den Bijgaart, Lassi Ahlvik, Jurate Jaraite och Filip Johnsson**.

Informatikforskaren **Marie Eneman** har beviljats 3,6 miljoner kronor från Forte för att undersöka vilka olika möjligheter och dilemman som ny digital övervakningsteknologi kan föra med sig för poliser i deras arbete, samt hur de hanterar dilemman som uppstår.

Vetenskapsrådet satsar drygt 33 miljoner kronor fördelat på 23 projekt för att stödja forskning om covid-19. Följande forskare vid GU har fått an-

slag: **Annika Rosengren** får 1,5 miljoner kronor för *Covid-19-epidemin i Sverige med fokus på kardio-metabol sjukdom och sociodemografiska faktorer*; **Per Sunnerhagen** får 900 000 kronor för *En genetisk fälla för småmolekyler som inhiberar SARS-CoV-2 main protease* och **Agnes Wold** får 1,7 miljoner kronor för *Kan intravenöst immunoglobulin dämpa cellskada och inflammation och förbättra prognosen vid svår covid-19?*

Följande GU-forskare får ERC Starting Grant på 1,5 miljoner euro: **Björn Redfors** för projektet *De-StunHeartAttacks Re-defining clinical care and reasoning in ST-elevation myocardial infarction (STEMI) by shifting focus to ischemic myocardial stunning – Mechanisms prognostic implications and a new treatment* samt **Bettina Schulz Paulsson** för projektet *NEOSEA Neolithic Seafaring and Maritime Technologies shaped a New World of Megalithic Societies (4700-3500 cal BC)*.

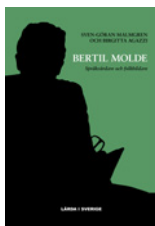

Richard Neutze, professor i biokemi, är en av två svenska forskare som får ERC Proof of concept grant. Han får bidraget på 150 000 euro för projektet *Serial-X: Serial crystallography solutions for synchrotron radiation facilities*. Den andre svensken som får anslaget är Simon Elsässer på KI.

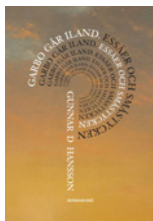
Magnus Simrén, professor i medicinsk gastroenterologi vid institutionen för medicin, får nio miljoner kronor i forskningsbidrag från Familjen Erling-Perssons Stiftelse. Forskningsprojektet handlar om en nypupptäckt bakterieinfektion, som kastar nytt ljus på folksjukdomen IBS.

BÖCKER

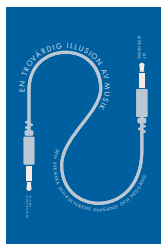
Inkarnationen av svensk språkvård

Bertil Molde har kallats Sveriges främste språkvårdare under 1900-talet, av somliga dock uppfattad som för tolerant. Nu har Sven-Göran Malmgren, professor emeritus i svenska språket, tillsammans med Språkrådets Birgitta Agazzi skrivit biografien *Bertil Molde. Språkvårdare och folkbildare* som ger nya perspektiv på hans liv.

Garbo går iland

Sanskritlitteratur, isländsk sagadiktning, kommissarie Maigret och Nelly Sachs hör till några ämnen som Gunnar D. Hansson tar upp i sin nya essäsamling. Men också bortglömda kulturpersoner finns med, som Ingierd Gunnarsdotter och Hilma Angered-Strandberg.

Idéer om ljud

En trovärdig illusion av musik: *Den svenska hifi-kulturens uppgång och nedgång* heter en bok av Alf Björnberg som handlar om de idéer, värderingar och handlingsmönster som präglat användningen av olika apparater för ljudåtergivning i Sverige de senaste hundra åren, alltså den svenska hifi-kulturens historia.

Boken går att ladda ner här: www.mediehistorisk-tarkiv.se.

Vill du nå makthavare med din forskning? Stärka centrumbildningens samverkan? Diskutera samhällsutvecklingen?

Framtiden finns på
jonseredsherrgard@gu.se

JONSEREDS HERRGÅRD

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Hallå där

NILS LÖFGREN

Du är ny affärsutvecklare på GU Ventures.

Vad är GU Ventures?

– GU Ventures är en inkubator för utvecklingsintensiva startups och samtidigt en investerare. Att vi även investerar i bolag som vi stöttar som inkubator gör att vi kan arbeta effektivt och nå framgång, vilket gett långsiktig utdelning som möjliggjort nya spännande projekt. Förutom tidig finansiering hjälper vi bolag med affärsutveckling, organisation, juridik, kommunikation med mera. Vårt stora samlade nätverk i affärsutvecklarteamet utgör också en stor tillgång för inkubatorbolagen.

Vad ska du jobba med?

– Jag kommer att stötta några befintliga företag i inkubatorverksamheten, men även prata med nya idégivare på GU eftersom ett grundkrav för att få bli en del av inkubatorverksamheten är en koppling till GU. Den biten ser jag mycket fram emot och det skall bli spännande att se vilka idéer som ligger och gror för att bli vårt nästa AstraZeneca eller Getinge. Vi har redan idag ett par lovande kandidater i Cellink och OnDosis som bägge har en grund i GU Ventures.

Vilken är din bakgrund?

– Jag har jobbat 20 år inom Life Science utmed en väldigt krokig väg. Mina yrkeserfarenheter täcker in forskning och undervisning inom akademien, produktutveckling i små medtebolag samt operativa och strategiska roller inom konsultbranschen. Senast kommer jag från ett uppdrag som vice vd för Larix i Köpenhamn där jag ansvarade för integration av verksamheten in i det globala konsultföretaget Alten.

Har du något tips till en forskare som funderar på att kommersialisera sin forskning?

– Tänk igenom hela vägen vilka som kan vara framtida kunder och var ödmjuk inför att det är för att lösa problem för dem som du bygger din idé. Tänk hela tiden ur det perspektivet och släpp stoltheten över detaljerna. Ta emot hjälp och hoppa på allt samarbete som tar dig framåt.

B Posttidning

AVSÄNDARE:
GU JOURNALEN
GÖTEBORGS UNIVERSITET
BOX 100
405 30 GÖTEBORG

Ögonblicket

Foto: JOHAN WINGBORG

Var? Vem? När?

- Institutionen för språk och litteraturer
- Linda Flores Ohlson
- 14 september 2020.

Kort beskrivning

Kommentar från Linda till sina studenter: En bra lärare undervisar inte en lektion som om hens studenter vore skyltdockor i en butik. En bra lärare talar inte *till* sina studenter utan *med* dem. En bra lärare är beroende av icke verbal feedback från studenterna, ögonkontakt, ansiktsuttryck. En bra lärare skannar ständigt av sina studenter ansikten för att hitta tecken på att de förstår,

att de är intresserade och entusiastiska. Dessa behov försvinner inte bara för att undervisningen sker online. Vi lärare behöver fortfarande se våra studenter ansikten för att veta att de är vakna, intresserade och att de hänger med. Att undervisa framför en datorskärm full med de mörka rutor som markerar studenter som inte aktiverat sina kameror är som att undervisa på en kyrkogård.